

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Krimināltiesisko zinātņu katedra

**SPECIĀLO IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU
AKTUĀLIE PROBLĒMJAUTĀJUMI**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Lita Norenberga**

Studenta apliecības Nr.: ln10009

Darba vadītājs: vieslektors Mag.iur. Jānis Maizītis

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Maģistra darbs sniedz padziļinātu ieskatu speciālo izmeklēšanas darbību kā kriminālprocesuāla institūta problēmjaudājumos, kuru pamatā lielākoties ir tieši teorijā un praksē nostiprinājušos atziņu dažādība. Darbs sastāv no trim galvenajām nodaļām, kurās autore apzina un analizē speciālo izmeklēšanas darbību teorētiskos un praktiskos aspektus un no to atšķirīgās normatīvā regulējuma interpretācijas izrietošos tādus aktuālos problēmjaudājumus kā saistība ar operatīvās darbības pasākumiem, ar šīm darbībām saistīto procesuālo dokumentu un darbību veicēju liecību nozīme pierādīšanā, iegūtās informācijas aizsardzība u.c. Darba rezultātā autore konstatē pretrunas tiesību normu piemērošanā un ierosina veikt virkni grozījumu pastāvošajā normatīvajā regulējumā, lai tādējādi novērstu nevienveidīgas un tiesiski nekorektas prakses veidošanos.

Atslēgvārdi: speciālās izmeklēšanas darbības, problēmjaudājumi, operatīvās darbības pasākumi, specializētā valsts iestāde, ierosinājums, pārskats, informācijas aizsardzība

ANNOTATION

The Master's Thesis presents a thorough insight into a special investigative activities as a criminal procedural institution and its current problematic issues, based mainly on a diversity of principles entrenched in theory and practice. The Thesis consists of 3 main chapters, in which the author identifies and analyzes a theoretical and practical aspects of the special investigative activities and current problematic issues occurring from the diverse interpretation of the normative framework, such as the relevance with an operational investigative activities, the meaning of a procedural documents and a testimony of a performer of such activities in proving, the protection of the information obtained etc. Resulting from the Thesis the author defines contradictions of application of legal norms and initiates to make a numerous amendments in the existing normative framework to therefore preclude the development of an inconsistent and legally incorrect practice.

Keywords: special investigative activities, problematic issues, operational investigative activities, specialized public authority, proposal, review, protection of information

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	5
1. Speciālās izmeklēšanas darbības	7
1.1. Jēdziens un saturs	7
1.2. Vēsturiskā attīstība un aktualitāte mūsdienās	11
2. Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas vispārējie kriminālprocesuālie noteikumi	19
2.1. Latvijā	19
2.2. Ieskats ārvalstu regulējumā	24
3. Problēmu spektrs, kas saistīts ar speciālo izmeklēšanas darbību institūtu teorijā un praksē, tā pilnveides iespējas	28
3.1. Operatīvās darbības likums un speciālās izmeklēšanas darbības Kriminālprocesa likumā	28
3.2. Ierosinājuma par speciālo izmeklēšanas darbību saturs	38
3.3. Speciālo izmeklēšanas darbību fiksēšana un pārskata dokumentālā forma	50
3.4. Speciālo izmeklēšanas darbību veicēju liecību izmantošana pierādīšanā	58
3.5. Speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās informācijas aizsardzība un iegūto materiālu glabāšanas kārtība.....	68
Kopsavilkums	78
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts	83

IEVADS

Speciālās izmeklēšanas darbības kļuva par neatņemamu Latvijas kriminālprocesuālā regulējuma sastāvdaļu, kad 2005.gada 1.oktobrī stājās spēkā Kriminālprocesa likums (turpmāk – KPL), lai gan centieni tiesiski nostiprināt šādu institūtu rodami jau 2000.gada sākumā, tolaik vēl Latvijas Kriminālprocesa kodeksā (turpmāk arī – Latvijas KPK). Pirmā desmitgade kopš Saeimas pavasara sesijas otrajā sēdē 2005.gada 21.aprīlī tika pieņemts KPL ar tā 11.nodaļu – „Speciālās izmeklēšanas darbības” – ir faktiski pirmais lielais atskaites punkts, kas tostarp pierādījis, ka to ieviešanas mērķis sevi ir attaisnojis, jo speciālās izmeklēšanas darbības šobrīd teju katrā izmeklēšanas iestādē kalpo kā efektīvs līdzeklis tādas pierādīšanai nepieciešamās informācijas ieguvei, kas tradicionālajām izmeklēšanas darbībām daudzkārt būtu nerasniedzama. Lai gan likumdevēja centieni ņemt vērā pastāvošās sarežģīto noziegumu izmeklēšanas īpatnības gala rezultātā vainagojās ar speciālo izmeklēšanas darbību nostiprināšanu KPL, tomēr vēl šobrīd šo kriminālprocesuālo institūtu apvij kā teorētiskā, tā praktiskā problemātika, kas skaidrojama ar visdažādākajiem faktoriem, tostarp arī neizpratni par speciālo izmeklēšanas darbību jēgu vispār.

Savā veidā speciālās izmeklēšanas darbības atkarībā no individuālu valstu izpratnes jau izsenis bijušas pazīstamas kā viens no noziegumu atklāšanas pamatiem. Mūsdienā Latvijā kopš KPL pieņemšanas likumdevējs faktiski tika paplašinājis iepriekš pastāvošo normatīvo regulējumu, kas pazina vien tradicionālās izmeklēšanas darbības un operatīvo darbību Operatīvās darbības likuma izpratnē, tādējādi radot it kā “starpposmu”. Speciālās izmeklēšanas darbības ir neatņemama noziegumu izmeklēšanas sastāvdaļa, turklāt mūsdienās joprojām tiek uzskatītas par vienām no elitārākajām izzināšanas darbībām to veikšanas specifiskas un veicēja profesionālās sagatavotības līmeņa dēļ, kas reizē lielā mērā iespaido arī to kvalitāti, kā sekas var atspoguļoties visā kriminālprocesa gaitā, kamdēļ tās saistītas arī ar virkni kā teorētisko, tā praktisko aspektu problēmām, turklāt jāatzīst, ka problēmu pamatā lielākoties ir tieši teorijā un praksē nostiprinājušos atziņu dažādība.

Autoresprāt, noziedzības apkarošana ir jebkuras mūsdienīgas valsts neatņemams uzdevums, ko Latvijā realizē virkne dažādu tiesībsargājošo institūciju, kuru ikdienas darbs tostarp saistīts ar visdažādāko noziegumu izmeklēšanu. Pamatojoties uz pretrunām, ko autore saskatījusi speciālo izmeklēšanas darbību kā kriminālprocesuālā regulējuma sastāvdaļas teorijā un praksē, t.i., apzinot aktuālos problēmjaudājumus, tika izvēlēta attiecīgā maģistra darba tēma.

Darba mērķis:

Apzināt un analizēt speciālo izmeklēšanas darbību teorētiskos un praktiskos aspektus un no speciālo izmeklēšanas darbību atšķirīgās normatīvā regulējuma interpretācijas izrietošos aktuālos problēmjaudājumus, piedāvājot risinājumus.

Lai sasniegtu maģistra darbā izvirzīto mērķi, bija jāveic šādi uzdevumi.

Darba uzdevumi:

1. Izpētīt un analizēt literatūru par maģistra darbā iztirzāto tēmu;
2. Izpētīt jēdziena „speciālās izmeklēšanas darbības” būtību un saturu, kā arī rašanās vēsturi un aktualitāti mūsdienās;
3. Veikt KPL 11.nodaļā nostiprināto speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas, izmantošanas un iegūto rezultātu izmantošanas kriminālprocesā analīzi;
4. Izvērtēt speciālo izmeklēšanas darbību pielietošanas problemātiku teorijā un praksē, rodod risinājumus situācijas noregulējumam.

Maģistra darbs sastāv no trim galvenajām nodaļām un to apakšnodaļām, ievada, kopsavilkuma, anotācijām latviešu un angļu valodās un izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksta.

Darbs veikts, lai apzinātu un analizētu speciālo izmeklēšanas darbību galvenās pamatnostādnes Latvijā, kā arī apzinātu aktuālos problēmjaudājumus, kas rada ne vien virkni diskusiju, bet arī nevienveidīgas prakses veidošanos.

Darba gaitā izmantotas dažādas zinātniskās pētniecības metodes, kas veicinājušas darbā izvirzītā mērķa un uzdevumu sasniegšanu. Teleoloģiskā metode izmantota, lai noskaidrotu maģistra darbā pētāmo tiesību normu jēgu un mērķus, vēsturiskā metode – lai noskaidrotu pētāmā jautājuma vēsturisko attīstību un tā ietekmi uz aktuālo normatīvo regulējumu, kā arī likumdevēja prioritātes konkrētajā tiesību nozarē. Analītiskā metode izmantota, lai pētītu normatīvo regulējumu, kā arī tiesu atziņas un nostiprināto praksi, lai konstatētu atšķirības par normatīvā regulējuma interpretāciju teorijā un praksē, savukārt salīdzinošā metode izmantota, lai cita starpā izvērtētu Latvijā un ārvalstīs pastāvošos atšķirīgos normatīvos regulējumus par pētāmo jautājumu. Ar deduktīvo metodi tiek vērtēti darba gaitā iegūtie rezultāti, tādējādi izdarot secinājumus un priekšlikumus par pētāmo tēmu un tās problemātiku.

Autore uzskata, ka šis maģistra darbs būs noderīgs jo īpaši tiem, kuri vēlas izprast speciālo izmeklēšanas darbību būtību un to neatņemamo lomu noziedzības apkarošanā mūsdienu Latvijā.

SPECIĀLĀS IZMEKLĒŠANAS DARBĪBAS

1.1. Jēdziens un saturs

KPL 11.nodaļa „Speciālās izmeklēšanas darbības”¹ reglamentē kārtību, kādā veidā kriminālprocesā veicamas speciālās izmeklēšanas darbības, taču pats KPL nesatur konkrētu speciālo izmeklēšanas darbību definīciju, vien vispārēju aprakstu, raksturojot šādām darbībām raksturīgās īpatnības. Lai noskaidrotu šī institūta definīciju, jāaplūko speciālo izmeklēšanas darbību jēdziena saturošo terminu valodnieciskais skaidrojums:

- **speciāls** - tāds, kas ir īpaši paredzēts kādai noteiktai darbībai, kādam noteiktam nolūkam; saistīts ar kādu noteiktu darbību, parādību, priekšmetu²;
- **izmeklēšana** – (*jur.*) juridiska (parasti ar noziegumu saistītu apstākļu) izpēte, noskaidrošana³;
- **darbība** – (*jur.*) gribas izpaudums, kam saskaņā ar likumu ir tiesiskas sekas; (*arī* pasākumi tiesvedībā; kodeksā paredzēto pasākumu realizēšana)⁴.

Apvienojot atsevišķo terminu valodniecisko skaidrojumu, izriet, ka speciālās izmeklēšanas darbības ir *īpašā veidā veicami pasākumi juridisku apstākļu noskaidrošanā*. Taču šāds skaidrojums nebūt neaptver speciālo izmeklēšanas darbību būtību. Var pievienoties A.Kavalierna viedoklim, kurš sniedzis savu definīciju vēl pirms KPL pieņemšanas, laikā, kad notika aktīvas diskusijas par jaunā KPL likuma projektu, proti,- speciālās izmeklēšanas darbības ir Latvijas Kriminālprocesa likumā (*šobrīd KPL – aut.piez.*) paredzētie pasākumi, kurus procesos par mazāk smagiem, smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša vai prokurora lēmumu (*šobrīd KPL ar prokurora piekrišanu tikai neatliekamības kārtībā – aut.piez.*), veic tādējādi, ka objekts (persona, ar vai pret kuru to dara) to nezina, nolūkā noskaidrot konkrētajā kriminālprocesā pierādāmos apstākļus, gadījumos, kad to nevar izdarīt ar citu izmeklēšanas darbību palīdzību vai tas ir būtiski apgrūtināti⁵. Šāda definīcija, autoresprāt, ir pietiekoši izvērsta, lai tajā izceltu būtiskākās speciālo izmeklēšanas darbību īpatnības, taču reizē arī, iespējams, visai komplicēta. Būtiski ņemt vērā, ka speciālo izmeklēšanas darbību iekļaušanai KPL ir gana gara priekšvēsture, kas tostarp saistīta ar diskusijām par pašam jēdzienam piemērotāko terminoloģiju, jo, pētot ārvalstu pieredzi šai jomā, tika konstatēts, ka tur analogas darbības

¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, Nr.74

² Aut.kolekt. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca „Tezaurs”. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=speci%C4%81ls> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]

³ Turpat. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=izmekl%C4%93%C5%A1ana> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]

⁴ Turpat. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=darb%C4%ABba> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]

⁵ Kavaleris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 19.lpp.

apzīmē ar „*special investigative activities*” (angl.) – speciālās izmeklēšanas darbības. Darba grupa (toreiz vēl *Kriminālprocesa kodeksa izstrādes darba grupa – aut.piez.*) atzina, ka latviski reglamentējamo darbību būtību precīzāk izsaka „sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības”.⁶ Vēlāk, likuma projekta izskatīšanas un pieņemšanas gaitā, šīs darbības raksturojošā terminoloģija tika modificēta kā „speciālās izmeklēšanas darbības”, jo „no juridiskās zinātnes un, domājams, arī valodniecības viedokļa (..) abus terminus – „speciālās” un „sevišķā veidā veicamās” var uzskatīt par sinonīmiem”⁷, turklāt „(..) KPL pieņemtajā tekstā gan īsuma labad, gan lai pietuvotos Eiropas valstīs lietotajam izmantots termins „speciālās izmeklēšanas darbības”⁸. Autore nevar nepieņemt šādam viedoklim, ņemot vērā, ka, autoresprāt, termins „sevišķā veidā veicamas” pēc savas jēdzieniskās būtības aptver un raksturo vien šo darbību veikšanas veida īpatnības, savukārt KPL 11.nodaļa tostarp reglamentē arī jautājumus, kā šo darbību rezultātā iegūtie pierādījumi izmantojami pierādīšanā, kādi informācijas aizsardzības pasākumi jāievēro krimināllietai nepievienotajiem materiāliem u.c., tādēļ termins „speciālās izmeklēšanas darbības”, autoresprāt, visaptveroši iezīmē visas no šādām darbībām izrietošās īpatnības visā kriminālprocesa gaitā.

Speciālās izmeklēšanas darbības saskaņā ar KPL 215.pantu ir:

1. legālās korespondences kontrole;
2. sakaru līdzekļu kontrole;
3. automatizētās datu apstrādes sistēmā esošo datu kontrole;
4. pārraidīto datu satura kontrole;
5. vietas vai personas audiokontrole;
6. vietas videokontrole;
7. personas novērošana un izsekošana;
8. objekta novērošana;
9. speciālais izmeklēšanas eksperiments;
10. salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšana speciālā veidā;
11. noziedzīgās darbības kontrole.

Var pārliecinoši apgalvot, ka speciālo izmeklēšanas darbību saturs ir gana komplicēts un katrs no šo darbību veidiem būtu atsevišķa pētījuma vērts. Taču, ņemot vērā maģistra darba mērķi un apjomu, darbā netiks analizēts katrs no speciālu izmeklēšanas darbību

⁶ Kavalieris A. Izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā. Jurista Vārds, 2002. 12.februāris, Nr.3. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/58665-izmeklesanas-darbibas-kas-veicamas-seviska-veida/> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]

⁷ Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas taktika. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 2007, 12.lpp.

⁸ Turpat.

veidiem, bet tie detalizētāk tiks aplūkoti kontekstā ar darbā apskatāmajiem problēmjasutājumiem.

Jāatzīmē, ka speciālās izmeklēšanas darbības teorijā analizētas visnotaļ maz, iespējams, to šķietami saturiskās līdzības ar operatīvajās darbības pasākumiem dēļ. Nenovērtējamu ieguldījumu teorijā jau speciālo izmeklēšanas darbību rašanās priekšvēsturē devis profesors A.Kavaleris, kurš savās publikācijās pētījis faktiski visus nozīmīgākos jautājumus, kas skar speciālās izmeklēšanas darbības, to taktiku un izmantošanu. Saturiski jau sākotnēji speciālās izmeklēšanas darbības teorijā tikušas skaidrotas caur operatīvajās darbības pasākumu Operatīvajās darbības likuma⁹ (turpmāk arī – ODL) izpratnē prizmu, tādējādi vēl šobrīd izsaucot virkni diskusiju par speciālo izmeklēšanas darbību lomu. Problemātika, kas saistīta ar šo institūtu līdzāspastāvēšanu, tiks analizēta vienā no darba apakšnodaļā, ņemot vērā tās nozīmi speciālo izmeklēšanas darbību praksē, taču galvenā atšķirība ir tā, ka operatīvajās darbības atšķirībā no speciālajām izmeklēšanas darbībām ir preventīvas, un to galvenais uzdevums ir iegūt informāciju par faktiem un parādībām noziedzīgu nodarījumu prevencijas sfērā, un to darbība ir plašāka un var skart plašāka personu loka tiesības¹⁰.

Speciālo izmeklēšanas darbību tiesiskais pamats ir KPL, kas reglamentē to veikšanas, fiksēšanas un rezultātu izmantošanas pierādīšanā noteikumus. Visas speciālās izmeklēšanas darbības veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, kas to pieņem pēc procesa virzītāja ierosinājuma, pārliecinājies par tā pamatotību un likumību. Taču likumdevējs KPL ir nostiprinājis arī atrunu gadījumos, kad izmeklēšanas tiesneša lēmums nav nepieciešams, t.i.,- ja speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai piekrīt visas publiski nepieejamā vietā šīs darbības veikšanas laikā strādājošas vai dzīvojošas personas (KPL 212.panta otrā daļa). Likumdevējs arī noteicis, ka neatliekamajos gadījumos procesa virzītājs var uzsākt speciālās izmeklēšanas darbības, saņemot arī prokurora piekrišanu un ne vēlāk kā nākamajā darba dienā — izmeklēšanas tiesneša lēmumu (KPL 212.panta ceturtā daļa), un šīs tiesības procesa virzītāji, kā to rāda prakse, arī izmanto.

Pastāv daudz faktoru, kas procesa virzītājam un tālāk attiecīgi arī izmeklēšanas tiesnesim (vai neatliekamības kārtībā – prokuroram) jāizvērtē, apsverot jautājumu par speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanu konkrētajā kriminālprocesā. Ir ne tikai jānosaka izmeklējamā nodarījuma juridiskā kvalifikācija (t.i., vai tas ir mazāk smags, smags vai sevišķi smags noziegums), bet arī, vai izdarītāja bīstamības pakāpe ir tāda, ka viņa vainas pierādīšanai būtu samērīgi lietot speciālās izmeklēšanas darbības u.tml.

⁹ Operatīvajās darbības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 30.decembris, Nr.131

¹⁰ Makans L. Procesuālo un operatīvo darbību vienlaicīga pielietojuma problēma konkrētu noziedzīgu nodarījumu atklāšanā un izmeklēšanā. Grām.: Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas. Zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 2006, 136.-143.lpp.

“Speciālās izmeklēšanas darbības atbilstoši Kriminālprocesa likumam fiksējamas to izpildinstitūciju pārskatā, kurš kopā ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētajiem materiāliem pievienojams attiecīgajai krimināllietai, un tas izmantojams pierādīšanā tāpat kā apzinātais un fiksētais ar tradicionālajām izmeklēšanas darbībām,¹¹” raksta profesors A.Kavalieris. Tas tostarp nozīmē, ka speciālās izmeklēšanas darbības visu pirmām kārtām ir kriminālprocesuāls instruments, ar kā palīdzību kriminālprocesā likumdevējs risinājis pastāvošās problēmas noziegumu atklāšanā, ko nespēja atrisināt tradicionālās izmeklēšanas darbības, jo bez šaubām viena no būtiskākajām speciālo izmeklēšanas darbību priekšrocībām ir iespēja iegūt pierādāmo apstākļu noskaidrošanai nepieciešamās ziņas par faktiem, neinformējot kriminālprocesā iesaistītās personas un tās personas, kuras varētu šīs ziņas sniegt. Jo sevišķi raksturīgi speciālajām izmeklēšanas darbībām ir tas, ka kriminālprocesa uzsākšanas brīdī un pirmstiesas izmeklēšanas laikā speciālo izmeklēšanas darbību laikā iegūtie pierādījumi kļūst zināmi noziedzīga nodarījuma izdarītājam tikai pēc viņa aizturēšanas vai brīdī, kad procesa virzītājs informē personu par šādu darbību veikšanu, tā procesa virzītājam izmeklēšanas interesēs ir patiesi neatsverama priekšrocība. Tā, piemēram, speciālā izmeklēšanas eksperimenta gadījumā attiecībā uz narkotisko vielu iegādi eksperiments tiek veikts ar speciāli tam paredzētu naudu, kas iepriekš saskaņā ar speciālā izmeklēšanas eksperimenta plānu tiek apskatīta, nofotogrāfēta un ar pieņemšanas-nodošanas aktu nodota eksperimenta veicējam, kas ar šo naudu veic samaksu par narkotiskajām vielām no konkrētās personas. Vēlāk, jau aizturēšanas brīdī, noziedzīgā nodarījuma izdarītājs visticamāk ir visai pārliecināts par tiešu pierādījumu trūkumu attiecībā uz viņa noziedzīgajām darbībām, jo nav informēts par jau uzsākto kriminālprocesu, savukārt, aizturot personu KPL 264.panta kārtībā un veicot tās kratīšanu, tiek atrasta un izņemta iepriekš aprakstītā nauda. Tikai tad, apjaušot notikumus, persona apzinās iegūto pierādījumu apjomu, iespējams, pat personai atzīstot vainu. Personai zinot par kriminālprocesa uzsākšanu, procesa virzītājam nākas saskarties ar pretdarbību, kas tendēta uz tiesībsargājošo institūciju “pierādījumu vakuumu”, personai rīkojoties tā, lai tās rīcības rezultātā nebūtu iespējams iegūt objektīvus pierādījumus.

Likumdevējam ieviešot speciālās izmeklēšanas darbības KPL, procesa virzītājam tika dota iespēja izmantot jaunus tiesiskus instrumentus kriminālprocesa mērķa sasniegšanā. Kā minēts iepriekš, speciālo izmeklēšanas darbību saturs ir gana komplicēts, ko apstiprina arī prakse, kas daudzkārt rāda, ka teju vai katram republikas reģionam sākotnēji bija izveidojusies sava izpratne un individuāla prakse, izmantojot KPL 11.nodaļā paredzētās

¹¹ Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību būtība. Atbilde emeritētam profesoram Reinhardam Dombrovskim. Jurista Vārds, 2005. 15.novembris, Nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/121333-specialo-izmeklesanas-darbibu-butiba/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

darbības. Būtiska nozīme šī institūta izpratnē, autoresprāt, ir spējai nošķirt funkcionāli līdzīgos operatīvās darbības pasākumus no speciālajām izmeklēšanas darbībām, tas ir, izprotot šo darbību grupu tiesiski atšķirīgo nozīmi.

1.2. Vēsturiskā attīstība un aktualitāte mūsdienās

Speciālo izmeklēšanas darbību institūts tika ieviests ar KPL spēkā stāšanos 2005.gada 1.oktobrī, taču šī institūta rašanās pirmsākumi rodami jau 90.gadu beigās, kad to degsmīgi aprakstīja nu jau bijušās Latvijas Policijas akadēmijas profesors Anrijs Kavalieris. Speciālo izmeklēšanas darbību sākotnējie reglamentācijas varianti Latvijas kriminālprocesuālajos normatīvajos aktos faktiski bija mēģinājums pārņemt Operatīvās darbības likuma noteikumus, tos integrējot Latvijas Kriminālprocesa kodeksā¹².

Speciālās izmeklēšanas darbības idejiski Latvijā bijušās pazīstamas jau no izseniem laikiem, tiesa gan, sākotnēji kā operatīvās darbības pasākumi, taču nenoliedzami mūsdienu speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesuālajā izpratnē ir nesaraujami saistītas arī ar operatīvās darbības pasākumiem (tostarp to vēsturisko attīstību), kaut tamdēļ vien, ka lielākoties speciālās izmeklēšanas darbības veic speciāli apmācīti tiesībsargājošo institūciju darbinieki (operatīvie darbinieki), kuru ikdiena ir operatīvo pasākumu īstenošana. Latvijā tās brīvvalsts pastāvēšanas laikā, 1924. gadā, Politiskā apsardze izdod „Instrukciju Politiskās apsardzes aģentūrai”. Šī instrukcija reglamentē atsevišķu operatīvo pasākumu īstenošanu, [piemēram] slēpto novērošanu publiski pieejamās vietās („ārējā novērošana”). Šī nodaļa detalizēti regulē operatīvās darbības subjektu (aģentu) taktiskos paņēmienus dažādās atšķirīgās novērošanas situācijās, to uzvedības pamatus un maskēšanās paņēmienus, lai veiksmīgi veiktu šo pasākumu.¹³ Tāpat kā mūsdienās, tostarp veicot speciālās izmeklēšanas darbības, būtiska nozīme noziegumu atklāšanas un apkarošanas metodikā bija slepenībai. Gluži tāpat kā šobrīd par speciālo izmeklēšanas darbību priekšrocību tiek uzskatīts apstāklis, ka persona, pret kuru šo darbību veic, par to iepriekš nezina, arī jau 1924.gadā operatīvās darbības subjektiem (aģentiem) tika norādīts, ka: “Katram novērotājam vajaga saprast, ka viņa novērošana tikai tad nāks lietai par labu, ja viņš to izvedīs pilnīgi slepeni, un tamdēļ novērotājam jārīkojas tik uzmanīgi, ka, lai ne novērojamā persona, ne arī apkārtējā publika

¹² Matisāns L. Speciālo izmeklēšanas darbību institūtu rašanās. Jurista Vārds, 2010. 20.aprīlis, Nr.16. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/208166-speciālo-izmeklesanas-darbibu-institutu-rasanas/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

¹³ Meikšāns J. Slēptā operatīvā novērošana. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1997, 2.lpp.

nemanītu, ka tiek izdarīta novērošana.”¹⁴ Jau tolaik, kad noziedzības un pašu noziedznieku sagatavotības līmenis ne tuvu nesniedzās līdz tādām, ar ko saskaramies mūsdienās, novērošanai kā līdzeklim noziedzības apkarošanā tika piešķirta sevišķi svarīga loma.

Speciālo izmeklēšanas darbību vēstures oficiālie pirmsākumi Latvijā aizsākās ar Valsts policijas pasūtīto pētījumu nolūkā apzināt, vai ir iespējami jaunievedumi, kas ļautu paaugstināt noziegumu atklāšanas efektivitāti Latvijā¹⁵. Tolaik Latvijas nozares praktiķi, tostarp A.Kavaleris un toreizējais Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokurors Ē.Zvejnieks, devās komandējumā uz Vācijas Federatīvo Republiku. Šis komandējums deva spēcīgu pamatbāzi, lai caur ārvalstu pieredzi un praksi apzinātās novitātes argumentēti spētu ieviest Latvijā. Tika veikts apjomīgs pētījums un analizēts viss, kas varētu palīdzēt arī noziegumu atklāšanā Latvijā. Toreiz Ē.Zvejnieks atzīmējis, ka: “Vācijas Kriminālprocesa kodekss pieļauj, ka tās personas vietā, kura tieši ieguvusi informāciju, tiesā liecina viņa vietā cita persona (piemēram, slepenajā izziņā iesaistītās personas vietā viņa vadītājs). Latvijai tas būtu jāiestrādā KPK (*Latvijas KPK – aut.piez.*) 52.pantā, papildinot ceturto daļu ar šādu iespējamību.¹⁶” Jāatzīmē, ka tolaik Latvijas KPK 52.panta ceturta daļa noteica, - “ja liecinieka liecības ir pamatotas uz citu personu izteikumiem, tad arī šīs personas jānopratina”¹⁷. Zīmīgi, ka vēl šobrīd, jau speciālo izmeklēšanas darbību pastāvēšanas laikā, Latvijā joprojām tiesiski nav atrisināts jautājums par to personu pratināšanu, kas bijušas speciālās izmeklēšanas darbības veicēji (piemēram, speciālā izmeklēšanas eksperimenta veicējs) un kuru identitāte ir valsts noslēpums, turklāt praksē šajā jautājumā šobrīd pastāv nevienveidība. Atsevišķā darba apakšnodaļā autore pievērsīsies arī šīs problemātikas detalizētākai analīzei.

Pēc tam, kad 2000.gada sākumā A.Kavaleris publicēja piedāvātos grozījumus Latvijas KPK, gūstot Latvijas Republikas Saeimas (turpmāk – Saeima) Aizsardzības un iekšlietu komisijas atbalstu, šos paredzētos grozījumus kopā ar apjomīgu Latvijas KPK modernizācijas likumgrozījumu projektu paketi precizēja Latvijas Republikas Ministru kabineta (turpmāk arī – MK) izveidotā Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas (turpmāk arī – TM) darba grupa, kurā tostarp aktīvi darbojās arī Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras (turpmāk – Ģenerālprokuratūra) pārstāvji un toreizējais ģenerālprokurors Jānis Skrastiņš. A.Kavaliara piedāvātie grozījumi bija jāprecizē tostarp tamdēļ, ka tie paredzēja uzdot veikt

¹⁴ [b.a.] Instrukcija Politiskās apsardzes aģentūrai. Politiskās apsardzes izdevums. Rīga: Kara Ministrijas Tipogrāfija, 1924, 24.lpp.

¹⁵ Sīkāk skat. Kavaleris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 6.-13.lpp.

¹⁶ Materiāli no komandējuma Vīsbādenē, Vācijas Federatīvajā Republikā, 2000.gada jūnijā. Nepublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā

¹⁷ Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LR likums. ZAUDĒJIS SPĒKU. Pieejams:

<http://likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

visas speciālās izmeklēšanas darbības policijai, nekonkretizējot, kādai policijai (piemēram, valsts, drošības, finanšu, militārai), kā arī grozījumos palika neatbildēts jautājums par citām izmeklēšanas iestādēm (piemēram, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Finanšu policija u.c.) un to kompetenci un tiesībām veikt minētās izmeklēšanas darbības¹⁸. Argumentējot nepieciešamību ieviest šādu institūtu kriminālprocesuālajā regulējumā, A.Kavaleris rakstīja: „Šīs nodaļas (*tolaik Latvijas KPK likumgrozījumu projekta punkts – Latvijas KPK 18.A nodaļa „Sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības” – aut.piez.*) mērķis ir radīt iespēju izmantot pierādīšanā informāciju, kas iegūta, veicot ne tikai minētās tradicionālās, atklātās izmeklēšanas darbības, bet arī darbības, kuras līdz noteiktam laikam nebūs zināmas nedz personām, pret kurām tās tiek veiktas, nedz citiem interesentiem.”¹⁹ Lai gan 2001.gada nogalē likumgrozījumu projekta pakete Saeimas plenārsēdē tika pieņemta pirmajā lasījumā²⁰, tālāku atbalstu Saeimas diskusijās šie grozījumi neguva, jo nepastāvēja vienprātības par šī institūta turpmāko lomu kriminālprocesā, velkot paralēles ar operatīvo darbību. Tā, piemēram, deputāts L.Muciņš argumentēja, ka: „Juridiskajai komisijai bija kategorisks iebildums - pret pirmajā lasījumā piedāvāto 37.priekšlikumu - papildināt Kriminālprocesa kodeksu ar jaunu 18-a nodaļu par sevišķā veidā veicamām izmeklēšanas darbībām. Juridiskā komisija uzskatīja, ka sevišķā veidā veicamās operatīvās darbības var izmantot tā, kā tas ir noteikts “Operatīvās darbības likumā” par pierādījumiem krimināllietā, attiecīgi nostiprinot tos operatīvās darbības gaitā. (...) nebūtu lietderīgi pārrakstīt Kriminālprocesa kodeksā visu Operatīvās darbības likumu, kur lielā mērā daudzi jautājumi tiek izsecināti tikai uz loģisko pieņēmumu pamata.”²¹ Savukārt, oponējot deputātam L.Muciņam, Dz.Kudums norādīja: „Operatīvās darbības likums ir labs savā vietā un laikā, bet tur, kur ir jārūnā par pierādījumu iegūšanu, par mūsdienu apstākļos izdarīto noziegumu atklāšanu un vainīgo personu saukšanu pie kriminālatbildības, ir jālieto jaunas metodes, sarežģītākas metodes. Sevišķā veidā veicamo speciālo izmeklēšanas darbību esamība Kriminālprocesa kodeksā ir nepieciešamība. Kāpēc? Pirmām kārtām tāpēc, ka šinī gadījumā cilvēktiesības tiek aizsargātas visaugstākajā līmenī, jo projekts precīzi nosaka procedūru, uzraudzību, pārsūdzību, tiesības iepazīties ar materiāliem, materiālu uzglabāšanu un cilvēka personiskās dzīves aizsardzību, kas Operatīvās darbības likumā ir

¹⁸ Matisāns L. Speciālo izmeklēšanas darbību institūtu rašanās. Jurista Vārds, 2010. 20.aprīlis, Nr.16. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/208166-specialo-izmeklesanas-darbibu-institutu-rasanas/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

¹⁹ Kavaleris A. Izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā. Jurista Vārds, 2002. 12.februāris, Nr.3. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/58665-izmeklesanas-darbibas-kas-veicamas-seviska-veida/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

²⁰ Matisāns L. Speciālo izmeklēšanas darbību institūtu rašanās. Jurista Vārds, 2010. 20.aprīlis, Nr.16. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/208166-specialo-izmeklesanas-darbibu-institutu-rasanas/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

²¹ Latvijas Republikas 7.Saeimas ziemas sesijas 13.sēdes 2002.gada 21.martā stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_2103/st2103.htm [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

tikai daļēji aizsargāta.”²² Autore zināmā mērā nevar nepiekrīst deputāta L.Muciņa viedoklim, jo daudzējādā ziņā speciālās izmeklēšanas darbības patiešām ir līdzīgas jau krietni ilgāku laiku praksē pazīstamajiem un pielietotajiem operatīvās darbības pasākumiem, taču, kā to norādījis Dz.Kudums, vērā ņemamākā atšķirība ir tā, ka ar speciālajām izmeklēšanas darbībām cilvēktiesības tiek aizsargātas ievērojami augstākā līmenī, turklāt tieši darbību tiesiskajam regulējumam un iegūtās informācijas tiesiskajam statusam, kā arī tās izmantošanas jomai ir izšķiroša nozīme.

Pēc Saeimā 2002.gada 21.martā 2.lasījumā pieņemtā likumprojekta “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā”, kurā ar pārliecinošu balsu pārsvaru²³ no Latvijas KPK grozījumu likumprojekta tika izslēgta 18.A nodaļa jeb “Sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības”, toreizējais ģenerālprokurors J.Maizītis Saeimai adresētajā atzinumā rakstīja, ka Ģenerālprokuratūra neatbalsta šīs nodaļas izslēgšanu no likumprojekta, uzsverot problemātiku, kas aktīvi tika diskutēta deputātu starpā un kas saistīta tieši ar ODL, jo “(..) viens no operatīvās darbības lielākajiem mīnusiem ir un paliek pārlieku lielā slepenība, (..) operatīvajā darbā informācijas vākšana ir pašmērķis, nevis viens organiski saistīts posms nozieguma atklāšanā”²⁴. Ģenerālprokuratūras atzinumā pausts pamatots uzskats, ka “(..) zināmu operatīvās darbības slepenības samazināšanu varētu panākt, ietverot kriminālprocesā sevišķajā veidā veicamās izmeklēšanas darbības un padarot tās par pierādījumu vākšanas līdzekli (..), tādējādi tiktu novērsta arī paradoksālā situācija, ka kriminālprocesa ietvaros var veikt mazāk kā Operatīvās darbības likuma ietvaros, noziedzīgu nodarījumu atklāšanai un izmeklēšanai izmantojot slepenas metodes”²⁵.

Lai gan Latvijas KPK grozījumi netika atbalstīti, tādējādi speciālajām izmeklēšanas darbībām netiekot ieviestām, tomēr jau drīz, nu jau 8.Saeimas pavasara sesijas 11.sēdē 2003.gada 19.jūnijā, tika skatīts likumprojekts „Kriminālprocesa likums”²⁶, kurš tika pieņemts pirmajā lasījumā. Lai gan, reaģējot uz šādu pavērsienu, pretēju viedokli izteica daudzi prakses pārstāvji, piemēram, Latvijas Zvērinātu advokātu padome, kas aicināja nodaļu par speciālajām izmeklēšanas darbībām izslēgt no likumprojekta, likumprojekts ar tā 11.nodaļu

²² Latvijas Republikas 7.Saeimas ziemas sesijas 13.sēdes 2002.gada 21.martā stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_2103/st2103.htm [aplūkots 2015.gada 3.martā]

²³ Latvijas Republikas 7.Saeimas ziemas sesijas balsojums par 48.priekšlikumu likumprojektā “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā” (2.lasījums) 2002.gada 21.martā. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_2103/Balsoj/005.htm [aplūkots 2015.gada 3.martā]

²⁴ Latvijas Republikas ģenerālprokurora 2002.gada 22.aprīļa vēstule Nr.1/1-1-31-02 “Par likumprojektiem “Grozījumi Krimināllikumā” (reģ.nr.1069) un “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā” (reģ.nr.1070)”. Nepublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā

²⁵ Turpat.

²⁶ Latvijas Republikas 8.Saeimas pavasara sesijas 11.sēdes 2003.gada 19.jūnijā stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002_8/st_030619/st1906.htm [aplūkots 2015.gada 3.martā]

(kuras sākotnējais nosaukums „Sevišķā veidā veicamās (speciālās) izmeklēšanas darbības” tika aizstāts kā „Speciālās izmeklēšanas darbības” – aut.piez.) Saeimā visbeidzot 2005.gada 21.aprīlī tika pieņemts.

Šobrīd speciālās izmeklēšanas darbības ir kļuvušas par neatņemamu kriminālprocesa sastāvdaļu. Aizvien vairāk valsts institūciju izmanto iespēju iegūt pierādījumus speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas ceļā, kas attaisno iepriekš izklāstīto gana komplicēto to ieviešanas centienu gaitu. A.Kavaleris kā vienu no būtiskākajiem argumentiem speciālo izmeklēšanas darbību ieviešanā minēja nespēju mūsdienu kriminogēnajā situācijā atklāt daudzus smagus noziegumus un pierādīt noziedzīgo nodarījumu izdarītāju vainu ar tradicionālajām, gadsimtiem vecajām, atklāti veicamajām metodēm, kam autore nevar nepiekrīst. Kriminālprocesa mērķis ir nodrošināt efektīvu Krimināllikuma²⁷ (turpmāk – KL) normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, savukārt, veicot pirmstiesas izmeklēšanu, kurā tiek izmantotas tradicionālās izmeklēšanas darbības, procesa virzītājs saskaras ar tiešu pretdarbību no noziedzīga nodarījuma izdarītāja puses – šī pretdarbība tostarp ir tendēta uz izmeklēšanas kavēšanu, pierādījumu iznīcināšanu un, protams, izvairīšanos no likumā paredzētā soda. Speciālās izmeklēšanas darbības ievērojami paplašina procesa virzītāja iespējas cīnīties ar šādu pretdarbību, lai efektīvāk īstenotu kriminālprocesa mērķi.

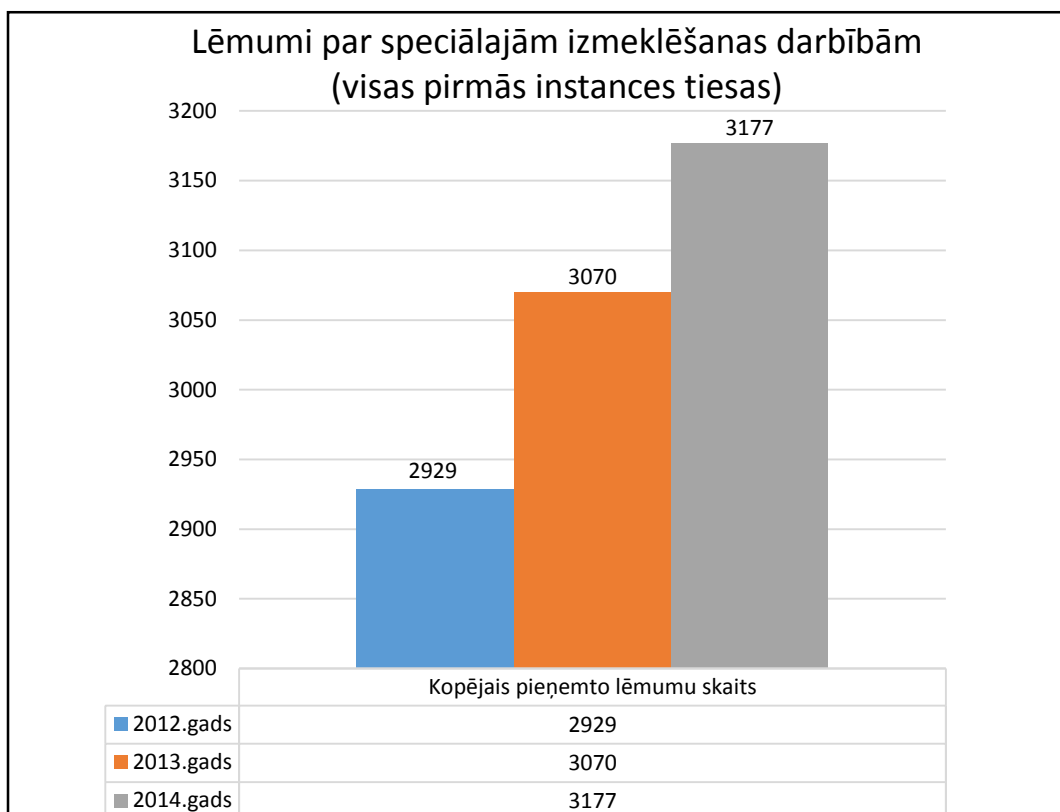
Šobrīd speciālās izmeklēšanas darbības regulāri tiek pielietotas pirmstiesas izmeklēšanā, tomēr praksē to pielietošanā joprojām jāsaskaras ar šī institūta sākotnējo problemātiku, tostarp procesa virzītāja nespēju funkcionāli nošķirt speciālās izmeklēšanas darbības no operatīvās darbības pasākumiem, kas būtiski apgrūtina speciālo izmeklēšanas darbību ceļā iegūto rezultātu izmantošanu pierādīšanā. Prakse apliecina, ka tiesībsargājošās iestādes vēl joprojām bieži izvēlas veikt ODL paredzētos operatīvos pasākumus, lai iegūtu pierādījumus, kurus izmanto kriminālprocesā pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu esamības vai neesamības pamatošanā atbilstoši KPL 127.panta trešajai un ceturtajai daļai. Turklāt tiesībsargājošās iestādes nekādi neargumentē, kādēļ netika veiktas KPL 11.nodaļā paredzētās speciālās izmeklēšanas darbības.²⁸

Kā to apliecina statistikas dati²⁹, izmeklēšanas tiesnešu lēmumi par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu ar katru gadu pieaug (skat. *1.2.1.att.*):

²⁷ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, Nr.199/200

²⁸ Matisāns L. Speciālo izmeklēšanas darbību institūtu rašanās. Jurista Vārds, 2010. 20.aprīlis, Nr.16. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/208166-speciālo-izmeklesanas-darbibu-institutu-rasanas/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]

²⁹ Tiesu informācijas sistēmas statistika. Krimināllietu statistikas pārskati. Izmeklēšanas darbību piemērošana pirmstiesas procesā. Pieejams: <https://tis.ta.gov.lv/> [aplūkots 2015.gada 3.martā]

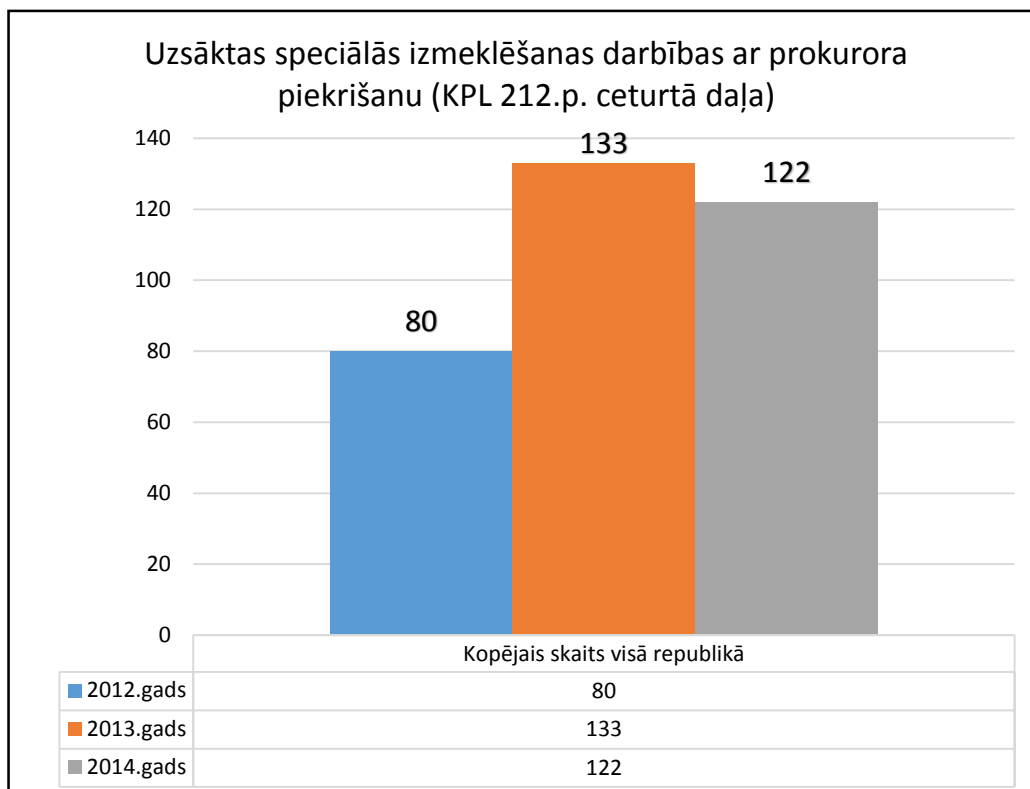
**1.2.1.att. Statistika par izmeklēšanas tiesnešu lēmumiem
par speciālajām izmeklēšanas darbībām**

Statistikas dati ļauj izdarīt pamatotu pieņēmumu, ka speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas aktualitāte kriminālprocesos pieaug. Jāatzīmē, ka no 2012.gadā kopējā pieņemto lēmumu par speciālajām izmeklēšanas darbībām skaita noraidīti tikuši vien 104 procesu virzītāju ierosinājumi, 2013.gadā noraidīti 82 ierosinājumi, savukārt 2014.gadā – 156. Pārliciecināša ir arī statistika par 2015.gada pirmo ceturksni³⁰, kas rāda, ka 3 mēnešu laikā izmeklēšanas tiesneši pieņēmuši jau 839 lēmumus par speciālajām izmeklēšanas darbībām, no kuriem noraidīti vien 20 procesu virzītāju ierosinājumi.

Kā minēts jau iepriekš, saskaņā ar KPL 212.panta ceturto daļu neatliekamajos gadījumos procesa virzītājs var uzsākt speciālās izmeklēšanas darbības, saņemot prokurora piekrišanu (un ne vēlāk kā nākamajā darba dienā – izmeklēšanas tiesneša lēmumu). Arī šādu – neatliekamības – gadījumu prakse pierāda, ka kopš speciālo izmeklēšanas darbību ieviešanas KPL to izmantošanas gadījumi ar katru gadu pieaug.

³⁰ Tiesu informācijas sistēmas statistika. Krimināllietu statistikas pārskati. Izmeklēšanas darbību piemērošana pirmstiesas procesā. Pieejams: <https://tis.ta.gov.lv/> [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

Pēdējo trīs gadu statistikas dati³¹ par uzsāktajām speciālajām izmeklēšanas darbībām ar prokurora piekrišanu (skat. 1.2.2.att.):

1.2.2.att. Statistika par uzsāktajām speciālajām izmeklēšanas darbībām ar prokurora piekrišanu

2012.gadā procesa virzītāji saskaņā ar KPL 212.panta ceturto daļu neatliekamības kārtībā piekrišanas saņemšanai visvairāk griezušies Rīgas tiesas apgabala prokuratūrā – 26 ierosinājumi – un Narkotiku nelikumīgas aprites noziegumu izmeklēšanas prokuratūrā – 24 ierosinājumi, 2013.gadā visvairāk Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļā – 45 ierosinājumi – un Narkotiku nelikumīgas aprites noziegumu izmeklēšanas prokuratūrā – 42 ierosinājumi, savukārt 2014.gadā visvairāk griezušies Narkotiku nelikumīgas aprites noziegumu izmeklēšanas prokuratūrā – 47 ierosinājumi un Rīgas tiesas apgabala prokuratūrā – 24 ierosinājumi. Turklāt jāatzīmē, ka 2013.gadā Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors kriminālvajāšanā, pats būdams procesa virzītājs, ierosinājis atļaut veikt speciālo izmeklēšanas darbību.

³¹ Statistiskais pārskats: Uzsāktas speciālās izmeklēšanas darbības ar prokurora piekrišanu (KPL 212.p.4.daļa) (par periodu līdz 2015.gadam). Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā

Statistika par 2015.gada pirmo ceturksni³² liecina, ka rādītāji turpina ievērojami pieaugt – neatliekamības kārtībā prokurora piekrišanas saņemšanai procesa virzītāji pirmajos trīs gada mēnešos griezušies jau ar 54 ierosinājumiem (no tiem visvairāk – 20 – Rīgas tiesas apgabala prokuratūrā) . Tā, piemēram, kamēr 2006.gadā tikko pēc KPL spēkā stāšanās tika saņemts tikai viens ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības uzsākšanu neatliekamības gadījumā piekrišanas saņemšanai (Specializētās vairāku nozaru prokuratūras prokuroram), jau 2007.gadā³³ šādi ierosinājumi dažādām prokuratūras struktūrvienībām kopumā jau bija 12, savukārt pēdējo gadu statistika, kā redzams, liecina, ka procesa virzītāji arvien plašāk spēj izmantot tiem piešķirtās tiesības kriminālprocesā, lai operatīvi reaģētu uz konkrēto situāciju, tādējādi iespējami efektīvi realizējot kriminālprocesa mērķi.

³² Statistiskais pārskats: Uzsāktas speciālās izmeklēšanas darbības ar prokurora piekrišanu (KPL 212.p.4.daļa) (2015.gada 1.ceturksnis). Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā

³³ Statistiskais pārskats: Uzsāktas speciālās izmeklēšanas darbības ar prokurora piekrišanu (KPL 212.p.4.daļa) (par periodu līdz 2011.gada astotajam mēnesim). Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā

2. SPECIĀLO IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU IZMANTOŠANAS VISPĀRĒJIE KRIMINĀLPROCESUĀLIE NOTEIKUMI

2.1. Latvijā

Speciālās izmeklēšanas darbības, kā minēts iepriekš, veic, izmeklējot mazāk smagus, smagus vai sevišķi smagus noziegumus, ja kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai ziņas par faktiem nepieciešams iegūt, neinformējot kriminālprocesā iesaistītās personas un tās personas, kuras varētu šīs ziņas sniegt. Likums neizdala jeb neklasificē speciālās izmeklēšanas darbības, lai regulētu atsevišķu kārtību, kas regulētu konkrētas speciālās izmeklēšanas darbības piemērošanu un robežas, no kā izriet, ka vispārējie kriminālprocesuālie noteikumi speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanai ir identi neatkarīgi no speciālās izmeklēšanas darbības veida.

Neapšaubāmi speciālās izmeklēšanas darbības lielākā vai mazākā mērā, bet ierobežo Latvijas Republikas Satversmes³⁴ VIII nodaļā paredzētās cilvēka pamattiesības. Šis ir viens no galvenajiem iemesliem, kamdēļ likumdevējs noteicis striktu kārtību speciālo izmeklēšanas darbību sankcionēšanai un veikšanai. Viens no būtiskākajiem speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas priekšnoteikumiem, kā tas izriet no KPL 212.panta, ir izmeklēšanas tiesneša lēmuma nepieciešamība, t.i., speciālās izmeklēšanas darbības veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Protams, likumdevējs ne velti KPL ir nostiprinājis atrunu gadījumos, kad izmeklēšanas tiesneša lēmums nav nepieciešams, t.i.,- ja speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai piekrīt visas publiski nepieejamā vietā šīs darbības veikšanas laikā strādājošas vai dzīvojošas personas (KPL 212.panta otrā daļa). Jāatzīmē, ka šādu atrunu nevar attiecināt uz visām speciālajām izmeklēšanas darbībām, piemēram, uz personas novērošanu un izsekošanu, jo šī konkrētā speciālā izmeklēšanas darbība faktiski zaudētu savu jēgu, funkcionalitāti un mērķi, ja pirms tās veikšanas tiktu informētas visas publiski nepieejamā vietā šīs darbības veikšanas laikā strādājošas vai dzīvojošas personas nolūkā veikt konkrētas personas novērošanu un izsekošanu, kura faktiski vienīgā nebūtu informēta par šādas speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu, turklāt jāņem vērā, ka iespējamība pirms personas izsekošanas uzsākšanas uzzināt, uz kuru publiski nepieejamu vietu tā dosies un pirms tam informēt šajā vietā atrodošās iepriekš minētās personas, ir faktiski nerealizējama, taču jāuzsver, ka idejiski līdzīgiem gadījumiem likumdevējs paredzējis virkni citu speciālo izmeklēšanas darbību (piemēram, vietas videokontrole).

³⁴ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, Nr.43

No kriminālprocesuālā regulējuma, precīzāk,- KPL 212.panta formulējuma – var secināt, ka speciālās izmeklēšanas darbības nav uzskatāmas par likumīgām, ja nav izpildīti šajā pantā minētie nosacījumi, taču KPL 214.panta otrā daļa nosaka, ka gadījumos, kad speciālās izmeklēšanas darbības veiktas neatliekamības kārtībā, tiesnesis lemj par šīs izmeklēšanas darbības uzsākšanas pamatotību, kā arī par tās turpināšanas nepieciešamību, ja tā nav pabeigta, savukārt, ja izmeklēšanas darbība nebija pamatota vai tika veikta prettiesiski, tiesnesis lemj par iegūto pierādījumu pieļaujamību un par rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem, no kā izriet, ka arī gadījumos, kad speciālā izmeklēšanas darbība, kas veikta neatliekamības kārtībā, ir prettiesiski veikta, pastāv objektīvs pamats to veikšanas rezultātiem tikt uzskatītiem par pierādījumiem kriminālprocesā, ko, protams, izvērtē izmeklēšanas tiesnesis, konstatējot, vai pieļautie pārkāpumi nekā neietekmēs tiesības uz taisnīgu tiesu.

KPL skaidri noteicis, ka visas speciālās izmeklēšanas darbības sankcionē izmeklēšanas tiesnesis, taču, kā minēts iepriekš, likumdevējs paredzējis arī speciālu kārtību, kādā veicamas speciālās izmeklēšanas darbības neatliekamības kārtībā, tas ir, saņemot prokurora piekrišanu (un ne vēlāk kā nākamajā darba dienā – izmeklēšanas tiesneša lēmumu). Lai gan likumdevējs nav sīkāk iztirzājis, kura prokurora piekrišana nepieciešama, to nosaka Latvijas Republikas Prokuratūras iekšējie normatīvie akti un, proti,- Latvijas Republikas ģenerālprokurora 2012.gada 31.maija pavēle Nr.36 *“Par prokuroru dežūrām rajonu (pilsētu) un tiesu apgabala prokuratūrās”*³⁵. Šī pavēle cita starpā nosaka kārtību, kādā dežurējošajam prokuroram jālemj jautājums par KPL 212.panta ceturtās daļas piemērošanu. Autore vēlas uzsvērt, ka dežurējošais prokurors ir prokurors, ar ko tiek nodrošināta prokurora funkciju realizēšana likumā atrunātajos gadījumos, kad prokurora funkcionālo darba pienākumu realizēšana nepieciešama konkrētu procesuālo darbību veikšanai neatliekamības gadījumos, tostarp, kad svarīga izmeklēšanai nepieciešamā laika ekonomija. Ar jēdzienu “neatliekamība” jāsaprot visi tie gadījumi, kad prokurora piekrišana procesuālo darbību veikšanai nepieciešama nekavējoties, ārpus darba laika, brīvdienās un svētku dienās u.tml. Iepriekš minētā ģenerālprokurora pavēle nosaka, ka dežurējošais prokurors KPL 212.panta ceturtās daļas kārtībā neatliekamos gadījumos lemj jautājumu par piekrišanas došanu speciālo izmeklēšanas darbību uzsākšanai vienīgi sekojošos gadījumos:

1. kriminālprocesos, kas uzsākti dežurējošā prokurora dežūras laikā, viņu darbības teritorijā;

³⁵ Latvijas Republikas ģenerālprokurora 2012.gada 31.maija pavēle Nr.36 *“Par prokuroru dežūrām rajonu (pilsētu) un tiesu apgabala prokuratūrās”*(2012.gada 31.maija redakcijā). Nepublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā

2. ja lemjams jautājums par speciālo izmeklēšanas darbību uzsākšanu ārvalstu tiesiskās palīdzības lūgumu izpildei.

Visos pārējos kriminālprocesos prokurora piekrišana speciālo izmeklēšanas darbību uzsākšanai saņemama no attiecīgās krimināllietas kriminālprocesa reģistrā reģistrētā uzraugošā prokurora. Savukārt, ja uzraugošais prokurors nav sasniedzams, uzraugošā prokurora pienākumu pildīt un jautājumu par piekrišanas došanu speciālās izmeklēšanas darbības uzsākšanai uzdots izlemt uzraugošās prokuratūras iestādes (strukturvienības) virsprokuroram vai pēc savas iniciatīvas – citam amatā augstākam prokuroram saskaņā ar KPL 46.panta otrās daļas 3.punktu. Jāatzīst, ka praksē šī ģenerālprokurora pavēle darbojas efektīvi, arī izmeklēšanas iestādes šādu kārtību izprot un rīkojas saskaņā ar pavēlē noteikto. Tā, piemēram, Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektore 2015.gada 14.janvāra ierosinājumam par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības gadījumā³⁶ piekrišanu devis Rīgas tiesas apgabala prokurors, kas konkrētajā dienā bija dežūrējošais prokurors Rīgas tiesas apgabalā. Kriminālprocess uzsākts tajā pat dienā – 2015.gada 14.janvārī,- kad, veicot operatīvo izziņāšanu un detektīvdarbību, noskaidrots, ka persona A.A. nodarbojas ar neatļautu augu maisījumu realizāciju. Prokurors piekrišanu devis ar parakstu un zīmogu uz ierosinājuma, kā tas praksē pieņemts, izdarot laika atzīmi, ka piekrišana dota plkst.18:20. Nākamajā dienā – 2015.gada 15.janvārī – minētā vecākā inspektore ar ierosinājumu par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā pamatotību³⁷ vērsusies Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā ar lūgumu atzīt par pamatotu speciālā izmeklēšanas eksperimenta uzsākšanu un veikšanu, tajā pat dienā izmeklēšanas tiesnese, iepazīsies ar ierosinājumu un krimināllietas materiāliem, kā arī, izvērtējot personas tiesību un sabiedrības interešu samērīgumu, atzinusi, ka speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšana kriminālprocesā bijusi pamatota un neatliekama³⁸. Šādos lēmumos³⁹ izmeklēšanas tiesneši analizē tostarp arī speciālās izmeklēšanas darbības uzsākšanas neatliekamības kārtībā nepieciešamības pamatotību, tātad faktiski vērtē arī prokurora, kas devis savu piekrišanu darbības veikšanai, piekrišanas pamatotību. Jāmin, ka gadījumos, ja speciālā izmeklēšanas darbība veikta

³⁶ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektore 2015.gada 14.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības gadījumā kriminālprocesā Nr.11519000515

³⁷ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektore 2015.gada 15.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā pamatotību kriminālprocesā Nr.11519000515

³⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2015.gada 15.janvāra lēmums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā pamatotību kriminālprocesā Nr.11519000515

³⁹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2015.gada 22.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.11519000715 un Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses 2014.gada 17.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.11519000414

neatliekamības kārtībā, ne vēlāk kā nākamajā darba dienā saņemot izmeklēšanas tiesneša lēmumu, ja speciālā izmeklēšanas darbība nav pabeigta, tiesnesim vienlaicīgi arī jālemj par speciālās izmeklēšanas darbības turpināšanas nepieciešamību.

Speciālās izmeklēšanas darbības veicamas, kā analizēts iepriekš, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša pieņemto lēmumu, kuru saskaņā ar KPL 213.panta pirmo daļu izmeklēšanas tiesnesis pieņem pēc tam, kad ir izskatīts procesa virzītāja motivēts ierosinājums un krimināllietas materiāli. Ne pati KPL 11.nodaļa, ne 20.nodaļa, t.i., „Ierosinājumi”, nesatur norādes par šāda rakstiska ierosinājuma saturu, proti, KPL 323.pants nosaka, ka procesa virzītājs raksta ierosinājumu, ja kriminālprocesa mērķa sasniegšanai ir jāveic darbības, kuras nav šā procesa virzītāja kompetencē vai kuru veikšanai ir nepieciešams kompetentas personas lēmums. Tātad „faktiski ierosinājums (..) atļaujas saņemšanai ir procesa virzītāja sastādīts rakstisks, ar kriminālprocesā noskaidrotiem un KPL noteiktā kārtībā nostiprinātām ziņām par faktiem pamatots dokuments, kas adresēts izmeklēšanas tiesnesim, lai saņemtu (..) atļauju (..)“⁴⁰. Praksē šādus ierosinājumus bieži vien pēc to nosaukuma procesa virzītājs nekonkretizē, proti, ierosinot veikt, piemēram, speciālo izmeklēšanas eksperimentu, šāds izmeklēšanas tiesnesim adresēts ierosinājums tiek nosaukts par „Ierosinājumu speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai”⁴¹, kas sākotnēji var radīt apjukumu par tā faktisko saturu. Ierosinājumā par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu, ierosinot, kam uzdot pildīt lēmumu, norāda attiecīgi vai nu specializēto valsts iestādi, vai personu vai iestādi procesa virzītāja uzdevumā. Sekojoši izmeklēšanas tiesnesis, saņemis procesa virzītāja motivētu ierosinājumu, kā arī saskaņā ar KPL 213.panta pirmo daļu – krimināllietas materiālus – pieņem lēmumu attiecīgi atļaut vai neatļaut veikt konkrēto speciālo izmeklēšanas darbību. Jāatzīst, diskutabls varētu šķist jautājums par to, cik lielā mērā izmeklēšanas tiesnesis savu lēmumu argumentē, pamatojot to ar pašas krimināllietas materiāliem, jo praksē jāsastopas ar gadījumiem, kuros izmeklēšanas tiesnesis savu motivāciju atļaujai veikt speciālo izmeklēšanas darbību balsta vien uz procesa virzītāja ierosinājumu, turklāt „praksē sastopamas situācijas, kad procesa virzītājs piedāvā izmeklēšanas tiesnesim arī citus (KPL neparedzētus) informācijas avotus lēmuma pieņemšanai”⁴² (piemēram, operatīvās lietas materiālus).

⁴⁰ Matisāns L. Speciālo izmeklēšanas darbību institūtu rašanās. Jurista Vārds, 2010. 20.aprīlis, Nr.16. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/208166-specialo-izmeklesanas-darbibu-institutu-rasanas/> [aplūkots 2015.gada 4.martā]

⁴¹ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Kurzemes iecirkņa Kriminālpolicijas nodaļas inspektores 2014.gada 20.jūnija ierosinājums speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai kriminālprocesā Nr.11096148714

⁴² Matisāns L. Speciālo izmeklēšanas darbību institūtu rašanās. Jurista Vārds, 2010. 20.aprīlis, Nr.16. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/208166-specialo-izmeklesanas-darbibu-institutu-rasanas/> [aplūkots 2015.gada 4.martā]

Saskaņā ar KPL 210.panta otro daļu speciālās izmeklēšanas darbības, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, veic procesa virzītājs vai iestādes un personas viņa uzdevumā. Praksē speciālās izmeklēšanas darbības lielākoties realizē, izmantojot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, tās uzdodot veikt tikai ar likumu īpaši pilnvarotām valsts iestādēm jeb jau iepriekš pieminētajām specializētajām valsts iestādēm. Problemātika, kas saistīta ar apstākļiem, ka speciālās izmeklēšanas darbības praksē lielākoties reāli veic operatīvās darbības subjekts, tiks analizēta tālākajās darba apakšnodaļās.

Gadījumos, ja ierosināts uzdot speciālo izmeklēšanas darbību veikt, piemēram, specializētai valsts iestādei, izmeklēšanas tiesnesis savā lēmumā norāda specializēto valsts iestādi, kurai uzdots pildīt lēmumu. Konkrētā specializētā valsts iestāde savukārt izpilda speciālo izmeklēšanas darbību, un tās pārstāvis raksta pārskatu un kopā ar šīs darbības rezultātā iegūtajiem materiāliem (piemēram, audioierakstu vai videoierakstu veidā) iesniedz procesa virzītājam. Pārskata detalizētāka analīze un nozīme tiks iztīrīta tālākajā darba apakšnodaļā, ņemot vērā tā būtisko lomu izmantošanā pierādīšanā.

Rezumējot var secināt, ka speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas vispārējie kriminālprocesuālie noteikumi izriet no visai stingra procesuālā regulējuma, kas, protams, jāvērtē nesaraucamā saistībā ar šādu darbību lomu valsts iestāžu pienākumā savu funkciju izpildē ievērot cilvēktiesības. Tāpat īpaši jāņem vērā, ka tieši procesuālā regulējuma ievērošana tālākajā kriminālprocesa gaitā mazinās šaubas par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas laikā iegūto pierādījumu objektivitāti. Jebkura speciālā izmeklēšanas darbība sava komplicētā rakstura dēļ procesa virzītājam turklāt izvirza prasību arī pietiekami labi pārzināt speciālo izmeklēšanas darbību taktiku, ņemot vērā, ka procesa virzītājam, ierosinot šādu speciālo izmeklēšanas darbību, ir iepriekš jāmodelē dažādās iespējamās situācijas, kas var rasties speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas gaitā.

Tāpat būtiski, autoresprāt, uzsvērt, ka jautājums par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu jāizvērtē no dažādiem skatupunktiem. Pirmkārt, ne tikai jānosaka izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma juridiskā kvalifikācija (t.i., mazāk smags, smags vai sevišķi smags noziedzīgs nodarījums), bet arī vai izdarītāja bīstamības pakāpe ir tāda, ka viņa vainas pierādīšanai būtu samērīgi lietot speciālās izmeklēšanas darbības. Otrkārt, bet ne mazāk svarīgi, ir izvērtēt situāciju no cilvēktiesību viedokļa, ņemot vērā, ka visas speciālās izmeklēšanas darbības bez izņēmuma skar cilvēka pamattiesības. Bet, treškārt, izvērtējams arī procesuālās ekonomijas aspekts, proti,- speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā tiek izmantoti plaši resursi, turklāt vairumā gadījumu – pat vairāku valsts iestāžu resursi, turklāt jāņem vērā mūsu valsts finansiālās iespējas, nodrošinot operatīvos dienestus ar speciālo tehniku, jo

dažkārt tieši tehniskā nodrošinājuma trūkuma dēļ nav iespējams veikt speciālās izmeklēšanas darbības (jo sevišķi lauku reģionos).

Speciālo izmeklēšanas darbību veikšana bez šaubām ir gana complicēts process, tamdēļ var droši apgalvot, ka procesa virzītājam, kas ierosina šādas darbības veikt, jāpiemīt tādām profesionālām spējām kā iespējamo pavērsienu prognozēšana, rīcība neparedzētos gadījumos, kā arī spēja lietderīgi plānot un veikt speciālās izmeklēšanas darbības, lai ar to palīdzību savāktu un procesuāli fiksētu visas noziedzīgo nodarījumu pierādošās ziņas par faktiem.

2.2. Ieskats ārvalstu regulējumā

Viens no galvenajiem jebkuras valsts pienākumiem ir nodrošināt tās iedzīvotāju aizsardzību pret apdraudējumu, tamdēļ katras valsts iekšienē šo interešu aizsardzību realizē speciāli šim nolūkam izveidotas iestādes, kuru vidū nozīmīgu vietu ieņem tiesībsargājošās iestādes un to struktūrvienības, kas rūpējas par noziedzības apkarošanu. Kā tas analizēts darba iepriekšējās nodaļās, speciālo izmeklēšanas darbību vēsturiskā attīstība ir nesaraujami saistīta ar pašas valsts attīstību noziedzības apkarošanas jomā, kas, protams, daudzējādā ziņā iespaidojusies arī no ārvalstu pieredzes. Lielākoties ārvalstīs izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā un nav izmeklēšanas darbības tradicionālajā izpratnē, ir stingri reglamentētas spēkā esošajos normatīvajos aktos. Ārvalstu tiesību sistēmās līdzīgi kā Latvijā cilvēktiesības ir primāras, tāpēc jebkurai izmeklēšanas darbībai ir jābūt argumentētai un tā pieļaujama tikai gadījumos, kad pierādījumus personas nelikumīgajām darbībām nav iespējams iegūt citādi. Ņemot vērā, ka speciālās izmeklēšanas darbības kā tās jēdzieniski un saturiski pazīstamas Latvijā dažādās valstīs tiek formulētas un sauktas atšķirīgi, autore šajā apakšnodaļā tostarp lieto jēdzienu “sevišķā veidā veicamas izmeklēšanas darbības”, lai izceltu šo izmeklēšanas darbību saturisko un praktisko atšķirību no izmeklēšanas darbībām tradicionālajā izpratnē jeb “parastajām” izmeklēšanas darbībām.

Analizējot Baltijas valstu tiesisko regulējumu attiecībā uz sevišķā veidā veicamām izmeklēšanas darbībām vispār, jāsecina, ka līdzīgi kā citās tiesību nozarēs arī šajā jomā rodamas saturiskas šo institūtu līdzības. Lietuvas pieredze vēsta, ka būtiskākās izmaiņas izmeklēšanā, līdzīgi kā Latvijā, aizsākās ar jaunā Lietuvas Kriminālprocesa kodeksa⁴³ pieņemšanu, kas stājās spēkā 2003.gadā. Jaunais kodekss zināmā mērā definēja pavisam

⁴³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas [Lietuvas Kriminālprocesa kodekss] (2015.gada 24.marta redakcijā). Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=493995 [aplūkots 2015.gada 24.martā]

jaunu izpratni par pirmstiesas izmeklēšanu, kas daudzējādā ziņā tika iespaidojusies no līdzšinējā Lietuvas Operatīvās darbības likuma⁴⁴, jo jaunajā kodeksā tika pārņemtas tādas sevišķā veidā veicamas izmeklēšanas darbības kā personas novērošana, noziedzīgas darbības kontrole u.c., ko iepriekš regulēja tikai Lietuvas Operatīvās darbības likums. Līdzīgi kā Latvijā, arī Lietuvā abi regulējumi, proti, operatīvās darbības pasākumi un sevišķā veidā veicamas izmeklēšanas darbības kriminālprocesuālā izpratnē, pastāv paralēli un to piemērošanai noteikti atšķirīgi tiesiskie pamati, taču, kas, autoresprāt, sevišķi būtiski,- ir apstākļi, ka operatīvās darbības pasākumu ceļā iegūtā informācija Lietuvas tiesiskajā regulējumā var tikt izmantota pierādīšanā kriminālprocesā gluži tāpat kā kriminālprocesuālā ceļā iegūtie pierādījumi⁴⁵. Tas rada neizpratni par abu šo institūtu paralēlas pastāvēšanas nozīmi un jēgu. Uzskatāmam piemēram var minēt apstākli, ka personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem operatīvās darbības pasākumu ceļā var tikt veikta tikai, izmeklējot sevišķi smagus, smagus vai mazāk smagus noziegumus, savukārt pirmstiesas izmeklēšanā arī izmeklējot atsevišķus kriminālpārkāpumus⁴⁶. Jāatzīst, ka Lietuva Operatīvās darbības likumu grozījusi vairākkārt, līdz tas zaudēja spēku 2012.gada nogalē, tiekot pieņemtam jaunam likumam, kas regulē šo jautājumu. Lietuvas pieredze arī rāda, ka tās tiesiskajā regulējumā šajā jomā ir saskatāmas problēmas, ņemot vērā valsts līdzšinējo pieredzi Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kur Lietuva saistībā ar ierosinātajām lietām par pārkāpumiem, veicot operatīvo darbību, zaudējusi jau vairākas lietas. Lietuva šā sakarā pieņēma jaunu likumu⁴⁷, kas tiešā tulkojumā tulkojams kā “Pretizlūkošanas likums” un kas idejiski pielīdzināms Latvijas Valsts drošības iestāžu likumam⁴⁸, tikai atšķirībā no Latvijas tiesiskā regulējuma tas satur arī nosacījumus sevišķā veidā veicamo izmeklēšanas darbību veikšanai un nosaka to veikšanas pamatu.

Atšķirībā no Latvijas un Lietuvas Igaunija ir spērusi lielu soli ceļā uz sevišķā veidā veicamo izmeklēšanas darbību integrāciju cilvēka pamattiesību ievērošanā. Sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības atļauts veikt tikai gadījumos, ja nepieciešamā mērķa sasniegšanai nav iespējams izmantot citas, cilvēka pamattiesības mazāk ierobežojošas

⁴⁴ Republic of Lithuania Law on Operational Activities [Lietuvas Operatīvās darbības likums] (zaudējis spēku, 2012.gada 4.jūnija redakcijā) Pieejams:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=418795&p_tr2=2 [aplūkots 2015.gada 4.martā]

⁴⁵ Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. Lithuania. Pieejams:

http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pcti_questionnaireReplies/Lithuanian%20reply.pdf [aplūkots 2015.gada 4.martā]

⁴⁶ Šileris E. Lebednykas D. e.c. The Guide of Special Police Investigative Methods in Baltic States. EU: Industus UAB, 2012. 15.lpp.

⁴⁷ Republic of Lithuania Law Amending The Law on Intelligence [Lietuvas Pretizlūkošanas likums] (2012.gada 17.oktobra redakcijā). Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=450750 [aplūkots 2015.gada 4.martā]

⁴⁸ Valsts drošības iestāžu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 19.maijs, Nr.59

metodes⁴⁹. Minētās darbības un kārtība to izmantošanai pierādījumu iegūšanā paredzēta Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā⁵⁰, kas nosaka, ka sevišķā veidā veicamas izmeklēšanas darbības atļauts veikt tikai, izmeklējot pirmās pakāpes noziegumus vai tīši izdarītus otrās pakāpes noziegumus, par kuriem brīvības atņemšana paredzēta uz laiku ne mazāku par trīs gadiem, turklāt ārpus Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā regulētās uzraudzības (tiesa, prokuratūra) pār sevišķā veidā veicamajām izmeklēšanas darbībām konkrētos kriminālprocesos Igaunijā pastāv neatkarīga institūcija, kas realizē uzraudzību pār visām sevišķajā veidā veiktajām izmeklēšanas darbībām. Tā ir atsevišķa parlamenta struktūrvienība, kas cita starpā vērtē cilvēka pamattiesību ievērošanas aspektus un to tiesībsargājošo iestāžu darba efektivitāti, kas veic sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības⁵¹. Igaunijā turklāt paralēli nepastāv divi tiesiskie regulējumi (kā tas ir, piemēram, Latvijā un Lietuvā) atšķirībā uz tādu pierādījumu iegūšanas veidu, kas izpaužas sevišķi veicamā veidā, konkrētāk – Igaunijā nav operatīvās darbības pasākumu, jo kārtībā, kādā iegūstami pierādījumi, regulēta tikai Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā, tādējādi efektīvi realizējot valsts primāro pienākumu – cilvēka pamattiesību ievērošanu. Var teikt, ka Igaunija kriminālprocesā idejiski ir pārņēmusi operatīvās darbības pasākumus, jo tos noteikums, ko, piemēram, Latvijā regulē Operatīvās darbības likums, Igaunijā regulē Igaunijas Kriminālprocesa kodekss, kas tostarp atrunā arī policijas aģenta kā personas, kas vāc pierādījumus kriminālprocesā, izmantojot viltus identitāti, nozīmi, pārskata kā sevišķā veidā veicamo izmeklēšanas darbību obligātu dokumentācijas formu u.c. Lielākoties sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības atšķirībā no Latvijas regulējuma drīkst veikt, pamatojoties uz prokurora pieprasījumu, ko apstiprina tiesnesis, atsevišķos gadījumos, piemēram, veicot objekta novērošanu, atļauja saņemama tikai no prokurora⁵².

Līdzīgi kā Igaunijā, arī Vācijas Federatīvajā Republikā (turpmāk – Vācija) pierādījumu iegūšanu, veicot sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības, regulē Vācijas Kriminālprocesa kodekss⁵³. Šis likums reglamentē gan kārtību, kādā veicamas sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības, gan to saturu, gan izmantošanu pierādīšanā, tas tostarp satur

⁴⁹ Šileris E. Lebednykas D. e.c. The Guide of Special Police Investigative Methods in Baltic States. EU: Industus UAB, 2012. 15.lpp.

⁵⁰ Kriminaalmenetluse seadustik [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss] (2015.gada 29.marta redakcijā). Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122014009> [aplūkots 2015.gada 29.martā]

⁵¹ Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. Estonia. Pieejams: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pecti_questionnaireReplies/ESTONIA.pdf [aplūkots 2015.gada 4.martā]

⁵² Šileris E. Lebednykas D. e.c. The Guide of Special Police Investigative Methods in Baltic States. EU: Industus UAB, 2012. 72.lpp.

⁵³ Strafprozessordnung [Vācijas Kriminālprocesa kodekss] (2014.gada 23.aprīļa redakcijā). Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf> [aplūkots 2015.gada 7.martā]

regulējumu par policijas aģentiem, par informantiem, kā arī, protams, par A.Kavaliēra savulaik īpaši izcelto sevišķā veidā veicamo izmeklēšanas darbību – observāciju jeb personas kompleksu kontroli. Tā ir efektīva un relatīvi izplatīta speciālā izmeklēšanas darbība, kuras gaitā gandrīz vienmēr tiek apzināti un fiksēti visi būtiskie, praktiski neapgāžamie kontrolējamās personas vainas pierādījumi⁵⁴. Observācija pēc sava satura un būtības, autoresprāt, būtu arī veiksmīgs pienesums Latvijas tiesiskajā regulējumā, jo, iespējams, kļiedētu praksē pastāvošās problēmas attiecībā uz procesa virzītāju ierosinājumiem atļaut veikt konkrētu speciālo izmeklēšanas darbību, kuras veikšanas laikā rodas pamats veikt citu speciālo izmeklēšanas darbību, taču tiesiski tas nav iespējams, jo tā nav sankcionēta. Vācija norādījusi arī uz problemātiku tās praksē attiecībā uz speciālo izmeklēšanas darbību atšķirīgu regulējumu citās valstīs saistībā ar tiesiskās palīdzības lūgumiem, kad izpildītājvalsts regulējums satur atšķirīgas nostādnes par konkrētajām veicamajām darbībām⁵⁵.

Amerikas Savienoto Valstu regulējumā, autoresprāt, pieminēšanas vērts ir fakts, ka, piemēram, personas observāciju, ja tās laikā netiek izmantota augsti attīstīti tehniskie līdzekļi vai ja tā netiek veikta publiski nepieejamā vietā, iespējams veikt bez īpašas sankcionēšanas, savukārt personas novērošana, izmantojot elektroniskās ierīces/tehniku, ir viena no striktāk regulētajām sevišķajā veidā veicamajām izmeklēšanas darbībām. Ierosinājums šādas darbības veikšanai tiek apstiprināts ar zvērestu un tad iesniegts tiesai atļaujas saņemšanai, turklāt pēc atļaujas saņemšanas tiesai ir neierobežotas tiesības veikt uzraudzību pār šīs sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības izpildi⁵⁶.

Jāatzīst, ka Latvijas regulējums attiecībā uz speciālajām izmeklēšanas darbībām drīzāk pietuvināts pārējo Baltijas valstu regulējumam, līdzīgi kā tas ir arī ar citām tiesību nozarēm. Autoresprāt, ņemot vērā speciālo izmeklēšanas darbību rašanās priekšvēsturi un joprojām pastāvošās diskusijas par to lomu attiecībās ar operatīvās darbības pasākumiem, būtu vērā ņemama tieši ārvalstu pieredze. Igaunijas likumdevējs, izvēloties valsts tiesību sistēmā nostiprināt tikai tādas sevišķā veidā veicamas izmeklēšanas darbības, kuru rezultātā iegūtie pierādījumi iegūti kriminālprocesa gaitā, iezīmējis cilvēktiesību ievērošanu kā valsts prioritāti. Autore uzskata, ka šāda pieeja tomēr sīkāk analizējama no vairākiem aspektiem, jo sevišķi ņemot vērā noziedzīgu nodarījumu prevenciju, tamdēļ iztirzātais apstāklis no Latvijas skatupunkta tiks detalizēti analizēts sekojošajā darba nodaļā.

⁵⁴ Kavaleris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 45.lpp.

⁵⁵ Sīkāk skat. Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. Germany. Pieejams: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pecti_questionnaireReplies/GERMANY.pdf [aplūkots 2015.gada 7.martā]

⁵⁶ Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. United States of America. Pieejams: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pecti_questionnaireReplies/USA.pdf [aplūkots 2015.gada 7.martā]

3. PROBLĒMU SPEKTRS, KAS SAISTĪTS AR SPECIĀLO IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU INSTITŪTU TEORIJĀ UN PRAKSĒ, TĀ PILNVEIDES IESPĒJAS

3.1. Operatīvās darbības likums un speciālās izmeklēšanas darbības Kriminālprocesa likumā

Sākotnēji, kā tas minēts darba iepriekšējās nodaļās, viens no galvenajiem strīdus iemesliem, kas faktiski nav zaudējis savu aktualitāti vēl šobrīd, speciālo izmeklēšanas darbību nostiprināšanai KPL bija apstākļi, ka, “ietverot kriminālprocesā sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības (*speciālās izmeklēšanas darbības – aut.piez.*), kas pēc būtības (satura un izpildes veida) ir operatīvās darbības pasākumi, tiek sajaukti divi procesuālās darbības veidi: kriminālprocesuālā darbība un operatīvā darbība, kuru savukārt reglamentē citā likumā – Operatīvās darbības likumā noteiktais process. Mehāniska to pārvietošana no viena likuma uz otru neatrisinās problēmu, bet gan radīs (..) sajaukumu un grūtības minēto likumu normu praktiskajā pielietojumā”⁵⁷. Būtībā tas ir jautājums, kas saistīts ar speciālo izmeklēšanas darbību un operatīvās darbības t.s. “savstarpējām attiecībām” – to tiesisko regulējumu, paralēlas veikšanas iespējamību un savstarpējo aizstājamību. Saskatot problēmas, kas radušās praksē nevienprātīgu viedokļu par šo abu institūtu izmantošanu rezultātā, autore pievērsīsies šī problēmjautājuma detalizētākai analīzei.

Speciālās izmeklēšanas darbības bez šaubām ir visnotaļ līdzīgas praksē jau ilgāku laiku pazīstamajiem un pielietotajiem operatīvās darbības pasākumiem, taču pastāv būtiska atšķirība, kam, autoresprāt, arī vajadzētu kalpot par galveno šo institūtu nošķiršanas mehānismu, proti,- abu šo darbību tiesiskais regulējums, iegūtās informācijas tiesiskais statuss un to izmantošanas sfēra. Ir vairāki informācijas iegūšanas veidi, ar ko uzskatāmi var pierādīt, ka operatīvās darbības pasākumi ir efektīvāki nekā speciālās izmeklēšanas darbības, jo operatīvās darbības pasākumu klāsts patiešām ir plašāks, kas rada neizpratni par to, kamdēļ, ieviešot speciālās izmeklēšanas darbības, idejiski kriminālprocesā netika pārņemti visi informācijas iegūšanas veidi, atstājot, piemēram, detektīvdarbību tikai operatīvās darbības ziņā, ņemot vērā, ka personas privātās dzīves neaizskaramība kā viena no personas pamattiesībām tiek ierobežota gan ar tām darbībām, kas iekļautas operatīvās darbības

⁵⁷ Pliņš I.R. Vai kriminālprocesā jāiekļauj sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 2002. 9.aprīlis, Nr.7. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/60971-vai-kriminalprocesa-jaiekļauj-seviska-veida-veicamas-izmeklesanas-darbibas/> [aplūkots 2015.gada 9.martā]

pasākumu sarakstā, gan speciālo izmeklēšanas darbību sarakstā, kas nevar būt par pamatu šo darbību klāsta izlīdzināšanai, proti, papildinot speciālo izmeklēšanas darbību klāstu.

Jāatzīst, ka ODL noteikto operatīvo pasākumu efektivitāte noziedzīgu nodarījumu apstākļu un vainīgo personu noskaidrošanā būtiski neatšķiras no KPL noteikto speciālo izmeklēšanas darbību rezultātiem, kaut arī šo darbību pielietošanas veidus un metodes atsevišķu izmeklēšanas iestāžu darbinieki, kā to rāda prakse, joprojām nav pilnībā apguvuši.

Operatīvās darbības pasākumu (un nevis operatīvās darbības kā procesa kopumā) vispārējais mērķis izriet no ODL 2.panta. Sīki neatreferējot pantā minēto operatīvās darbības uzdevumu uzskaitījumu, var secināt, ka būtībā operatīvās darbības pasākumu mērķis ir noziedzības novēršana, atklāšana, prevencija, kā arī galējo lēmumu kriminālprocesos izpildes nodrošināšana, savukārt speciālo izmeklēšanas darbību mērķis, kā noskaidrots iepriekš, ir “konkrētā kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošana gadījumos, kad to nevar izdarīt ar citu izmeklēšanas darbību palīdzību vai tas ir būtiski apgrūtināti”⁵⁸.

Pastāv vairākas atšķirības, kas nošķir operatīvās darbības pasākumus un izmeklēšanas darbības kriminālprocesuālā izpratnē (tostarp speciālās izmeklēšanas darbības) vispār:

- “1. (..) izmeklēšanas darbībai no vairākām formām ir arī procesuālā forma, bet operatīvā rakstura pasākumam tādas formas nav;
2. (..) izmeklēšanas darbību veic izmeklētājs vai prokurors. Ja krimināllietā izveidota izmeklēšanas grupa (KPL 395.p.), operatīvais darbinieks kā izmeklēšanas grupas loceklis iegūst procesa virzītāja tiesības un pienākumus un šajā gadījumā viņš darbojas kā izmeklētājs, nevis kā operatīvais darbinieks;
3. ziņu nesēji operatīvās darbības pasākumos nav kriminālprocesuālās darbības subjekti un tādēļ tie nevar būt par pierādījumu avotiem;
4. operatīvās darbības pasākumi galvenokārt jāveic slepeni, un persona, pret kuru tas notiek, par to nezina;
5. operatīva rakstura informācija nav pierādījums krimināllietā”⁵⁹.

Pārredzamākai operatīvās darbības pasākumu un speciālo izmeklēšanas darbību vispārējai salīdzināšanai autore sagatavoja tabulu, kurā uzskatāmi redzamas tiesiski reglamentētās operatīvās darbības pasākumu un speciālo izmeklēšanas darbību atšķirības (skatīt *3.1.1.tabulu*):

⁵⁸ Kavalieris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 19.lpp.

⁵⁹ Dombrovskis R. Speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesa likumā. Jurista Vārds, 2005. 1.novembris, Nr.41. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/120221-specialas-izmeklesanas-darbibas-kriminalprocesa-likuma/> [aplūkots 2015.gada 9.martā]

Operatīvās darbības pasākumu un speciālo izmeklēšanas darbību salīdzinājums

	OPERATĪVĀS DARBĪBAS PASĀKUMI	SPECIĀLĀS IZMEKLĒŠANAS DARBĪBAS
TIESISKAIS PAMATS	Operatīvās darbības likums (ODL)	Kriminālprocesa likums (KPL)
VEIKŠANAS ATĻAUJAS SAŅEMŠANAS KĀRTĪBA	<p><u>Vispārējā veidā:</u> ar operatīvās darbības subjekta amatpersonas vadītāja (priekšnieka) vai viņa vietnieka akceptu, ja ODL nav paredzēts citādi</p> <p><u>Sevišķajā veidā:</u> ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Neatliekamības kārtībā:</u> ar prokurora piekrišanu, ne vēlāk kā 72 stundu laikā saņemot tiesneša akceptu (<i>izņēmuma gadījumos arī bez tiesneša akcepta saņemšanas</i> – ODL: ✓ 7.panta sestā daļa) 	<p>Izmeklēšanas tiesnesis</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Neatliekamības kārtībā:</u> prokurors (ne vēlāk kā nākamajā darba dienā, saņemot tiesneša lēmumu) (<i>izņēmuma gadījumā izmeklēšanas tiesneša lēmums nav nepieciešams</i> – KPL: ✓ 212.panta otrā daļa; ✓ 218.panta otrā daļa; ✓ 222.panta otrā daļa)
REZULTĀTU FIKSĒŠANA UN IZMANTOŠANA PIERĀDĪŠANĀ	“ODL kārtībā izstrādātajos un pieņemtajos likumpakārtotajos normatīvos aktos noteiktajā formā, pievienojami attiecīgās operatīvās uzskaites lietām un pierādīšanā izmantojami izņēmuma gadījumos, ja tajos fiksētos faktus var pārbaudīt, veicot KPL paredzētās darbības” ⁶⁰	“Atbilstoši KPL fiksējamas to izpildītājinstitūciju pārskatā, kurš kopā ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētajiem materiāliem pievienojams attiecīgajai krimināllietai, un tas izmantojams pierādīšanā tāpat kā apzinātais un fiksētais ar tradicionālajām izmeklēšanas darbībām” ⁶¹
KAS VEIC	Operatīvās darbības subjekts	<p>(KPL tieši neatrunā, bet tas izriet no KPL 210.p.otrās daļas)</p> <p>Veic procesa virzītājs vai iestādes un personas viņa uzdevumā;</p> <ul style="list-style-type: none"> - ja nepieciešams izmantot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, to uzdod veikt tikai specializētām valsts iestādēm

⁶⁰ Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību būtība. Atbilde emeritētam profesoram Reinhardam Dombrovskim. Jurista Vārds, 2005. 15.novembris, Nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/121333-specialo-izmeklesanas-darbibu-butiba/> [aplūkots 2015.gada 9.martā]

⁶¹ Turpat.

Lai gan atšķirības šo divu institūtu starpā sākotnēji ir šķietami acīmredzamas, kā arī lai gan fakts, ka “aplūkojamās darbības un pasākumus tehnoloģiski veic, izmantojot vienādas metodes, paņēmienus un tehniskos līdzekļus, jau neliecina par abu vienādu juridisko statusu”⁶², tomēr nenoliedzami to analogais raksturs rada virkni problēmu to piemērošanā praksē.

Viens no strīdīgākajiem problēmjaudājumiem teorijā un praksē ir operatīvās darbības pasākumu rezultātu izmantošana kriminālprocesā apstākļos, kad tiesiski reglamentētas analogās speciālās izmeklēšanas darbības, kuru, tā teikt, priekšrocība ir tieši apstākļi, ka tās jau veiktas kriminālprocesa ietvaros, tamdēļ to rezultāti vairs nav jāpārbauda kriminālprocesuālā kārtībā atšķirībā no operatīvās darbības pasākumu rezultātiem. Operatīvās darbības pasākumu mērķu izpilde galvenokārt tiek sasniegta ar informācijas vākšanas, uzkrāšanas un analizēšanas palīdzību, tamdēļ nav izslēdzams, ka operatīvās darbības procesā iegūtā informācija var tikt izmantota noziedzīga nodarījuma pierādīšanai, lai gan, kā minēts iepriekš, šāda informācija par pierādījumu kriminālprocesā var tikt atzīta tikai tad, ja to iespējams pārbaudīt KPL kārtībā jeb ja to iespējams “pārnest” uz kriminālprocesu atbilstoši KPL paredzētajiem pierādījumu iegūšanas, tas ir, procesa, un nostiprināšanas, tas ir, formas, standartiem. Kā līdz šim to konsekventi savā judikatūrā atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT), pierādījumu pieļaujamības kriminālprocesā vērtēšana ir nacionālo tiesu kompetences jautājums⁶³, jo būtībā ECT vēlas pārliecināties, ka tieši nacionālās tiesas jau ir pienācīgi izvērtējušas šādu pierādījumu pieļaujamību⁶⁴. Analizējot nacionālās tiesas judikatūru šajā jautājumā, sevišķi izceļams Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 11.novembra lēmums lietā Nr.SKK-289/2013⁶⁵, no kā izriet, ka apsūdzētā atzīta par vainīgu KL 329.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, apsūdzētās vainu apelācijas instances tiesai cita starpā pamatojot arī ar telefonsarunās un īsziņās fiksētajām ziņām, kas iegūtas operatīvās darbības pasākuma – operatīvās nepublisku sarunu slepenas noklausīšanās, rezultātā. No Augstākās tiesas uzziņas izriet, ka operatīvās izstrādes lieta, kuras ietvaros veikts minētais operatīvās darbības pasākums, ierosināta saistībā ar citas personas iespējamām prettiesiskām darbībām. Senāts atzīst, ka apelācijas instances tiesa, neizvērtējot, vai minētās operatīvās darbības

⁶² Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību būtība. Atbilde emeritētam profesoram Reinhardam Dombrovskim. Jurista Vārds, 2005. 15.novembris, Nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/121333-specialo-izmeklesanas-darbibu-butiba/> [aplūkots 2015.gada 9.martā]

⁶³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 44/1997/828/1034 Teixeira de Castro v. Portugal. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58193#{"itemid":\["001-58193"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58193#{) [aplūkots 2015.gada 11.martā]

⁶⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 35394/97 Khan v. United Kingdom. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58841#{"itemid":\["001-58841"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58841#{) [aplūkots 2015.gada 11.martā]

⁶⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013.gada 11.novembra lēmums lietā Nr.SKK-289/2013. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2015.gada 11.martā]

pasākuma rezultātā iegūtās ziņas ir atzīstamas par pieļaujamiem pierādījumiem izskatāmajā kriminālprocesā, pieļāvusi KPL pārkāpumu. Vērtējot citas personas operatīvās izstrādes lietas ietvaros sevišķajā veidā veiktajā operatīvās darbības pasākuma rezultātā iegūtās ziņas, būtiski ir izvērtēt, vai, izmantojot šīs ziņas konkrētajā lietā kā apsūdzētās vainīguma pierādījumu, nav pieļauts KPL 12.pantā noteiktais cilvēktiesību garantēšanas principa pārkāpums. Tiesai, iztiesājot lietu, bija jāizvērtē, vai citas personas operatīvās izstrādes lietas ietvaros sevišķajā veidā veiktajā operatīvās darbības pasākumā iegūto rezultātu izmantošana apsūdzētās vainīguma pamatošanā izskatāmajā kriminālprocesā atbilst KL 329.pantā paredzētā kriminālpārkāpuma raksturam un bīstamībai, vai ar to netiek aizskartas personas konstitucionālās tiesības un netiek pieļauta nesamērīga iejaukšanās personas dzīvē, proti, vai tādējādi netiek pārkāpti kriminālprocesa pamatprincipi, jo KPL 130.panta otrās daļas 4.punkts noteic, ka ziņas par faktiem, kuras iegūtas, pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus, atzīstamas par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām. Līdzīgas atziņas Augstākās tiesas Senāts paudis arī savā lēmumā lietā Nr.SKK–375/2013⁶⁶, kur šajā gadījumā operatīvās izstrādes lieta, kuras ietvaros veikts operatīvās darbības pasākums - operatīvā sarunu noklausīšanās, ierosināts saistībā ar paša apsūdzētā iespējamām prettiesiskām darbībām. Kā iepriekš minēts, no KPL 127.panta trešās daļas izriet, ka likumā paredzēts tikai viens nosacījums operatīvās darbības pasākumos iegūto ziņu izmantošanai pierādīšanā – ja šīs ziņas iespējams pārbaudīt KPL paredzētajā kārtībā. Likumdevējs nav noteicis ierobežojumus ziņu virzīšanai tālākai pārbaudei atkarībā no tā, vai personas darbībās saskatāmas kriminālpārkāpuma, mazāk smaga, smaga vai sevišķi smaga nozieguma pazīmes. Iegūtā informācija izskatāmajā kriminālprocesā tika pārbaudīta KPL 127.panta ceturtajā daļā paredzētajā kārtībā, tādējādi izpildot KPL paredzētos nosacījumus šo operatīvās darbības pasākumos iegūto ziņu izmantošanai izskatāmajā kriminālprocesā. Taču arī šajā lietā Senāts atzīst, ka norādītie apstākļi nevar būt par pietiekamu pamatu, lai atzītu, ka minētās operatīvās darbības rezultātā iegūtās ziņas ir pieļaujamas izskatāmajā kriminālprocesā, proti,- ODL 4.panta trešā daļa noteic, ka operatīvās darbības pasākumiem, to veikšanas veidam, apjomam un intensitātei ir jāatbilst apdraudējuma veidam un bīstamības pakāpei. Savukārt no ODL 7.panta trešās un ceturtais daļas izriet, ka operatīvā sarunu noklausīšanās ir operatīvās darbības pasākums, kas veicams sevišķajā veidā – ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu, jo šī operatīvās darbības pasākuma gaitā tiek būtiski aizskartas personu konstitucionālās tiesības. No KPL un ODL normām izriet, ka operatīvā sarunu noklausīšanās nav pieļaujama, lai atklātu kriminālpārkāpumus. Ja operatīvās

⁶⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013.gada 11.novembra lēmums lietā Nr.SKK-375/2013. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2015.gada 11.martā]

darbības pasākumos iegūtās ziņas tiek izmantotas kriminālprocesā par kriminālpārkāpumu, būtiski ir izvērtēt, vai, izmantojot šīs ziņas konkrētajā lietā kā apsūdzētā vainīguma pierādījumu, nav pieļauts KPL 12.pantā noteiktais cilvēktiesību garantēšanas principa pārkāpums. No šādas stabili izveidojušās tiesu prakses, autoresprāt, var pamatoti secināt, ka sevišķā veidā veicamo operatīvās darbības pasākumu rezultātu izmantošana kriminālpārkāpuma pierādīšanai ir nesamērīga ar kriminālpārkāpuma bīstamību un tā radīto apdraudējumu. Šā sakarā autore saskatījusi pretrunas saistībā ar KPL reglamentētajām speciālajām izmeklēšanas darbībām, proti, KPL 230.pants regulē speciālo izmeklēšanas darbību rezultātu izmantošanu citiem mērķiem, un tā pirmā daļa nosaka, ka pierādījumus, kas iegūti speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā, izmanto vienīgi tajā kriminālprocesā, kurā attiecīgās darbības veiktas, ja iegūtas ziņas par faktiem, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā, tās var izmantot attiecīgajā lietā par pierādījumiem tikai ar tā prokurora vai izmeklēšanas tiesneša piekrišanu, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, kurā attiecīgā darbība veikta. Minētā norma skaidri nosaka rīcību gadījumos, kad iegūtas ziņas par faktiem, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā. Saskaņā ar krimināltiesību teoriju “*noziedzīgs nodarījums*” ir ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts kaitīgs nodarījums, kas paredzēts KL un par kura izdarīšanu draud kriminālsods, savukārt atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un kaitīgumam noziedzīgi nodarījumi iedalāmi kriminālpārkāpumos un noziegumos, noziegumi savukārt iedalāmi – mazāk smags noziegums, smags noziegums un sevišķi smags noziegums⁶⁷. Autoresprāt, šobrīd pastāvošais KPL regulējums ir pretrunā ar judikatūru. Ņemot vērā jau iepriekš analizēto, proti, ka personas privātās dzīves neaizskaramība kā viena no personas pamattiesībām tiek ierobežota gan ar tām darbībām, kas iekļautas operatīvās darbības pasākumu sarakstā, gan speciālo izmeklēšanas darbību sarakstā, izmantojama analogija, jo nevar un nedrīkst apgalvot, ka operatīvās darbības pasākumi jebkādā ziņā būtu definējami kā būtiskāki vai nozīmīgāki, personas tiesības ierobežojošāki par speciālajām izmeklēšanas darbībām, tāpēc iepriekš analizētā tiesu prakse attiecībā uz cilvēka pamattiesību ievērošanu, veicot operatīvās darbības pasākumus, ir attiecināma arī uz cilvēka pamattiesību ievērošanu, veicot speciālās izmeklēšanas darbības. Operatīvā darbība kopumā gluži tāpat kā speciālās izmeklēšanas darbības galvenokārt skar Eiropas Padomes 1950.gada 4.novembra Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁶⁸ (turpmāk – Cilvēktiesību

⁶⁷ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 10.-11.lpp

⁶⁸ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, Nr.143/144.

konvencija) 8.pantā ietvertās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Nav saprotama šobrīd pastāvošā situācija, kurā stabili izveidojusies tiesu prakse liedz izmantot operatīvās darbības pasākumu rezultātus kriminālpārskāpuma pierādīšanai, jo tas ir nesamērīgi ar kriminālpārskāpuma bīstamību un tā radīto apdraudējumu, savukārt attiecībā uz analogajām speciālajām izmeklēšanas darbībām KPL nostiprināts regulējums, kas ar izmeklēšanas tiesneša vai prokurora piekrišanu ļauj šādā ceļā iegūtos rezultātus, iegūstot ziņas par faktiem, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā, izmantot attiecīgajā lietā. Autoresprāt, šā sakarā būtu veicami grozījumi analizētās likuma normas otrajā teikumā, nosakot:

*“Ja iegūtas ziņas par faktiem, kas norāda uz cita **nozieguma** izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā, tās var izmantot attiecīgajā lietā par pierādījumiem tikai ar tā prokurora vai izmeklēšanas tiesneša piekrišanu, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, kurā attiecīgā darbība veikta.”*

Problēmjaūtājums, kas aktualizē operatīvās darbības pasākumu un speciālo izmeklēšanas darbību “mijiedarbību”, ir saistīts ar šo abu institūtu paralēlu pastāvēšanu valsts tiesiskajā regulējumā vispār. Attīstoties procesu virzītāju izpratnei par speciālo izmeklēšanas darbību priekšrocībām, kā arī nenoliedzami, mainoties ECT praksei, aktualizējies jautājums par ārvalstu pieredzes pārņemšanu Latvijas tiesiskajā regulējumā, proti, izslēdzot operatīvo darbību no tās vispār. Autoresprāt, šāda ideja gan ir pārsteidzīga, taču, jāatzīst, to pamato spēcīga argumentācija. Jau 2008.gadā Ģenerālprokuratūra vēstulē Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas komisijai ziņojusi, ka ODL ir novecojis un tajā nepieciešami grozījumi, par likuma neatbilstību starptautisko tiesību normām 2009.gadā norādīja arī ECT tiesnese I.Ziemele⁶⁹. Lai gan publiskas diskusijas par grozījumiem ODL, tādējādi vienādojot atsevišķas ODL un KPL normas, izskan jau vairākus gadus, tomēr joprojām nepastāv vienprātība par šo institūtu paralēlo pastāvēšanu. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas komisijas loceklis A.Elksniņš savulaik uzsvēra, ka: “Lietuva ECCT (*ECT – aut.piez.*) jau ir zaudējusi četras lietas, un Latvija, neko nemainot, var pieredzēt līdzīgu notikumu gaitu. Tagad ir jāizvēlas divas pozīcijas – vai mēs ejam Lietuvas ceļu, pēc katra zaudējuma ECCT maksājot kompensācijas un pieņemot grozījumus savā likumā, vai rīkojamies kā Igaunija, kas, vērojot Lietuvas pieredzi, ir mainījusi šo likumu.⁷⁰” Ar faktu, ka

⁶⁹ Luksa M. Cik daudz un kas maināms Operatīvās darbības likumā. Latvijas Vēstneša portāls, 2012. 13.janvāris. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/likumi-prakse/242744-cik-daudz-un-kas-mainams-operativas-darbibas-likuma/> [aplūkots 2015.gada 11.martā]

⁷⁰ Turpat.

Igaunija ir “mainījusi savu likumu”, deputāts visticamāk gribējis paust, ka 2012.gada jūnijā Igaunijas likumdevējs pieņēma apjomīgus grozījumus Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā, kas stājās spēkā 2013.gada 1.janvārī. Ar šiem grozījumiem operatīvā darbība faktiski tika “pārnesta” uz Igaunijas Kriminālprocesa kodeksu. Viens no būtiskākajiem apsvērumiem, skaidrojot šo Igaunijas likumdevēja rīcību, bija tieši cilvēka pamattiesību ievērošanas un aizsardzības aspekts. Kā to atzinusi Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālā palāta lietā Nr.3-4-1-42-13⁷¹, skaidrojot vēsturiskos iemeslus uzraudzības pasākumu (*Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā konkrētā nodaļa tieši tulkojama kā “Uzraudzības pasākumi”, ar ko saprotamas tādas darbības un pasākumi, kas veicami sevišķā veidā, kas Latvijas tiesiskajā regulējumā pielīdzināmas speciālajām izmeklēšanas darbībām – aut.piez.*) pārņemšanai no toreizējā likuma “Par uzraudzības pasākumiem” uz Igaunijas Kriminālprocesa kodeksu, personu, pret kurām tiek veikta jebkāda slepena darbība, vēlāka informēšana par šo darbību norisi pret viņiem ir svarīga, jo skar cilvēka godu un cieņu un tikai personas informēšana dod iespēju vispusēji izmantot tiesības uz taisnīgu tiesu. Autore nevar nepiekrīst šai Igaunijas Augstākās tiesas paustajai atziņai, jo, autoresprāt, cilvēkiem ir tiesības tikt informētiem par operatīvās darbības veikšanu pret viņiem. Tas, protams, būtu darāms ar detalizēti atrunātiem apsvērumiem, kad, kādos apstākļos un kurā brīdī persona par to tiktu informēta, lai novērstu iespējamus riskus un apdraudējumus, jo bez šaubām apziņa vien, ka valsts pret personu veikusi dažāda rakstura pasākumus, ievākusi informāciju, tostarp dziļi privātu u.tml., rada pamatīgu mulsuma sajūtu ikvienā no mums. Jāatzīst, ka Igaunijas pieredze patiešām ir veiksmīgs piemērs duālās situācijas iespējamam risinājumam.

Šajā jautājumā savas atziņas paudusi arī Latvijas Republikas Satversmes tiesa (turpmāk – Satversmes tiesa), kas lietā Nr.2010-55-0106 atzinusi, ka: “(..) atbilstoši Operatīvās darbības likuma 24. panta pirmajai daļai operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūtā informācija klasificējama kā ierobežotas pieejamības informācija, kuru kā pierādījumu kriminālprocesā drīkst izmantot tikai KPL noteiktajā kārtībā, nodrošinot operatīvās darbības pasākumu īstenošanas un tajos iesaistīto personu konfidencialitāti un drošību. Tādējādi ar Operatīvās darbības likuma regulējumu likumdevējs ir izteicis savu gribu nodrošināt operatīvās darbības pasākumu konfidencialitāti. Iegūtās informācijas ierobežotā pieejamība izskaidrojama ar operatīvās darbības raksturu un uzdevumiem. Operatīvās darbības likums nenosaka operatīvās darbības subjekta tiesības vai pienākumu informēt personu par veiktajiem operatīvās darbības pasākumiem pēc to pabeigšanas. Savukārt personas

⁷¹ Igaunijas Republikas Augstākās tiesas Konstitucionālās palātas 2014.gada 20.marta spriedums lietā Nr. 3-4-1-42-13. Pieejams: <http://www.riigikohus.ee/?id=1496> [aplūkots 2015.gada 11.martā]

informēšana par operatīvās darbības pasākumiem to veikšanas laikā būtu pretrunā ar Operatīvās darbības likuma 2.pantā noteiktajiem operatīvās darbības uzdevumiem.^{72»}

Šobrīd jau pieminētais Igaunijas Kriminālprocesa kodekss, proti, tā 3¹. nodaļas 126¹³ paragrāfs, nosaka, ka pēc sevišķā veidā veicamo izmeklēšanas darbību veikšanas atļaujas termiņa beigām (gadījumos, ja reizē tiek veiktas vairākas sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības,- pēc pēdējās no tām atļaujas termiņa beigām), kompetentā iestāde nekavējoties informē personu, attiecībā pret kuru tika veikta attiecīgā darbība, kā arī personu, kuras tiesības uz privātās vai ģimenes dzīves neaizskaramību ir būtiski pārkāptas veikto darbību rezultātā un kura tika identificēta procesa gaitā, personas attiecīgi informē par attiecībā pret tām veikto darbību laiku un veidu. Taču šī paša paragrāfa otrā daļa savukārt nosaka, ka ar prokurora atļauju kompetentajai iestādei nav jāinformē personas par veiktajām darbībām, ja:

1. tas var būtiski kaitēt kriminālprocesam;
2. tas var būtiski kaitēt citas personas tiesībām un brīvībām vai apdraudēt citu personu;
3. tas var apdraudēt specializētās iestādes metožu, taktiku, policijas aģenta aprīkojuma, ko izmanto sevišķā veidā veicamo izmeklēšanas darbību veikšanā, slepeno aģentu vai personu, kas pieņemtas darbā slepenas sadarbības veikšanai, konfidencialitāti.

Šī paragrāfa sekojošās nodaļas detalizēti atrunā, kā atbildīgajām iestādēm jārikojas gadījumos, kad ar prokurora atļauju persona netiek informēta par veiktajiem pasākumiem. Tāpat paragrāfs nosaka, ka tiklīdz persona tiek informēta, tā jāiepazīstina ar tās tiesībām uz pārsūdzības procesu. Šādu reglamentāciju kā rekomendējošu atzinusi arī ECT, atzīstot, ka katras personas, ko skārusi operatīvā darbība, informēšana par faktu, ka pret viņu operatīvās darbības pasākumi veikti, var drīzāk būtiski kaitēt ilgtermiņa mērķim, ar kādu šādi pasākumi sankcionēti, turklāt var atklāt metodes, taktiku vai sliktākajā gadījumā – aģentu identitāti, tamdēļ ECT ieskatā personas neinformēšana par operatīvās darbības pasākumu veikšanu pret personu tūlīt pēc to pārtraukšanas ir samērīga, taču ECT uzsver, ka personām, pret kurām šādi pasākumi veikti, būtu par to jāuzzina tiklīdz šādas informācijas izpaušana vairs nevar apdraudēt sākotnējās neinformēšanas mērķi⁷³. Autoresprāt, Igaunijas likumdevēja centieni integrēt sevišķā veidā veicamus izmeklēšanas pasākumus Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā ir vainagojušies panākumiem, visas šīs tiesību akta attiecīgās nodaļas struktūra ir kvalitatīvi

⁷² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011.gada 11.maija spriedums lietā Nr. 2010-55-0106. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010_55_0106.htm [aplūkots 2015.gada 11.martā]

⁷³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 5029/71 Klass and Others v. Germany. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510#{"itemid":\["001-57510"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510#{) [aplūkots 2015.gada 11.martā]

teorētiski izstrādāta, atklāts gan paliek jautājums, kas būtu atsevišķas diskusijas vērts, - cik efektīvi tas darbojas praksē.

Jāatzīst, arī Latvijas tiesiskajā regulējumā operatīvās darbības pasākumu integrēšana kriminālprocesuālajā regulējumā, autoresprāt, nebūt nav neiespējama. Lielākās raizes praksē šādām inovācijām gan rada fakts, ka ar kriminālprocesuāliem līdzekļiem vien nav iespējams apkarot tādus noziegumus, kas vērsti pret valsts drošību, piemēram, terorisms. Operatīvās darbības kā kopuma viens no primārajiem uzdevumiem, kā to nosaka pats ODL, ir noziedzīgu nodarījumu profilakse un prevencija. Tieši ar operatīvās darbības pasākumiem īpaši pilnvarotu valsts institūciju amatpersonas veic darbības, lai aizsargātu valsti un tās iedzīvotājus pret dažādiem ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem. Kā to nosaka likums, operatīvās darbības process var sākties pirms krimināllietas ierosināšanas, tas var noritēt krimināllietas izmeklēšanas laikā un turpināties pēc tās pabeigšanas, kas nozīmē, ka, piemēram, jau minētā terorisma prevencijas gadījumā operatīvās darbības pasākumi var noritēt arī bez kriminālprocesa uzsākšanas vispār, ja šo pasākumu gaitā netiek iegūtas ziņas, kas dotu pamatu krimināllietas ierosināšanai. Integrēt operatīvās darbības pasākumus kriminālprocesuālajā regulējumā nozīmētu, ka uzsākams kriminālprocess, lai iepriekš minētos pasākumus vispār varētu veikt, šajā gadījumā jau kā speciālās izmeklēšanas darbības. Tieši šādi tas risināts jau iepriekš analizētajā Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā, ņemams vērā gan, ka Igaunijas likumdevējs noteicis, ka terorisma apkarošana ir Igaunijas Drošības policijas padomes kompetence. Šīs tiesībsargājošās iestādes tiesības kriminālprocesos ir veikt visas Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā minētās speciālās izmeklēšanas darbības, taču, lai novērstu terorisma draudus to agrīnā stadijā, Igaunijas Drošības policija tiesīga veikt stingri noteiktus izņēmuma pasākumus ārpus kriminālprocesa ietvariem⁷⁴. Šos izņēmuma gadījumus un pasākumus reglamentē Igaunijas "Valsts drošības iestāžu likums"⁷⁵, kas cita starpā ar jo sevišķi aktuāliem redakcionāliem grozījumiem šobrīd nosaka, ka tikai īpaši pilnvarotas Igaunijas valsts institūcijas amatpersonas var ierobežot personas tiesības uz mājokļa neaizskaramību un tikai gadījumos, lai nodrošinātu valsts drošību vai kad to rīcībā ir pamatotas ziņas, kas norāda uz noziedzīga nodarījuma sagatavošanu vai izdarīšanu un ja ziņu iegūšana nepieciešama, lai novērstu noziedzīgu nodarījumu. Šie grozījumi, autoresprāt, tostarp ir solis ceļā uz tādu prettiesisku situāciju praksē, kas saistītas ar cilvēktiesību pārkāpumiem, atrisināšanu. Veidojot šādu regulējumu, Igaunijas likumdevējs faktiski centies

⁷⁴ Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. Estonia. Pieejams: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pcti_questionnaireReplies/ESTONIA.pdf [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

⁷⁵ Julgeolekuasutuste seadus [Igaunijas Valsts drošības iestāžu likums] (2015.gada 29.marta redakcijā). Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032015009> [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

ratificēt risinājumus aktuālākajiem problēmjautājumiem, par ko atziņas paudusi arī ECT. Jāatzīst, ka Latvijā “latiņa” kriminālprocesa uzsākšanai ir salīdzinoši zema, kas nozīmē, ka teorētiski šādas inovācijas iespējamās arī Latvijas tiesiskajā regulējumā, proti, ja operatīvās darbības pasākumus integrētu kriminālprocesā, būtu uzsākams kriminālprocess par iespējamiem terorisma draudiem, lai šīs ziņas varētu pārbaudīt ar tādiem līdzekļiem kā speciālās izmeklēšanas darbības.

Kopumā, analizējot kā teorijā, tā praksē izskanējušās idejas Latvijas tiesību sistēmā veikt līdzīgas pārmaiņas kā Igaunijā, autore uzskata, ka šāda rīcība būtu vēl pāragra. Ņemot vērā, ka izmeklēšanas iestādes Latvijā pēdējos gados piedzīvo visai nestabilu periodu ar gana regulāru kadru mainību, kā arī izmeklēšanas iestāžu darba kvalitātes vispārējā līmeņa krišanos, protams, neapšaubot, ka to nevar attiecināt uz katru indivīdu, būtu pārsteidzīgi KPL ieviest inovācijas, kas to saknē būtu balstītas uz vieniem no elitārākajiem līdzekļiem noziedzības apkarošanā, proti,- operatīvās darbības pasākumiem. Taču autores ieskatā tas neizslēdz šādu inovāciju ieviešanu KPL tuvākajos gados. Autore sprāt, speciālās izmeklēšanas darbības jebkurai procesa virzītājam ir nenovērtējama priekšrocība, kuru diemžēl praksē efektīvi pielietot procesa virzītāji reizumis negrib vai nespēj. Acīmredzot efektīvākai šī kriminālprocesuālā instrumenta izmantošanai praksē vēl nepieciešams laiks un nenoliedzami – grozījumi pastāvošajā regulējumā, ko ārpus jau šajā apakšnodaļā izceltajiem autore analizēs arī sekojošajās darba apakšnodaļās.

Rezumējot autore vēlas uzsvērt, ka arī operatīvās darbības pasākumus bez šaubām skauj vēl atsevišķa problemātika un ne velti aizvien biežāk ECT tiek ierosinātas lietas tieši par pārkāpumiem operatīvās darbības rezultātā, ko nav spējuši novērst dažādu valstu likumdevēji, taču jāatzīst, ka operatīvās darbības pasākumu loma tādu noziegumu kā terorisms apkarošanā šobrīd ir neaizstājama, jo šāda līmeņa noziegumu prevencijas pasākumus pašlaik pastāvošajā Latvijas tiesiskajā regulējumā nevar veikt ne ar vienu citu procesuālu līdzekli.

3.2. Ierosinājuma par speciālo izmeklēšanas darbību saturs

Jau iepriekš darbā, analizējot speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas vispārējos kriminālprocesuālos noteikumus, secināts, ka faktiski speciālo izmeklēšanas darbību veikšana aizsākas ar procesa virzītāja konstatējumu, ka kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai ziņas par faktiem nepieciešams iegūt, neinformējot kriminālprocesā iesaistītās

personas, kuras varētu šīs ziņas sniegt, kā rezultātā procesa virzītājs raksta ierosinājumu par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu.

Pati KPL 11.nodaļa nesatur ne ierosinājuma definīciju, ne norādes par tā faktisko saturu. Ierosinājuma kā procesuāla dokumenta skaidrojums izriet no KPL 323.panta, proti, procesa virzītājs raksta ierosinājumu, ja kriminālprocesa mērķa sasniegšanai ir jāveic darbības, kuras nav šā procesa virzītāja kompetencē vai kuru veikšanai ir nepieciešams kompetentas personas lēmums. KPL 324.pants savukārt nosaka, ka ierosinājumu izskata amatpersona, kurai kriminālprocesā ir piešķirtas pilnvaras pašai veikt vai ar lēmumu atļaut citam veikt ierosinājumā ieteiktās darbības pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas vai pēc tās izmeklēšanas vai prokuratūras iestādes atrašanās vietas, kuras lietvedībā ir konkrētais process, un, ja likumā nav noteikts citādi, ierosinājums jāizskata septiņu dienu laikā, ja nepieciešams, pieaicinot ierosinājuma iesniedzēju, bet par pieņemto lēmumu vai uzsāktajām darbībām paziņojams iesniedzējam ne vēlāk kā triju dienu laikā. Ņemot vērā, ka KPL 11.nodaļa nesatur citus terminus ierosinājuma izskatīšanai, secināms, ka izmeklēšanas tiesnesis saskaņā ar KPL 213.panta pirmo daļu pēc tam, kad ir izskatīts procesa virzītāja motivēts ierosinājums un krimināllietas materiāli, savu lēmumu atļaut vai neatļaut veikt speciālo izmeklēšanas darbību pieņem septiņu dienu laikā, par pieņemto lēmumu procesa virzītājam paziņojot ne vēlāk kā triju dienu laikā. Jāņem vērā, ka, ierosinot veikt speciālo izmeklēšanas darbību neatliekamības kārtībā (ar prokurora piekrišanu), saskaņā ar KPL 212.panta ceturto daļu procesa virzītājam ne vēlāk kā nākamajā darba dienā jāsaņem arī izmeklēšanas tiesneša lēmums. Praksē šādos gadījumos procesa virzītājs izmeklēšanas tiesnesim šajā nākamajā dienā arī raksta ierosinājumu, tikai šādos gadījumos tas ir, piemēram, ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā apstiprināšanu⁷⁶, no kā secināms, ka minētajās situācijās izmeklēšanas tiesnesis ierosinājumu izskata vairs ne septiņu dienu laikā, bet gan dienas laikā. Jāatzīmē, ka šo apstākli procesa virzītāji praksē dažkārt izmanto arī apzināti, proti, procesa virzītāji norāda uz apgrūtinātu iespēju nekavējoties saņemt izmeklēšanas tiesneša lēmumu par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, jo likumā noteiktais septiņu dienu termiņš ierosinājuma izskatīšanai ir pārāk ilgs, tādējādi procesa virzītāji neatliekamības kārtībā vēršas pie prokurora, bet jau nākamajā dienā saņem izmeklēšanas tiesneša lēmumu, tādējādi izmantojot likuma nepilnību attiecībā uz noteiktajiem ierosinājuma izskatīšanas termiņiem. Jāatzīmē, ka salīdzinoši ilgais laiks

⁷⁶ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 10.aprīļa ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā apstiprināšanu kriminālprocesā Nr.11519005114

izmeklēšanas tiesneša lēmuma saņemšanai raksturīgs tieši Rīgas reģionam un tiesneši to izskaidro ar noslogotību darba pienākumu veikšanā.

Saistībā ar ierosinājumiem par speciālajām izmeklēšanas darbībām praksē pastāv nu jau gadiem ilga problemātika, ko faktiski neizskaidrojamu iemeslu dēļ vēl nav izdevies līdz galam atrisināt, tas ir, paša ierosinājuma saturs. Ņemot vērā, ka, kā minēts iepriekš, KPL nesatur norādes par to, kas būtu minams ierosinājumā par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, autoresprāt, to izmeklēšanas iestādēs, kā arī prokuratūras iestādēs, ņemot vērā, ka arī prokurors kā procesa virzītājs var ierosināt veikt speciālo izmeklēšanas darbību, nepieciešams noregulēt ar iekšējiem normatīvajiem aktiem. Tā, piemēram, Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvalde 2012.gadā izdevusi rīkojumu “Par metodisko materiālu par speciālo izmeklēšanas darbību pielietošanu, veicot pirmstiesas izmeklēšanu kriminālprocesos, un to nodrošināšanu Finanšu policijas pārvaldes Izmeklēšanas daļu izmeklētāju darbā”⁷⁷, kas cita starpā satur norādījumus par ierosinājuma formu un saturu. Šie metodiskie norādījumi paredz, ka procesa virzītājs, sagatavojot motivētu ierosinājumu izmeklēšanas tiesnesim, norāda:

1. motivētu aprakstu nepieciešamās speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai, personas un/vai objekta saistību ar kriminālprocesu, pret kuru plānots veikt speciālās izmeklēšanas darbības, informāciju, kas to apstiprina;
2. speciālās izmeklēšanas darbības veidu;
3. kam uzdot izpildīt speciālās izmeklēšanas darbības (procesā virzītājam vai citai iestādei vai personai viņa uzdevumā);
4. sakaru līdzekļu kontrolei – kādā sakaru operatora tīklā ir pieslēgts abonents, telefona veids (piemēram, stacionārais, mobilais, IP telefons), telefona numurs, telefona numura īpašnieks;
5. pārraidīto datu satura kontrolei – lietotāja IP (interneta protokols) adresi, kāda interneta pakalpojumu sniedzēja (Internet Service Provider – ISP) pieslēgumu izmanto lietotājs;
6. kāda informācija ir fiksējama, piemēram, veicot personas novērošanu un izsekošanu;
7. noziedzīgas darbības kontrolei – kontroles gaitā paredzētā noziedzīgā nodarījuma imitācija;

⁷⁷ Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldes 2012.gada 3.oktobra rīkojums “Par metodisko materiālu par speciālo izmeklēšanas darbību pielietošanu, veicot pirmstiesas izmeklēšanu kriminālprocesos, un to nodrošināšanu Finanšu policijas pārvaldes Izmeklēšanas daļu izmeklētāju darbā”. Npublicēts materiāls. Pieejams: Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldē

8. nepieciešamību slepeni iekļūt publiski nepieejamā vietā speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai vai lai izvietotu to nodrošināšanai nepieciešamos tehniskos līdzekļus;
9. citu būtisku informāciju, kurai ir nozīme veicamās speciālās izmeklēšanas darbības nodrošināšanai.

Autoresprāt, šādi metodiskie norādījumi ir efektīvs palīglīdzeklis procesu virzītāju darbā, taču autores rīcībā nav informācijas, vai šāda tipa metodiskie norādījumi pastāv visās izmeklēšanas iestādēs. Neatkarīgi no šī fakta jāsecina, ka praksē tomēr konstatējama vairāku KPL 11.nodaļā reglamentēto nosacījumu nevienveidīga izpratne un piemērošana.

Viens no aktuālākajiem problēmjautājumiem speciālo izmeklēšanas darbību pastāvēšanas laikā ir jautājums par to, kam uzdot izpildīt speciālās izmeklēšanas darbības. Vēl 2009.gadā tiesu apgabalu virsprokurori norādīja⁷⁸, ka speciālo izmeklēšanas darbību veikšana uzdota visdažādākajām iestādēm un personām. Jāņem vērā, ka katras individuālas speciālās izmeklēšanas darbības veikšanas specifikas dēļ, praksē to daudzos gadījumos nebūs iespējams veikt pašam procesa virzītājam. Piemēram, sakaru līdzekļu kontroles saskaņā ar KPL 218.pantu vai vietas un personas audiokontroles saskaņā ar attiecīgi KPL 221.pantu un 222.pantu gadījumā, kā realizēšanai nepieciešams īpašs tehniskais nodrošinājums, kas nav katras izmeklēšanas iestādes rīcībā, bet ko nodrošina tādas specializētās iestādes kā, piemēram, Satversmes aizsardzības birojs, veikšana praksē uzdota atšķirīgiem subjektiem un formulēta visdažādākajos veidos, piemēram:

- “Satversmes aizsardzības birojam;
- Satversmes aizsardzības birojam, uzdodot iesniegt pārskatu procesa virzītājam vai uzdodot sarunu noklausīšanos veikt konkrētam policijas operatīvajam darbiniekam;
- Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldei, norādot vai nenorādot konkrētu operatīvo darbinieku, kuram atļauta sarunu noklausīšanās;
- pilsētas vai rajona policijas pārvaldes kriminālpolicijai;
- specializētajai valsts iestādei;
- izmeklēšanas grupas dalībniekam;
- procesa virzītājam, kā arī procesa virzītājam uzdots organizēt un veikt šo darbību;

⁷⁸ Analītisks apkopojums par Latvijas Republikas Prokuratūras 2009.gada 1.pusgada darba plāna 3.punkta izpildi. Nepublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes un vadības departamentā

- iestādēm un personām procesa virzītāja uzdevumā”⁷⁹.

Prakse rāda, ka procesu virzītāju izpratne par Satversmes aizsardzības biroja lomu speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā pēdējos gados kļuvusi vienotāka, taču jāatzīst, tas ļoti lielā mērā atkarīgs no katras individuālas izmeklēšanas iestādes, jo, autore sprāt, ir novērojama spēcīga tendence savas iestādes robežās izmeklēšanas iestādēm veidot un piekopt savu individuālo praksi KPL 11.nodaļas normu interpretācijā un piemērošanā. Pirms pāris gadiem procesa virzītāji lielākoties ierosināja tieši sakaru līdzekļu kontroli uzdot veikt Satversmes aizsardzības birojam, piemēram, kriminālprocesā, kas uzsākts 2010.gadā, procesa virzītāja ierosinājuma⁸⁰ lūguma daļā lūgusi sankcionēt mobilā telefona sakaru līdzekļu kontroli un lūgusi lēmuma izpildi uzdot Satversmes aizsardzības birojam, identu ierosinājuma uzbūvi lūguma daļā par sakaru līdzekļu kontroles veikšanas lēmuma izpildes uzdošanu Satversmes aizsardzības birojam satur šīs pašas izmeklēšanas iestādes citas procesa virzītājas ierosinājums⁸¹. Jāatzīst, ka abu ierosinājumu gadījumos izmeklēšanas tiesneši ar saviem lēmumiem⁸² sakaru līdzekļu kontroli uzdevuši veikt tieši tam subjektam, ko procesa virzītājas norādījušas ierosinājumos.

Kā par to liecina prakse, izmeklēšanas tiesneši vairumā gadījumu speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu patiešām uzdod tai iestādei vai personai, kurai tas lūgts procesa virzītāja ierosinājumā, no kā izriet, ka vairumā gadījumu izmeklēšanas tiesnešu lēmumos par personām un iestādēm, kurām uzdots veikt speciālās izmeklēšanas darbības, nosaukti tādi speciālo izmeklēšanas darbību izpildītāji, kuri praktiski tās (sastādot pārskatu un iesniedzot to procesa virzītājam) nemaz nevar izpildīt. KPL 210.panta otrajā daļā noteikts, ka gadījumos, ja speciālās izmeklēšanas darbības realizācijai nepieciešams izmantot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, to uzdod veikt tikai ar likumu īpaši pilnvarotām valsts iestādēm. Saskaņā ar ODL 8.panta trešo daļu operatīvās darbības pasākumu organizācija, metodika un taktika ir valsts noslēpums. Ņemot vērā, ka procesa virzītājs (izmeklētājs) salīdzinoši retos gadījumos ir operatīvais darbinieks, viņu nevar uzskatīt par personu ar tiesībām veikt operatīvo darbību, tādējādi gadījumos, kad speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai nepieciešams izmantot minētos operatīvās darbības līdzekļus un metodes, pašam

⁷⁹ Analītisks apkopojums par Latvijas Republikas Prokuratūras 2009.gada 1.pusgada darba plāna 3.punkta izpildi. Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes un vadības departamentā

⁸⁰ Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas inspektora 2010.gada 19.februāra ierosinājums par sakaru līdzekļu kontroles veikšanu kriminālprocesā Nr.11221021410

⁸¹ Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas inspektora 2011.gada 19.aprīļa ierosinājums par sakaru līdzekļu kontroles veikšanu kriminālprocesā Nr.11905008811

⁸² Jelgavas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2010.gada 22.februāra lēmums kriminālprocesā Nr.11221021410 un Jelgavas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2011.gada 19.aprīļa lēmums kriminālprocesā Nr.11905008811

procesa virzītājam to var uzdot veikt tikai gadījumos, kad procesa virzītājs ir darbinieks ar operatīvā darba tiesībām un speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam. Pēdējos gados praksē vērojama tendence procesa virzītāju ierosinājumos par sakaru līdzekļu kontroli lūgt to uzdot veikt Satversmes aizsardzības birojam, reizē izdarot piezīmi par atļauju veikt sarunu noklausīšanos arī jau konkrētam izmeklēšanas iestādes darbiniekam, kas ne vienmēr ir pats procesa virzītājs⁸³. Arī šāda prakse, autoresprāt, nav atzīstama. KPL 210.panta pirmā daļa nosaka, ka speciālās izmeklēšanas darbības, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, veic procesa virzītājs vai iestādes un personas viņa uzdevumā. No tā izriet, ka procesa virzītājs var uzdot veikt konkrēto speciālo izmeklēšanas darbību iestādei vai personai. Savukārt KPL 213.panta otrā daļa nosaka, ka izmeklēšanas tiesneša lēmumā norāda iestādes vai personas, kurām uzdota šīs speciālās izmeklēšanas darbības veikšana. Analizējot šīs KPL normas, secināms, ka pēc izmeklēšanas tiesneša lēmuma procesa virzītājs vairs nav tiesīgs uzdot šo darbību veikt citai iestādei vai personai, kā to noteicis izmeklēšanas tiesnesis. Tādējādi procesa virzītājam jautājums par speciālās izmeklēšanas darbības veicēju detalizēti jāizlemj jau, vēršoties ar ierosinājumu pie izmeklēšanas tiesneša. Jāņem vērā, ka gadījumos, kad procesa virzītājs ierosinājis atļaut veikt sarunu noklausīšanos konkrētam izmeklēšanas iestādes darbiniekam, praksē tas var rosināt situācijas, kurās jānonāk pretrunā ar tiesneša lēmumu, proti,- ko darīt situācijās, kad šis konkrētais izmeklēšanas iestādes darbinieks atrodas ilgstošā prombūtnē (piemēram, atvaļinājums, darba nespēja). Faktiski tas nozīmē, ka sarunu noklausīšanos tiesiski nedrīkst veikt neviena cita persona, kā vien tā, kurai izmeklēšanas tiesnesis to atļāvis ar savu lēmumu, pretējā gadījumā, autoresprāt, var raisīties diskusijas par cilvēktiesību pārkāpumiem gadījumā, ja šādu noklausīšanos prombūtnē esošās personas laikā veic cits izmeklēšanas iestādes darbinieks. Darba izstrādes laikā autore iepazīnās un analizēja virkni ierosinājumu par speciālajām izmeklēšanas darbībām, tostarp sakaru līdzekļu kontroli, taču neviens no ierosinājumiem par sakaru līdzekļu kontroles veikšanu nesaturēja tādu ierosinājuma lūguma daļas formulējumu, kas iepriekš analizēto problēmu dēļ atbilstu situācijas tiesiskam atrisinājumam. Sekojošajā darba apakšnodaļā autore detalizētāk pievērsīsies jautājumam par speciālo izmeklēšanas darbību fiksēšanu un pārskatiem, taču šie jautājumi ir arī nesaraujami saistīti ar šajā apakšnodaļā analizēto problemātiku attiecībā uz iestādēm un personām, kurām uzdots veikt speciālo izmeklēšanas darbību. Jāņem vērā, ka sakaru līdzekļu kontroli gluži tāpat kā vietas vai personas audiokontroli specializētās valsts

⁸³ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2014.gada 2.aprīļa ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības – sakaru līdzekļu kontrole – veikšanu kriminālprocesā Nr.11815001914 un Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2013.gada 8.februāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības – sakaru līdzekļu kontrole – veikšanu kriminālprocesā Nr.11815000413

iestādes, piemēram, Satversmes aizsardzības birojs vai Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes (turpmāk – VP GKrPP) Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes Operatīvi tehniskais birojs, tikai tehniski nodrošina, precīzāk – nodrošina to audio vai video ierakstu kompaktdiskā, taču neveic iegūto rezultātu fiksēšanu pārskatos vai protokolos. Bez šaubām izveidojusies prakse, kurā ierosinājumā tiek lūgts atļaut veikt sarunu noklausīšanos arī izmeklēšanas iestādes darbiniekam, kas ir tehniski iespējams, nav nepareiza, taču tiesiski pareizi, autore sprāt, būtu lūgt atļauju veikt sarunu noklausīšanos konkrētās izmeklēšanas iestādes struktūrvienības darbiniekiem, lai izslēgtu iespējamību, ka konkrēta darbinieka ilgstošas prombūtnes laikā kāds cits darbinieks nesankcionēti veic sarunu noklausīšanos viņa vietā. Likumdevējs turklāt KPL paredzējis atsevišķu formulējumu īpaši pilnvarotai valsts iestādei, tas ir, - specializētā valsts iestāde, ko, autore sprāt, vajadzētu izmantot arī praksē, ierosinājumos formulējot, kam uzdot veikt speciālo izmeklēšanas darbību. Autore uzskata, ka veiksmīgākais no šādiem ierosinājuma par sakaru līdzekļu kontroli lūguma daļas formulējumiem varētu skanēt sekojoši:

“Lūdzu atļaut veikt speciālo izmeklēšanas darbību – sakaru līdzekļu kontroli – attiecībā pret [personu], kura izmanto [telefona veidu] ar [numuru], kas ir [mobilā operatora tīkla] lietotājs. Sakaru līdzekļu kontroli uzdot veikt specializētajai valsts iestādei, atļaujot veikt sarunu noklausīšanos [konkrētai izmeklēšanas iestādes struktūrvienībai].”

Izvērtējot, kurai specializētajai valsts iestādei uzdodams veikt speciālo izmeklēšanas darbību, ja tās izpilde atbilst KPL 210.panta otrās daļas nosacījumiem, jāatzīst, ka visefektīvāk speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtās informācijas izmantošanu noziedzīga nodarījuma atklāšanai un to izdarījušo personu vainas pierādīšanai var realizēt, uzdodot tās izpildīšanu izmeklēšanas iestādes struktūrvienībai, kam piekritīga konkrētā noziedzīgā nodarījuma atklāšana un kas to realizē kopīgi ar procesa virzītāju, jo, ņemot vērā KPL 234.panta pirmajā daļā noteikto, ka speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas metodes, paņēmieni un līdzekļi ir valsts vai izmeklēšanas noslēpums, kā arī ODL 8.panta trešās daļas noteikto, ka speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai pielietoto operatīvās darbības pasākumu organizācija, metodika un taktika ir valsts noslēpums, šāds risinājums būtu uzskatāms par atbilstošu likumu nosacījumiem. Tas attiecināms arī uz citu speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, jo faktiski procesa virzītājs pats vien retos gadījumos zinās, kas tieši veiks, piemēram, personas novērošanu un izsekošanu. Viens no nozīmīgākajiem stūrakmeņiem speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas kontekstā ir VP GKrPP Izmeklēšanas atbalsta

pārvalde. Jāatzīst, praksē procesa virzītāji ierosinājumos⁸⁴ daudzkārt lūdz uzdot speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu tieši VP GKrPP Izmeklēšanas atbalsta pārvaldei, kas nebūt nav nepareizi, jo arī šī policijas struktūrvienība ir specializētā valsts iestāde KPL 210.panta otrās daļas izpratnē, kas, piemēram, jau minēto personas novērošanu un izsekošanu arī reāli izpilda atbilstoši KPL 216.panta otrajai daļai, par veiktās darbības rezultātiem sastādot un sniedzot procesa virzītājam pārskatu, pievienojot iegūtos video un fotoattēlus. Praksē pastāv arī viedoklis, ka ierosinājumā un attiecīgi arī izmeklēšanas tiesneša lēmumā tiesnesim būtu jānorāda visas speciālās izmeklēšanas darbības veikšanā iesaistītās izpildītājinstiūcijas (ņemot vērā to savstarpējo saistību informācijas apritē, rezultātu nostiprināšanā u.tml.), taču, autoresprāt, tas nebūtu pareizi, jo ātri vien izkristalizētos speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas paņēmieni, taču saskaņā ar KPL 234.panta nosacījumiem tie ir valsts noslēpums.

Praksē jāstāpjas arī ar gadījumiem, kad procesa virzītāja ierosinājums⁸⁵ par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu lūguma daļā nesatur norādi par to, kam uzdot veikt speciālo izmeklēšanas darbību, vispār. Šajos gadījumos izmeklēšanas tiesneši ar lēmumiem⁸⁶ speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu uzdod organizēt pašiem procesa virzītājiem, kas sastādījuši ierosinājumus, tāpat jāatzīst, ka praksē ierosinājumus bieži vien pēc to nosaukuma procesa virzītājs nekonkretizē, tas ir, ierosinājuma nosaukums ir neprecīzs vai nepilnīgs, atsevišķos gadījumos ierosinājuma nosaukums pat neatbilst tā faktiskajam saturam u.tml. Praksē variācijas par ierosinājuma nosaukumu ir dažādas un faktiski atkarīgas no paša procesa virzītāja, piemēram, “Ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu”⁸⁷ (ierosinot atļaut veikt personas novērošanu un izsekošanu), “Ierosinājums speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai”⁸⁸ (ierosinot veikt tikai vienu speciālo izmeklēšanas darbību – personas novērošanu un izsekošanu), līdzīgi gadījumos, kad procesa virzītājs saskaņā ar KPL 212.panta ceturto daļu, saņēmis atļauju veikt speciālo izmeklēšanas darbību neatliekamības kārtībā, nākamajā dienā vēršas pie izmeklēšanas tiesneša, tiesnesim adresētais procesuālais dokuments

⁸⁴ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2013.gada 28.janvāra (2) ierosinājumi (pret divām personām) par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu kriminālprocesā Nr.11815000413

⁸⁵ Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas vecākās inspektora 2011.gada 2.februāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu kriminālprocesā Nr.11904002711 un Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Saulkrastu iecirkņa Ādažu-Garkalnes iecirkņa vecākās inspektora 2014.gada 5.jūnija ierosinājums par speciālās izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11354015714

⁸⁶ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses 2014.gada 11.jūnija lēmums kriminālprocesā Nr.11354015714

⁸⁷ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2013.gada 28.janvāra ierosinājums ar speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu kriminālprocesā Nr.11815000413

⁸⁸ Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurores 2008.gada 23.aprīļa ierosinājums par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu kriminālprocesā Nr.16870000608

tiek nosaukts vienkārši kā “Ierosinājums”⁸⁹, ar kuru procesa virzītāja lūdz pārbaudīt veiktā speciālā izmeklēšanas eksperimenta tiesiskumu un pamatotību, vai “Ierosinājums par veiktā speciālā izmeklēšanas eksperimenta apstiprināšanu”⁹⁰, ar ko procesa virzītājs tomēr lūdz izmeklēšanas tiesnesi nevis apstiprināt speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu, bet gan pārbaudīt tā veikšanas pamatotību un tiesiskumu. Jāsecina, ka vislielākā ierosinājumu nosaukumu dažādība sastopama tieši ierosinājumos, kas vai nu adresēti prokuroriem, lai neatliekamības kārtībā saņemtu atļauju speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai, vai izmeklēšanas tiesnešiem, kuriem saskaņā ar KPL 212.panta ceturto daļu ne vēlāk kā nākamajā darba dienā jāpieņem lēmums par uzsāktās speciālās izmeklēšanas darbības pamatotību saskaņā ar KPL 214.panta otro daļu. Turklāt pēdējo gadu prakse liecina, ka aizvien biežāk procesa virzītāji, ierosinot atļaut veikt speciālās izmeklēšanas darbības neatliekamības kārtībā, paralēli ierosinājumiem pieņem arī lēmumus kā procesuālus dokumentus par šādu darbību veikšanu, proti, sākotnēji ierosinot atļaut veikt speciālo izmeklēšanas darbību⁹¹, bet pēcāk pieņemot lēmumu⁹², ar kuru pats procesa virzītājs faktiski nolemj konkrēto darbību veikt, turklāt pats sava lēmuma izpildi arī uzdod izpildei konkrētai personai vai iestādei, tādējādi it kā pielīdzinot savu lēmumu izmeklēšanas tiesneša lēmumam, kas, kā to uzskata autore, nav ne idejiski, ne tiesiski pareizi. Atsevišķos gadījumos procesa virzītājs šajā savā lēmumā⁹³ pat neizdara rakstisku atzīmi par to, ka tam neatliekamības kārtībā piekritis prokurors, vien izdara atsauci uz KPL 324.panta otro daļu, kas nosaka, ka izmeklēšanas tiesnesis ierosinājumu izskata un lēmumu pieņem septiņu dienu laikā, taču speciālo izmeklēšanas darbību konkrētajos apstākļos nepieciešams veikt nekavējoties. Jāatzīmē, ka, autoresprāt, tiesiski nekorekts ir arī apstākļi, ka prokurors absolūtā vairākumā šādu gadījumu atzīmi par savu piekrišanu izdara nevis uz ierosinājuma, bet gan uz jau minētā lēmuma.

Autore uzskata, ka ierosinājuma nosaukuma forma, protams, nav izšķiroša ierosinājuma kā procesuāla dokumenta saturā, taču tas bez šaubām var radīt virkni pārpratumu, turklāt arī nevienveidīgas, tiesiski nekorektas prakses veidošanos, ņemot vērā šī procesuālā dokumenta nozīmību ne vien kriminālprocesā, bet arī saistībā ar valsts rīcības robežām attiecībā uz cilvēktiesību ievērošanu. Tāpat procesa virzītājiem būtu jāievēro vienota

⁸⁹ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Saulkrastu iecirkņa vecākās inspektora 2013.gada 13.maija ierosinājums kriminālprocesā Nr.11354012713

⁹⁰ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 3.jūnija ierosinājums par veiktā speciālā izmeklēšanas eksperimenta apstiprināšanu kriminālprocesā Nr.11519007314

⁹¹ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 22.aprīļa ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11519005514

⁹² Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 22.aprīļa lēmums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11519005514

⁹³ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 15.janvāra lēmums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11519000414

prakse attiecībā uz jau minētajiem lēmumiem, kas tiek pieņemti, procesa virzītājiem KPL 212.panta ceturtnās daļas gadījumos pašiem nolemjot atļaut veikt speciālās izmeklēšanas darbības un uz šo savu lēmumu pamata uzdodot tās veikt kādai personai vai iestādei viņa uzdevumā, kaut gan ne KPL, ne cits likums procesa virzītājam šādas tiesības nepiešķir. Šīs situācijas, autoresprāt, iespējams noregulēt ar iekšējiem normatīvajiem aktiem, piemēram, metodiskajiem noteikumiem izmeklēšanas iestādēs, kas noteiktu vienotu mehānismu vismaz izmeklēšanas iestādes robežās speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā un jautājumu izskatīšanā par to nodrošināšanu, tādējādi arī izskaužot iepriekš analizēto procesa virzītāju tiesiski nepamatoto lēmumu rašanos praksē.

Autoresprāt, ne mazāk svarīgi pievērsties arī to ierosinājumu saturam, kuros ierosināts veikt speciālo izmeklēšanas darbību, kuru veikšanā tiek iesaistītas personas, kas nav ne operatīvās darbības subjekti, ne izmeklēšanas iestāžu darbinieki, bet gan civiliedzīvotāji. Lielākoties šādu personu piesaiste notiek, veicot speciālo izmeklēšanas eksperimentu. Pamatā personas speciālo izmeklēšanas eksperimentu veikšanā tiek iesaistītas saistībā ar noziedzīgiem nodarījumiem par nelegālu narkotisko vielu realizāciju, jo bez šaubām, ņemot vērā šādu latentu noziegumu specifiku, speciālā izmeklēšanas eksperimenta efektivitāte ar šādu personu piedalīšanos ir krietni vien lielāka. Praksē ierosinājumos par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu procesa virzītāji izklāsta motivētu pamatojumu eksperimenta veikšanai un tostarp min, ka konkrētā persona (civiliedzīvotājs) ir piekritusi dalībai šāda eksperimenta norisē, protams, persona tiek detalizēti informēta par tās rīcību un uzdevumiem eksperimenta realizācijā. Speciālā izmeklēšanas eksperimenta plānu un uzdevumus sastāda procesa virzītājs, kā arī organizē speciālā izmeklēšanas eksperimenta norisi, ko izklāsta arī savā ierosinājumā, turklāt daļā gadījumu procesa virzītājs un konkrētā izmeklēšanas iestāde arī veic šo speciālo izmeklēšanas eksperimentu, tamdēļ nav pamata apšaubīt, ka ierosinājumā⁹⁴ procesa virzītājs rīkojas pareizi, lūdzot speciālās izmeklēšanas darbības izpildi uzdot veikt konkrētajai izmeklēšanas iestādei vai tās struktūrvienībai. Taču, autoresprāt, vērtējot speciālajā izmeklēšanas eksperimentā iesaistītā civiliedzīvotāja nozīmīgo lomu tā izpildē, procesa virzītāja ierosinājumā būtu jānorāda, ka konkrētā persona būs speciālā izmeklēšanas eksperimenta veicējs. Tas nepieciešams, lai izslēgtu speciālā izmeklēšanas eksperimenta gaitā iegūto rezultātu apstrīdēšanu gadījumos, kad speciālo izmeklēšanas eksperimentu veic cita persona, ņemot vērā, ka praksē rodas arī situācijas, kad konkrētā persona gala rezultātā neveic

⁹⁴ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 15.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519000414 un Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 9.oktobra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519013114

speciālo izmeklēšanas eksperimentu, piemēram, sev zināmu apstākļu dēļ, atsakoties piedalīties tā realizācijā, neierodoties uz tā veikšanu u.tml., ņemot vērā, ka daudzkārt šī persona piekrīt dalībai eksperimentā, lai tādējādi palīdzētu atklāt noziegumu, kas ir smagāks par paša izdarīto. Autore uzskata, ka ierosinājumā procesa virzītājam vajadzētu lūgt atļauju par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veicēju jeb tiešo izpildītāju būt konkrētai personai, norādot šīs personas vārdu, uzvārdu un būtiskākos identificējošos datus, kā arī ierosinājumā lūgt speciālā izmeklēšanas eksperimenta vispārējo izpildi uzdot konkrētai izmeklēšanas iestādei vai tās struktūrvienībai. Konkrēts speciālā izmeklēšanas eksperimenta veicējs būtu jānorāda arī gadījumos, kad to veic pašas izmeklēšanas iestādes darbinieks, kā tas nereti notiek praksē⁹⁵. Ar šādiem, autoresprāt, tiesiski korektiem ierosinājumiem un to formulējumiem autore iepazīnās prakses materiālu izpētes laikā, tā, piemēram, Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Ķengaraga iecirkņa vecākās inspektora ierosinājums⁹⁶ par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu tā lūguma daļā satur lūgumu atļaut veikt speciālo izmeklēšanas eksperimentu konkrētai personai, norādot tās identificējošo informāciju, tas ir, atļaut šai personai veikt narkotisko vielu iegādi no citas personas, norādot arī šīs personas identificējošo informāciju, kā arī ierosinājums satur lūgumu speciālā izmeklēšanas eksperimenta izpildi veikt Rīgas Ķengaraga iecirkņa darbiniekiem. Līdzīgi arī citā ierosinājumā⁹⁷, kur par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veicējiem piesaistītas pat vairākas personas (civiliedzīvotāji), kuru loma un eksperimenta norise jo sevišķi argumentēti un motivēti izklāstīti ierosinājumā izmeklēšanas tiesnesim. Jāatzīst gan, ka autores tiesiski korektākā formulējuma piedāvātais variants jāaplūko arī no cita skatupunkta, proti, vai tiesiski uzdot veikt speciālo izmeklēšanas eksperimentu konkrētai personai (tiešajam izpildītājam) vai iestādei, ja KPL paredz, ka gadījumā, kad speciālo izmeklēšanas darbību procesa virzītāja uzdevumā veic cita persona vai iestāde, tā rakstveidā sniedz pārskatu procesa virzītājam. Protams, nebūtu loģiski prasīt iesniegt pārskatu tiešajam izpildītājam (neatkarīgi no tā, vai tas ir civiliedzīvotājs vai operatīvais darbinieks u.c.), taču, autoresprāt, lai atrisinātu šādu situāciju ierosinājumos un attiecīgi arī izmeklēšanas tiesnešu lēmumos būtu jāietver norāde, ka speciālā izmeklēšanas eksperimenta tiešais izpildītājs būs, piemēram, persona A.B., savukārt speciālā izmeklēšanas eksperimenta izpildi veiks konkrētā izmeklēšanas iestādes struktūrvienība, kas tad arī raksta pārskatu par veikto speciālo izmeklēšanas darbību.

⁹⁵ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektora 2015.gada 21.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519000715

⁹⁶ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Ķengaraga iecirkņa vecākās inspektora 2011.gada 17.janvāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības – speciālā izmeklēšanas eksperimenta – veikšanu kriminālprocesā Nr.11089009711

⁹⁷ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Zemgales iecirkņa inspektora 2014.gada 24.augusta ierosinājums par speciālo izmeklēšanas eksperimentu kriminālprocesā Nr.11095135514

Jāatzīmē, ka šādas situācijas praksē var rasties ne visu speciālo izmeklēšanas darbību kontekstā, jo, piemēram, personas novērošanu un izsekošanu bez šaubām veiks specializētā valsts iestāde, tamdēļ ierosinājumā par atļauju veikt šādu speciālo izmeklēšanas darbību procesa virzītājam būtu jālūdz atļauja tās veikšanu uzdot specializētajai valsts iestādei, kā to paredzējis un KPL nostiprinājis likumdevējs, turklāt autore uzskata, ka procesa virzītājiem ierosinājumos būtu jāizmanto likumā atrunātais konkrētais formulējums “specializētā valsts iestāde” ikvienā gadījumā, kad speciālo izmeklēšanas darbību jāuzdod veikt īpaši pilnvarotai valsts iestādei, tā vietā, lai procesa virzītāji paši norādītu jau konkrētu šādu valsts iestādi, jo, pirmkārt, likumdevējs ne veltī šādu formulējumu iekļāvis KPL, otrkārt, tas aizsargā arī speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas metodes, paņēmienus un līdzekļus, bet, treškārt, procesa virzītājs reizumis pats nemaz nezina, kas veiks speciālo izmeklēšanas darbību, tāpēc norāde uz konkrētu subjektu var neatbilst faktiskajiem veikšanas apstākļiem.

Atsevišķas diskusijas vērta ir arī apstākļi, ka reizumis ierosinājumos⁹⁸ par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, visbiežāk – speciālā izmeklēšanas eksperimenta gadījumā – procesa virzītāji detalizēti izklāsta veicamās speciālās izmeklēšanas darbības plānu un uzdevumus, respektīvi, gan atreferējot, kāds uzdevums ticis dots, piemēram, speciālās izmeklēšanas darbības tiešajam izpildītājam, gan kā plānota speciālā izmeklēšanas darbība kopumā. Šāda rīcība, autoresprāt, ir pretrunā ar KPL 234.panta pirmajā daļā noteikto, ka speciālās izmeklēšanas darbības veikšanas metodes, paņēmieni un līdzekļi ir valsts noslēpums. Autore uzskata, ka arī speciālās izmeklēšanas darbības plāns klasificējams, kā darbības veikšanas metode, tamdēļ procesa virzītājiem viennozīmīgi vajadzētu izvairīties no tādu ziņu paušanas ierosinājumos, kas ļautu identificēt tiesībsargājošo iestāžu darbības taktiku noziedzības apkarošanā, lai izslēgtu iespējamību, ka šādas ziņas var tikt izmantotas pretēji to mērķiem.

Apkopojot iepriekš analizēto, autore vēlreiz vēlas uzsvērt ierosinājuma būtisko lomu speciālo izmeklēšanas darbību kontekstā. Tieši ar ierosinājumu aizsākas valsts – procesa virzītāja personā – saskare ar personas pamattiesībām un brīvībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Autoresprāt, ierosinājuma kā procesuāla dokumenta nozīme daudzkārt var būt izšķiroša diskusijās par cilvēktiesību aizskāruma nepieciešamību un pamatotību, tieši tāpēc tā saturam neapšaubāmi jāatbilst faktiskajiem apstākļiem, kas savukārt nozīmē, ka procesa virzītājam šī dokumenta izstrādē jāvērs sevīšķa vērība uz tā saturu.

⁹⁸ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Centra iecirkņa Kriminālpolicijas nodaļas vecākās inspektora 2014.gada 9.oktobra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11087164614 un Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Ziemeļu iecirkņa inspektora 2013.gada 26.marta ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11092029713

3.3. Speciālo izmeklēšanas darbību fiksēšana un pārskata dokumentālā forma

KPL 216.pants nosaka kārtību, kādā fiksējami speciālo izmeklēšanas darbību rezultāti. Tieši no speciālās izmeklēšanas darbības veicēja ir atkarīga procesuālā dokumenta forma, ko jāpievieno kriminālprocesa materiāliem. Atkarībā no tā, kas veic speciālo izmeklēšanas darbību, to rezultātu fiksēšanu nosacīti var izdalīt trīs veidos:

1. ja speciālo izmeklēšanas darbību veic pats procesa virzītājs, viņš pats raksta protokolu;
2. ja speciālo izmeklēšanas darbību veic specializēta valsts iestāde, tās pārstāvis raksta pārskatu un to kopā ar speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtajiem materiāliem iesniedz procesa virzītājam;
3. ja speciālo izmeklēšanas darbību procesa virzītāja uzdevumā veic cita persona, tā rakstveidā sniedz pārskatu procesa virzītājam un iesniedz viņam speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtos materiālus.

Kā sīkāk analizēts darba iepriekšējās nodaļās, procesa virzītāja uzdevumā pēc izmeklēšanas tiesneša lēmuma (vai neatliekamības gadījumā sākotnēji ar prokurora piekrišanu) speciālās izmeklēšanas darbības var uzdot veikt specializētai valsts iestādei. Ņemot vērā šādu apstākli jeb, citiem vārdiem sakot, to, ka atšķirībā no vispārējām izmeklēšanas darbībām, ko reglamentē KPL 10.nodaļa un ko pamatā veic pats procesa virzītājs (par to sastādot protokolu), speciālās izmeklēšanas darbības tomēr lielākoties veic specializētās valsts iestādes, kas lielākajā vairumā gadījumu ir operatīvās darbības subjekti, kuri nav tieši saistīti ar konkrēto kriminālprocesu, ļoti liela nozīme speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūto rezultātu izmantošanai pierādīšanā ir tieši pārskatiem, ko procesa virzītājam pēc konkrētās darbības izpildes kopā ar tehniskajos līdzekļos fiksēto iesniedz specializētās valsts iestādes pārstāvis.

Speciālās izmeklēšanas darbības, kā to nosaka likums, pēc iespējas veic, tās fiksējot ar tehniskajiem līdzekļiem, jo tehniskie līdzekļi vēlāk kalpo par ļoti noderīgu pamatu ne vien pārskata sastādīšanai, lai izvairītos no iespējamības, ka tajā tiks detalizēti izklāstīta informācija, kas nekādā mērā nav saistīta ar konkrēto kriminālprocesu, piemēram, diez vai vērtīgi būs pārskatā par personas novērošanas un izsekošanas gaitu, kurā kriminālprocesā svarīgi noskaidrot to, kur nozieguma izdarītājs slēpj nolaupītās automašīnas, fiksēt to, precīzi kādos pārtikas veikalos viņš iegājis un ar cik iepirkuma maisiņiem iznācis, bet bez šaubām tehnisko līdzekļu izmantošana speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas laikā ir arī viens no stūrakmeņiem noskaidrojamo apstākļu pierādīšanā. Daudzkārt tieši ar tehniskajiem līdzekļiem

fiksētais arī nodrošina operatīvās darbības subjekti anonimitāti, jo faktiski uzrāda tieši to, ko redzējis vai dzirdējis, proti, konstatējis operatīvais darbinieks, ņemot vērā, ka šo personu identitāte ir valsts noslēpums un viņu pratināšana par veiktajām speciālajām izmeklēšanas darbībām nav pieļaujama, kam autore detalizētāk pievērsīsies sekojošajā darba apakšnodaļā. Ņemot vērā, ka tehniskais nodrošinājums, kas cita starpā ir operatīvās darbības pasākumu veikšanas līdzeklis, ir valsts noslēpuma objekts, autore sīkāk nepievērsīsies tehnisko līdzekļu analīzei, presumējot, ka saskaņā ar likumu speciālo izmeklēšanas darbību veicēji dara visu iespējamo, lai izmeklēšanu interesējošie fakti tiktu fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem.

No iepriekš minētā izriet, ka ārpus tehniskajos līdzekļos fiksētā speciālo izmeklēšanas darbību rezultāti tiek nostiprināti attiecīgi vai nu protokolā, vai pārskatā. Bez šaubām praksē jāstopas arī ar citiem procesuālajiem dokumentiem, kas lielākā vai mazākā mērā atspoguļo speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtos rezultātus, piemēram, apskates protokols⁹⁹, uzziņa par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu¹⁰⁰, kas būtībā ir to rezultātu, kas iegūti vēl pirms sankcionētās speciālās izmeklēšanas darbības pabeigšanas, vispārīgs raksturojums, piemēram, sakaru līdzekļu kontroles gadījumā informācija par to, kādas personas izmanto konkrēto telefona numuru, kā arī īss sarunu raksturs, necitējot personu teikto.

Protokols, kā tas izriet no KPL 325.panta, ir procesuāls dokuments, kurā likumā atrunātajos gadījumos fiksē procesuālās darbības gaitu. Ņemot vērā, ka likumdevējs KPL 11.nodaļā nav atsevišķi noteicis speciālo izmeklēšanas darbību protokola formu un saturu, proti, nereglamentējot, kas atspoguļojams protokolā, jāsecina, ka tas sastādāms saskaņā ar KPL 21.nodaļā noteikto.

Saskaņā ar KPL 225.panta ceturto daļu attiecībā uz speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu likumdevējs noteicis, ja speciālais izmeklēšanas eksperiments noslēdzas ar personas noziedzīgas darbības atklātu fiksēšanu, par to rakstāms protokols¹⁰¹ pārbaudāmās personas klātbūtnē. Likums gan nav tieši noteicis, vai šāds protokols rakstāms uzreiz pēc personas aizturēšanas. Praksē, ievērojot nosacījumu par pārbaudāmās personas klātbūtni, protokolu¹⁰² raksta arī nākamajā dienā pēc speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas. Jāatzīst, ka praksē KPL 225.panta ceturtajā daļā paredzētais protokols daudzkārt

⁹⁹ Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas inspektora 2011.gada 25.februāra apskates protokols kriminālprocesā Nr.11900002711

¹⁰⁰ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas vecākā inspektora 2014.gada 16.aprīļa uzziņa par speciālās izmeklēšanas darbības – sakaru līdzekļu kontrole – veikšanu kriminālprocesā Nr.11815001914

¹⁰¹ Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Sevišķi smagu un sērijveida noziegumu apkarošanas nodaļas vecākās inspektora 2011.gada 25.februāra protokols par speciālā izmeklēšanas eksperimenta gaitu kriminālprocesā Nr.11904002711

¹⁰² Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izmeklētājas 2007.gada 29.augusta speciālā izmeklēšanas eksperimenta protokols kriminālprocesā Nr.16870002407

netiek sastādīts uzreiz pēc speciālā izmeklēšanas eksperimenta, jo daudzos gadījumos speciālos izmeklēšanas eksperimentus, kā tas analizēts jau iepriekš darbā, veic operatīvie darbinieki. Sastādot minēto protokolu pārbaudāmās personas klātbūtnē, operatīvajiem darbiniekiem būtu jāatklāj sava identitāte un procesuāli nekā nav iespējams nodrošināt operatīvo darbinieku anonimitāti šādos gadījumos, kas savukārt apdraud konkrēto operatīvo darbinieku izmantošanu citās šāda un līdzīga rakstura darbībās un pasākumos. Dažkārt šos protokolus nesastāda, jo procesa virzītājs plāno veikt vēl turpmākus pasākumus citu personu noziedzīgo darbību fiksēšanai tā paša kriminālprocesa ietvaros. Jāatzīmē, ka KPL 225.panta ceturtajā daļā paredzētais protokols sastādāms pārbaudāmās personas klātbūtnē tikai gadījumos, ja speciālais izmeklēšanas eksperiments noslēdzas ar personas noziedzīgās darbības atklātu fiksēšanu, protokols sastādāms atbilstoši KPL 326. un 327.panta prasībām. Šajā protokolā fiksē tikai konkrētajā laikā un vietā notikušās darbības, savukārt par citām darbībām, kas notikušas iepriekš, piemēram, sagatavojot pašu eksperimentu, operatīvās darbības subjekts procesa virzītājam iesniedz pārskatu. Autoresprāt, gadījumos, kad ilgstošākā laika periodā tiek turpināts veikt speciālos izmeklēšanas eksperimentus nolūkā noskaidrot vairākas personas, piemēram, citus nozieguma dalībniekus, no procesa virzītāja puses būtu apsverams jautājums par drīzāk KPL 227.pantā paredzētās noziedzīgās darbības kontroles ierosināšanu, lai tādējādi izvairītos no likuma normu neievērošanas, kā tas ir apstākļos, kad procesa virzītājs pēc speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas nesastāda KPL 225.panta ceturtajā daļā atrunāto protokolu, kas var kaitēt kriminālprocesā, jo plānots veikt vēl padziļinātākus pasākumus. Tādā gadījumā drīzāk jālemj jautājums par izmeklēšanas tiesneša atļaujas saņemšanu tādām speciālajām izmeklēšanas darbībām kā jau minētā noziedzīgās darbības kontrole, personas novērošana un izsekošana vai citām. Būtiski uzsvērt, ka arī gadījumos, ja speciālā izmeklēšanas eksperimenta laikā persona nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, eksperimenta rezultāti vienalga fiksējami attiecīgi protokolā vai pārskatā.

Kas attiecas uz pārskatiem, jāsecina, ka, autoresprāt, kriminālprocesuālajā regulējumā pieļauts būtisks trūkums, jo likumdevējs KPL nav ietvēris pārskata kā procesuāla dokumenta regulējumu vispār, kā rezultātā, likumā nav atrunāts ne pārskata saturs, ne likumiskais pamatojums, ne kriminālprocesā iesaistīto to personu loks, kam ir tiesības sastādīt pārskatus. "Pārskata" kā termina valodnieciskais skaidrojums ir – "vispusīgs ziņojums par paveikto, (kā) stāvokli, norisi (noteiktā laikā, laikposmā)"¹⁰³. Līdzīga definīcija atrodama arī lietvedības priekšmeta mācību līdzekļos – "dokuments, kurā ietvertas ziņas par plānu, uzdevumu, pasākumu u.tml.; izpildi, izpildes gaitu; parasti iesniedz augstākai instancei vai amatpersonai

¹⁰³ Aut.kolekt. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca „Tezaurs”. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=p%C4%81rskats> [aplūkots 2015.gada 18.martā]

vai noteiktā jautājumā specializētai institūcijai (...)”¹⁰⁴. Autore uzskata, ka pārskata nozīme speciālo izmeklēšanas darbību rezultātu izmantošanai pierādīšanā kontekstā ir ārkārtīgi būtiska, kamdēļ, autoresprāt, KPL būtu jāsaturs regulējums par pārskata saturu sekojošo iemeslu dēļ.

KPL 229.pants regulē speciālo izmeklēšanas darbību rezultātu izmantošanu pierādīšanā, tostarp panta pirmajai daļai nosakot, ka speciālo izmeklēšanas darbību protokolus, pārskatus, skaņu un attēlu ierakstus, fotogrāfijas, citus ar tehniskiem līdzekļiem fiksētos rezultātus, izņemtos priekšmetus un dokumentus vai to kopijas izmanto pierādīšanā tāpat kā citu izmeklēšanas darbību rezultātus. Atšķirībā no tradicionālajām izmeklēšanas darbībām speciālās izmeklēšanas darbības daudzkārt tiek veiktas salīdzinoši ilgā laika posmā, pat mēnešiem, jo diez vai konkrētas vienas dienas laikā, noklausoties, piemēram, personas telefonsarunas, būs iespējams uzzināt procesa virzītājam šā sakarā nepieciešamo informāciju, kā dēļ sevišķi svarīga nozīme ir pārskatiem par veiktajām speciālajām izmeklēšanas darbībām. Tomēr nevar noliegt, ka, lai šāds pārskats (tā saturs) iespējami pietuvināti atspoguļotu tieši to informāciju, kas būtiska konkrētajā kriminālprocesā, nevis ar kriminālprocesu pilnīgi nesaistītu informāciju (kas turklāt ievērojami palielinātu arī pārskata apjomu ar kriminālprocesā neizmantojamu informāciju), speciālās izmeklēšanas darbības veicējam pirms šādu darbību uzsākšanas būtu jābūt informētam par konkrētā kriminālprocesa būtību un tajā pierādāmajiem apstākļiem. Tas izriet arī no KPL 211.panta pirmās daļas, kas nosaka, ka speciālās izmeklēšanas darbības gaitā fiksē tikai saistībā ar mazāk smagiem, smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem iegūto informāciju, kura:

1. nepieciešama kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai;
2. norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai tā izdarīšanas apstākļiem;
3. nepieciešama tūlītēja būtiska sabiedriskās drošības apdraudējuma novēršanai.

Tātad „(..) pirmais šīs normas izpildes organizatoriski-taktiskais priekšnosacījums ir nodrošināt, lai speciālās darbības izpildītājiestāde detalizēti zinātu konkrētajā kriminālprocesā pierādāmos apstākļus, jo tikai tad tā spēs noteikt, kura no iegūtās informācijas nepieciešama šo apstākļu noskaidrošanai un tātad fiksējama pārskatos un to pielikumos”¹⁰⁵. Tas, vai un kādā veidā praksē izpildītājiestāde iepazīstas ar šādiem materiāliem netiek dokumentēts, taču, autoresprāt, var izdarīt pamatotu pieņēmumu, ka speciālās izmeklēšanas darbības veicējs noteikti tiek informēts par to informāciju vai tā fakta konstatāciju, kas būtu nepieciešama procesa virzītājam. Taču, autoresprāt, likuma normas nesatur pietiekami precīzu regulējumu

¹⁰⁴ Kalējs J., Ābele M. Lietvedības pamati. Rīga: KIF “Biznesa komplekss”, 1998, 17.lpp.

¹⁰⁵ Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas taktikas pamati. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 2006, 20.lpp.

par to, kas tieši būtu norādāms pārskatā (jāsaka, ka to gan var attiecināt arī uz procesa virzītāja sastādāmajiem protokoliem). No KPL 216.panta izriet, ka specializētā valsts iestāde neanalizē informāciju, ko tā iegūst, bet gan visus audioierakstus, videoierakstus u.tml. nodod procesa virzītājam. Šā sakarā rodas arī nākamais problēmjaucējums, kas saistīts ar faktu, ka lielā daļā gadījumu procesa virzītājs šos saņemtos materiālus diemžēl pievieno kriminālprocesam kā lietiskos pierādījumus to pilnā apjomā, kaut arī tie nav saturējuši ziņas par pierādīšanā izmantojamiem faktiem. Detalizētāk šim jautājumam autore pievērsīsies tālākajā darbā, taču speciālo izmeklēšanas darbību rezultātu fiksēšanas kontekstā vēlas uzsvērt, ka tieši apstāklim, ka speciālās izmeklēšanas darbības veicējs (specializētā valsts iestāde) nav procesa virzītājs, ir jāvērs papildus uzmanība, jo šī persona nekādos apstākļos nevar pilnībā zināt, kura no fiksētās informācijas procesa virzītāja ieskatā tiks izmantota pierādīšanā, tamdēļ, autoresprāt, tas viennozīmīgi ir procesa virzītāja uzdevums saņemto informāciju analizēt tādā apmērā un kvalitātē, lai tā atbilstu KPL 231., 232. un 234.panta nosacījumiem, kas neatļauj krimināllietai pievienot speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtos materiālus, kas nesatur ziņas par izmeklēšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem.

Autoresprāt, fakts, ka likumdevējs nav noteicis pārskata kā procesuāla dokumenta formulējumu un saturu KPL visticamāk izskaidrojams ar tā nesaraucamo saistību ar operatīvās darbības pasākumiem, proti, pārskats operatīvās darbības praksē pazīstams jau pastāvīgi, un bez šaubām operatīvās darbības subjekti pārzina, kas atspoguļojams šādā pārskatā operatīvās darbības pasākumu rezultātā. Ņemot vērā, ka speciālās izmeklēšanas darbības saskaņā ar likumu var uzdot veikt specializētām valsts iestādēm, kuru ikdienas darbs faktiski ir saistīts ar tieši šādu un pašu iniciētu operatīvās darbības pasākumu izpildi, iespējams, likumdevējs nav uzskatījis par nepieciešamu tiesiski nostiprināt pārskata saturu, paļaujoties uz jau stabili izveidojušos praksi operatīvajā darbībā. Taču autore uzskata, ka konkrētajā gadījumā šos pārskatus nevar vienādot. Ja operatīvās darbības pasākumus veic persona, kura to dara savas operatīvās lietas ietvaros vai vismaz ir pilnībā informēta par šo lietu un tās apstākļiem, tad speciālo izmeklēšanas darbību gadījumā operatīvās darbības subjekts nepārzina konkrēto kriminālprocesu un tā apstākļus tādā apjomā, kādā to pārzina pats procesa virzītājs. Lai izvairītos no situācijām, kurās pārskatos specializētās valsts iestādes fiksē informāciju nepietiekamā apjomā vai gluži pretēji – fiksē informāciju, kas acīmredzami netiks izmantota pierādīšanā, autoresprāt, KPL būtu jānosaka vismaz galvenās vadlīnijas pārskata saturam, reglamentējot vismaz to pārskatā nepieciešamās informācijas minimumu, lai pēcāk izslēgtu šaubas par iegūto ziņu objektivitāti un veikto darbību nepieciešamību. Proti, pārskatos par speciālo izmeklēšanas darbību – sakaru līdzekļu kontroli – pārskata struktūra ir krasi atšķirīga

no, piemēram, pārskata par speciālo izmeklēšanas eksperimentu. Pārskats¹⁰⁶ par sakaru līdzekļu kontroli satur vien norādi, ka tas veikts par konkrētās izmeklēšanas iestādes attiecīgajā datumā pieprasīto informāciju un šīs informācijas pieprasījuma korespondences numuru, tajā ir sekojošas norādes – “izpildīts norādītajā apjomā, izmantot atbilstoši KPL 211.p. otrajai daļai, 229.pantam, 232.pantam, kā arī ņemt vērā Valsts policijas metodiskos ieteikumus par kārtību, kādā tiek organizēta speciālo izmeklēšanas darbību veikšana Valsts policijā”. Tālāk seko sakaru līdzekļu kontroles veikšanas laikā audioierakstā fiksētās informācijas atšifrējums rakstiskā formā, kā arī pārskatā izmantoto apzīmējumu skaidrojums, pārskatu parakstījis izmeklēšanas iestādes priekšnieks. Gandrīz identī pēc formas uzbūves ir arī citi VP GKRP Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes pārskati¹⁰⁷ par sakaru līdzekļu kontroli. Savukārt pārskatā¹⁰⁸ par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu tā sastādītājs detalizēti aprakstījis ne vien paša eksperimenta gaitu, bet arī norādījis pamatojumu tā veikšanai – proti, konkrēta izmeklēšanas tiesneša lēmumu kriminālprocesā, uz kā pamata tika veikts speciālais izmeklēšanas eksperiments attiecībā pret noteiktu personu – par sutenerismu, darbojoties organizētā grupā. Pārskata noslēgumā tiek aprakstīta rīcība ar speciāli šim eksperimentam paredzētajiem finanšu līdzekļiem, ko tā veikšanai izsniedza uzdevuma iniciators (procesa virzītājs), kā arī fakts, ka eksperimenta laikā tika izmantotas speciālās ieraksta ierīces un ka sarunas notika krievu valodā. Faktiski identī pēc to uzbūves ir arī citi VP GKRP Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes pārskati¹⁰⁹ par speciālajiem izmeklēšanas eksperimentiem. Abi analizētie pārskatu veidi, pirmkārt, liecina par stabili izveidojušos praksi konkrētajā specializētajā valsts iestādē, taču reizē arī par faktu, ka pārskata forma un saturs ļoti lielā mērā ir atkarīgs no tā sastādītāja. Lai gan nenoliedzami katra speciālā izmeklēšanas darbība ir atšķirīga un prasa savu veikšanas taktiku, kas zināmā mērā atspoguļojas arī pārskata saturā, kurā tā sastādītājs nedrīkst izpaust tādas detaļas kā, piemēram, taktiskos paņēmienus, ar kuru palīdzību tas konkrēto informāciju ieguvis, taču autore uzskata, ka nolūkā veidot vienotu pārskatu satura vadlīniju praksi, ir nepieciešams KPL papildināt ar normu vai normas daļu, kas noteiktu obligātās pārskatos iekļaujamās informācijas priekšnosacījumus. Ņemot vērā, ka

¹⁰⁶ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 4.augusta pārskats kriminālprocesā Nr.11815002114

¹⁰⁷ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 30.maija pārskats kriminālprocesā Nr.11815001914 un Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 17.marta pārskats kriminālprocesā Nr.11815001914

¹⁰⁸ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 27.maija pārskats par speciālo izmeklēšanas darbību: “Speciālais izmeklēšanas eksperiments” gaitu kriminālprocesā Nr.11815002114

¹⁰⁹ Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2013.gada 15.februāra pārskats par speciālo izmeklēšanas darbību: “Speciālais izmeklēšanas eksperiments” gaitu kriminālprocesā Nr.11815000413 un Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 29.aprīļa pārskats par speciālo izmeklēšanas darbību: “Speciālais izmeklēšanas eksperiments” gaitu kriminālprocesā Nr.11815001914

pārskats kā procesuāls dokuments izmantojams tikai KPL 11.nodaļā paredzēto speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai, autoresprāt, tā tiesiskā reglamentācija būtu jāparedz tieši šīs nodaļas ietvaros, nevis KPL 5.sadaļā "Procesuālie termiņi un dokumenti". Autore uzskata, ka pārskata kā speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā izmantojama procesuāla dokumenta tiesiskā reglamentācija varētu tikt nostiprināta, vai nu papildinot KPL 216.pantu, attiecīgi ar 3¹. daļu vai to iekļaujot 4.daļā, attiecīgi mainot panta daļu numerāciju, vai arī veidojot 216.¹ pantu. Pārskata tiesiskā reglamentācija varētu būt sekojoša:

"Speciālo izmeklēšanas darbību izpildes gaitu, ja to veic specializētā valsts iestāde vai persona procesa virzītāja uzdevumā, fiksē šīs darbības pārskatā, kurā norāda:

- 1. darbības veikšanas tiesisko pamatu;*
- 2. darbības norises vietu, ja tas iespējams, un datumu;*
- 3. laiku, kad darbība sāka un pabeigta;*
- 4. atzīmi, vai tās gaitā izmantoti tehniskie līdzekļi;*
- 5. rīcību ar speciāli darbībai paredzētajiem finanšu līdzekļiem, ja tādi ir;*
- 6. darbības norises gaitu un konstatētos faktus;*
- 7. pārskatā izmantoto apzīmējumu atšifrējumu, ja tādi ir;*
- 8. jebkuru citu pierādāmajiem apstākļiem būtisku informāciju;*
- 9. pārskatam pievienotos priekšmetus un dokumentus, kas iegūti procesuālās darbības gaitā;*
- 10. pārskata parakstītāja amatu, vārdu un uzvārdu."*

Kā iepriekš minēts, likumdevējs noteicis, ka speciālo izmeklēšanas darbību gaitā fiksē tikai saistībā ar mazāk smagiem, smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem iegūto informāciju, no kā secināms, ka operatīvās darbības iestādes pārstāvja un personas vai iestādes, kas procesa virzītāja uzdevumā veic speciālo izmeklēšanas darbību, pārskatā fiksējama tikai norādītā informācija, ja tā nepieciešama kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai, norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai nepieciešama tūlītēja sabiedriskās drošības apdraudējuma novēršanai. Taču likums nereglamentē, vai visus trīs minētos fiksējamās informācijas veidus atspoguļo šādā pārskatā, vai arī tikai to informāciju, kas attiecas uz konkrēto kriminālprocesu, kā arī likums nenosaka, kā fiksēt abus pārējos informācijas veidus, ja tie nav pievienojami kriminālprocesam. Ņemot vērā, ka krimināllietai pievienojamas tikai tās ziņas, kas liecina par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem, jāsecina, ka par abu pārējo ziņu konstatāciju sastādāms atsevišķs pārskats un iesniedzams procesa virzītājam, jo saskaņā ar KPL 216.panta piektās un sestās daļas nosacījumiem procesa

virzītājs par speciālās izmeklēšanas darbības gaitā noskaidroto informē izmeklēšanas vai valsts drošības iestādi, kam piekritīga noziedzīgā nodarījuma novēršana vai izmeklēšana. Autore uzskata, ka, ievērojot KPL strikti noteikto, ja speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtas ziņas par faktiem, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā, tās var izmantot attiecīgajā lietā par pierādījumiem tikai ar tā prokurora vai izmeklēšanas tiesneša piekrišanu (vai tūlītēja apdraudējuma novēršanas gadījumā arī bez piekrišanas), kā arī faktu, ka krimināllietai nav pievienojami speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtie materiāli, kas nesatur ziņas par izmeklēšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem, par ziņām, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai nepieciešamas tūlītēja būtiska sabiedriskās drošības apdraudējuma novēršanai, sastādāms atsevišķs pārskats. Tamdēļ KPL 216.pantā, tā piektajā daļā, būtu veicami grozījumi, nosakot, ka:

“Par ziņām, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai tā izdarīšanas apstākļiem, sastāda un iesniedz procesa virzītājam atsevišķu pārskatu, pievienojot ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētos, ja tādi izmantoti, šīs ziņas apstiprinošos materiālus. Par šīm ziņām procesa virzītājs informē iestādi, kam piekritīga attiecīgā nodarījuma izmeklēšana.”

Savukārt 216.panta sestā daļa būtu veicami grozījumi, nosakot, ka:

“Par ziņām, kas nepieciešamas tūlītēja būtiska sabiedriskās drošības apdraudējuma novēršanai, iestāde, kas veic speciālo izmeklēšanas darbību, nekavējoties ziņo valsts drošības iestādēm.”

Saskaņā ar KPL 216.pantu, no kā izriet, ka specializētās valsts iestādes, kā minēts iepriekš, neanalizē informāciju, kas iegūta speciālo izmeklēšanas darbību gaitā, kā arī KPL 231.panta pirmajā daļā noteikto, ka pārskatus par speciālajām izmeklēšanas darbībām, kā arī ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētos materiālus, par kuriem procesa virzītājs atzinis, ka tiem nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, nepievieno krimināllietai, faktiski procesa virzītājam, iepazīstoties ar visu saņemto informāciju, jāsastāda protokols – par ziņām, kuras var izmantot kā pierādījumu konkrētajā kriminālprocesā, kā arī jālemj par pārējo ziņu nepievienošanu kriminālprocesam, jo tikai tā tiesiski iespējams izvairīties no situācijas, ka krimināllietai bez jebkāda dokumentēta pamata tiek pievienota, piemēram, visa procesa virzītājam iesniegtā informācija (kompaktdisks un pārskats pilnā apjomā) vai izvilkumi no šiem iegūtajiem materiāliem. Autore uzskata, ka procesa virzītāja lēmums, iepazīstoties ar

šiem iegūtajiem materiāliem, noformējams protokola veidā, kurā procesa virzītājs atspoguļo to, ka konstatējis, ka, piemēram, noklausītā saruna konkrētajā laika posmā ir sadzīviska rakstura un netiks izmantota pierādīšanā, tādējādi, izpildot KPL nosacījumus, procesa virzītāja protokols, piemēram, sakaru līdzekļu kontroles gadījumā, sastādāms, noklausoties un izvērtējot sarunu audioierakstus, atspoguļojot protokolā, kuri no tiem satur ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem, un pievienojot tikai šos ierakstus (audioieraksta veidā vai kopā ar tekstuāliem atšifrējumiem) protokolam, krimināllietai pievienojamo sarunu teksti jāizdala atsevišķā audioierakstā un tikai tas pievienojams kā lietiskais pierādījums vai dokuments.

Rezumējot jāsecina, ka speciālo izmeklēšanas darbību fiksēšana ir viens no komplicētākajiem problēmjaudājumiem praksē, iespējams, tas skaidrojams ar, autoresprāt, visai neveiksmīgo KPL 216.panta formulējumu un, protams, tā nevienprātīgo interpretāciju. Autoresprāt, tieši speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūto rezultātu apjoms un tā analīze ir viens no laikietilpīgākajiem posmiem, kurā procesa virzītājam jāvelta uzmanība ne vien rezultātu analīzei nolūkā tos izmantot pierādīšanā, bet arī analizējot, kā iegūto informāciju izmantot pēc iespējas tā, lai tā mazāk aizskartu personas cilvēktiesības un nepieļautu šīs informācijas izmantošanu citiem mērķiem.

3.4. Speciālo izmeklēšanas darbību veicēju liecību izmantošana pierādīšanā

Jau darba iepriekšējās nodaļās autore skaidroja, ka speciālās izmeklēšanas darbības ne vienmēr veic pats procesa virzītājs, lielākoties to dara vai nu specializētās valsts iestādes, vai personas un iestādes procesa virzītāja uzdevumā. Jāsaka, ka atšķirībā no tradicionālajām izmeklēšanas darbībām, kurā konkrēta fakta konstatācijā lielākoties piedalās vai par tām ir informēta arī pati persona, pret kuru tās vērstas, speciālo izmeklēšanas darbību būtiskākās īpatnības ir tās, ka “tad, kad tās tiek izdarītas, personas ar vai pret kurām tās notiek, par to nezina un mēdz turpināt sev ierasto dzīvesveidu, t.sk. arī kriminālās aktivitātes, kontaktus, saraksti, sarunas, tādējādi dodot iespēju, to visu fiksējot, gūt tradicionālajā atklātā izmeklēšanas situācijā ne tikai nerasniedzamus, bet vienkārši neesošus pierādījumus”¹¹⁰, kā arī tas, ka atšķirībā no tradicionālajām izmeklēšanas darbībām, kuru veikšanai procesa virzītājam pašam ir pietiekošas priekšzināšanas, “attiecībā uz speciālajām izmeklēšanas darbībām viņam šādu zināšanu, iemaņu un, galvenais,- nepieciešamā tehniskā aprīkojuma nav

¹¹⁰ Kavalieris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 14.lpp.

un praktiski nevar būt”¹¹¹. Lai būtu iespējams efektīvi realizēt speciālās izmeklēšanas darbības, tiek iesaistītas jau sākumā minētās personas un iestādes, kuru loma ir nozīmīga ne tikai pašā darbību veikšanā, bet arī pēcāk, proti, lai noskaidrotu, kādu informāciju šīs personas darbību izpildes laikā ir ieguvušas un kādus faktus konstatējušas. Taču KPL regulējums izvirza virkni prasību, lai jebkādos speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtos rezultātus varētu izmantot pierādīšanā. Diemžēl šis regulējums neatrunā gadījumus, kad nepieciešams izmantot speciālo izmeklēšanas darbību veicēju liecības pierādīšanā, taču šo problēmjautājumu, kā to rāda prakse, procesa virzītāji risina gaužām atšķirīgos veidos.

Jāsāk ar to, ka speciālo izmeklēšanas darbību veicējus (*turpmāk autore šo jēdzienu izmantos, minot visus speciālo izmeklēšanas darbību tiešos izpildītājus kā kopumu – aut.piez.*) var nosacīti iedalīt četrās grupās, proti:

1. personas, kas piekritušas sadarboties, tādējādi mīkstinot sodu par pašu izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un/vai būtiski palīdzot atklāt smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kas ir smagāks vai bīstamāks par šīs personas pašas izdarīto noziedzīgu nodarījumu;
2. personas, kas speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā iesaistās pēc brīvprātības un savstarpējās uzticības principa;
3. personas, kurām speciālās izmeklēšanas darbības veikšana ir profesionāls pienākums;
4. personas, kurām speciālās izmeklēšanas darbības veikšana ir profesionāls pienākums un kuru identitāte ir valsts noslēpums.

Attiecībā uz divām pirmajām personu grupām, ko veido civiliedzīvotāji, kuriem nav speciālu priekšzināšanu speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā, jāsaka, ka to loma šādu darbību izpildē varētu tikt salīdzināta drīzāk kā ar “instrumenta” lomu. Ņemot vērā, ka šādas personas nav iepriekš apguvušas ne metodes, ne taktiku, ar kādām veic speciālās izmeklēšanas darbības, praksē tās reāli izpilda konkrētu uzdevumu speciālās izmeklēšanas darbības veikšanas plāna ietvaros. Šo uzdevumu izstrādājis attiecīgi procesa virzītājs vai specializētā valsts iestāde, kuri iepazīstina personas ar šo uzdevumu, izskaidrojot, kā personām jārikojas un jāreaģē, tostarp brīdinot, ka personu t.s. ”pašdarbība” ir aizliegta, tostarp izskaidrojot¹¹², ka speciālās izmeklēšanas darbības gaitā nav pieļaujamas nekādas pretlikumīgas darbības, kas atšķiras no dotā uzdevuma. Tātad faktiski šo personu rīcības brīvība ir ierobežota saskaņā ar tiem uzdoto konkrēto uzdevumu, personas nerīkojas savu

¹¹¹ Kavalieris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 15.lpp

¹¹² Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 20.augusta ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519011014

personīgo emociju iespaidā, tādēļ, autoresprāt, nav kompetentas spriest par speciālo izmeklēšanas darbību izpildi un to rezultātā iegūto informāciju. Šādu jautājumu analīze ir procesa virzītāja uzdevums. Tamdēļ idejiski nebūtu pareizi šīs personas par to izpildītājiem uzdevumiem pēcāk pratināt, taču praksē rodas arī situācijas, kur šādu personu nenopratināšana neļaus nostiprināt iegūtos pierādījumus.

Būtiski atzīmēt, ka autore uzskata, ka nav pareizi izmantot jēdzienus “speciālās izmeklēšanas darbības veicējs” un “speciālās izmeklēšanas darbības tiešais izpildītājs” kā sinonīmus. Autoresprāt, jēdziens “speciālās izmeklēšanas darbības veicējs” ir plašāks, jo idejiski aptver arī “speciālās izmeklēšanas darbības tiešo izpildītāju”.

Kā analizēts iepriekš, speciālās izmeklēšanas darbības uzdod veikt specializētajām valsts iestādēm vai procesa virzītāja uzdevumā personām un iestādēm. Ar to, autoresprāt, jāsaprot, ka minētie subjekti veic speciālo izmeklēšanas darbību kā vienotu procesu, kura sastāvdaļa var būt speciālās izmeklēšanas darbības tiešā izpildītāja piesaiste, kas ir tikai viena no kopējā procesa sastāvdaļām, jo tikai specializēta valsts iestāde vai persona vai iestāde procesa virzītāja uzdevumā ir kompetenta veikt šo procesu kopumā. Šeit jāmin arī iepriekš minētā trešā personu grupa, jo dažkārt speciālās izmeklēšanas darbības tiešais izpildītājs var būt arī persona, kurai tas ir profesionāls pienākums, piemēram, izmeklēšanas iestādes darbinieks¹¹³, kuru procesa virzītājs piesaistījis, piemēram, speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanai, jo nav bijusi nepieciešamība šā sakarā iesaistīt specializēto valsts iestādi. Taču šādi gadījumi nav ikdienišķa parādība, jo bez šaubām izmeklēšanas iestādes darbiniekam būtu ievērojami grūtāk veikt atsevišķus uzdevumus (piemēram, narkotiku realizācijas lietās), kā, piemēram, personai, kas iesaistījusies, lai tādējādi mīkstinātu sodu par pašas izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem, un kas noziedzīgo vidi pazīst daudz objektīvāk, turklāt vairumā gadījumu ir arī pazīstami pašai personai, pret kuru speciālā izmeklēšanas darbība tiek veikta. Jāsaka, ka personu, kuru profesionālais pienākums nav speciālo izmeklēšanas darbību veikšana, piesaistīšana lielākoties notiek, veicot speciālos izmeklēšanas eksperimentus, jo sevišķi jau pieminēto narkotiku realizācijas lietu izmeklēšanā.

Visa iepriekš minētā sakarā vēl jāpiebilst, ka saskaņā ar KPL 216.panta ceturtajā daļā noteikto speciālās izmeklēšanas darbības veicējs dara visu iespējamo, lai izmeklēšanu interesējošie fakti tiktu fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem. Tas nozīmē, ka speciālo izmeklēšanas darbību tiešos izpildītājus pēc iespējas aprīko ar tehniskajiem līdzekļiem, kas fiksētu visu notiekošo, tādējādi arī izslēdzot jautājumu par šo personu vēlāku pratināšanu un

¹¹³ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektora 2015.gada 21.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519000715

liecību izmantošanu pierādīšanā. Diemžēl valsts finansiālo iespēju dēļ ne visas izmeklēšanas iestādes spēj nodrošināt personu aprīkošanu ar nepieciešamo aparatūru.

Daudzkārt gan procesa virzītāji savos ierosinājumos¹¹⁴, izklāstot speciālās izmeklēšanas darbības plāna vadlīnijas, jau min, vai speciālās izmeklēšanas darbības tiešais izpildītājs tiks aprīkots ar konkrēto aparatūru (tiks veikta audiokontrole, videokontrole u.tml.), taču atklāts paliek jautājums par to, kā rīkoties gadījumos, kad nav iespējams personas ar šādiem tehniskiem līdzekļiem nodrošināt. Tieši šādos gadījumos procesa virzītāji pēcāk speciālās izmeklēšanas darbības tiešo izpildītāju pratina, jo pārskatā, ko sastādījis speciālās izmeklēšanas darbības veicējs (piemēram, izmeklēšanas iestādes struktūrvienība), ne vienmēr var fiksēt visu faktiski notikušo. Lai to paskaidrotu, autore modelē šādu situāciju: uzsākts kriminālprocess pr narkotisko/psihotropo vielu nelikumīgas iegādāšanās, glabāšanas un realizācijas faktu (KL 253¹.panta pirmā daļa), tajā izmeklēšanas laikā noskaidrots, ka persona A.B. nodarbojas ar neatļautu amfetamīna iegādāšanos, glabāšanu un realizāciju, ar ko nodarbojas kāda mikrorajona dzīvoklī, kurā arī pats dzīvo, ko apstiprina kriminālprocesa materiāli. Konkrētajā kriminālprocesā, būdama nopratināta liecinieka statusā, persona C.D. liecina, ka viņam ir zināms, ka šajā mikrorajonā persona A.B. nodarbojas ar amfetamīna realizāciju, par ko maksājama attiecīga naudas summa. Liecinieks norāda, ka sākumā ar personu A.B. jāsazvanās vai jānosūta īsziņa uz telefona numuru (ko liecinieks spēj uzrādīt), tad persona A.B. paziņo laiku, kad vielai uz iepriekš minēto dzīvokli var doties pakaļ, un norunātajā vietā un laikā notiek amfetamīna iegāde un realizācija. Ar mērķi rast papildus pierādījumus A.B. noziedzīgajām darbībām tiek rosināts veikt speciālo izmeklēšanas eksperimentu, ko apstiprina izmeklēšanas tiesnesis. Pirms eksperimenta veikšanas tā tiešais izpildītājs C.D. tiek iepazīstināts ar uzdevumu – noteiktajā eksperimenta veikšanas dienā veikt kontrolpirkumu, iepriekš noteiktu daudzumu amfetamīna no personas A.B. vai citas personas, kas darbojas viņa uzdevumā. C.D. tiek brīdināts, ka speciālā izmeklēšanas eksperimenta gaitā nav pieļaujamas nekādas pretlikumīgas darbības, kas atšķiras no viņam dotā uzdevuma. C.D. netiek aprīkots ar tehniskajām ierīcēm. Saskaņā ar doto uzdevumu C.D. sazinās ar A.B. un norunātajā laikā dodas uz dzīvokli, kurā ieiet viens pats un iegādājas minēto vielu, pēc kā nekavējoties to nodod policijas darbiniecei un vienlaikus procesa virzītājam, kas plānojis speciālo izmeklēšanas eksperimentu un kura kopā ar citiem policijas darbiniekiem atrodas pie mājās, kurā ir A.B. dzīvoklis. Ņemot vērā, ka ar speciālo izmeklēšanas eksperimentu

¹¹⁴ Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 25.aprīļa ierosinājums par speciālo izmeklēšanas eksperimentu kriminālprocesā Nr.11519005714 un Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 9.aprīļa ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519005114

apstiprinājies, ka dzīvoklī notiek neatļauta amfetamīna iegādāšanās, glabāšana un realizācija, policijas darbinieki nekavējoties dodas uz dzīvokli nolūkā aizturēt personu A.B., taču, ieejot dzīvoklī, tiek konstatēts, ka tajā atrodas sešas personas, tātad faktiski tikai sākotnējais liecinieks un reizē speciālā izmeklēšanas eksperimenta tiešais izpildītājs C.D., ņemot vērā, ka viņš netika aprīkots ar tehniskajām ierīcēm, ir spējīgs liecināt par to, kurš viņam pārdeva neatļauto narkotisko/psihotropo vielu, jo pastāv saprātīgas šaubas par to, ka faktiski to varēja izdarīt jebkura no sešām dzīvoklī esošajām personām. Bez šaubām šādā gadījumā tikai liecinieka C.D. liecības var nostiprināt pierādījumus. Autore gan uzskata, ka šādus gadījumus vajadzētu izskaust. Nav šaubu par to, ka vairumā gadījumu ne speciālā izmeklēšanas eksperimenta veicējs, ne tiešais izpildītājs nav vainojams pie konkrētās situācijas, jo valsts iespējas tehniski nodrošināt katru speciālo izmeklēšanas darbību ir ļoti, ļoti ierobežotas, jo sevišķi lauku reģionos. Taču, autoresprāt, lai gan idejiski augstāk iztirzāto apsvērumu par to, ka šādām personām nav speciālu priekšzināšanu, dēļ nav tiesiski korekti pratināt personu C.D., jo tā tikai tieši izpildījusi speciālā izmeklēšanas eksperimenta veicēja doto uzdevumu, nav iespējams nekādā citādā veidā nostiprināt pierādījumus, jo pārskata vai protokola sastādītājs nemaz nevar zināt, kas īsti notika dzīvoklī, tamdēļ pārskats vai protokols neatspoguļos faktisko situāciju šajā eksperimenta norises daļā. To pašu var attiecināt arī uz trešo minēto personu grupu. Lai gan šo personu piedalīšanās speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā ir to profesionālais pienākums, taču no vienas puses, kā minēts, arī šīs personas tehniski ir tikai “instruments” speciālās izmeklēšanas darbības izpildē. Lai gan šādām personām, iespējams, ir attiecīgas priekšzināšanas un tās spēj objektīvi novērtēt gan speciālās izmeklēšanas darbības veikšanas plānu un uzdevumus, tomēr idejiski gadījumos, kad tās aprīkotas ar tehniskajiem līdzekļiem, tās veic tādas funkcijas, ko vēlāk apstiprina tehniskie līdzekļi, proti, audioieraksti un/vai videoieraksti, tamdēļ arī šo personu pratināšana savā ziņā nebūtu atbalstāma. Taču, kā autore jau minēja, ne vienmēr iespējams speciālo izmeklēšanas darbību tiešos izpildītājus, tostarp personas, kurām šādu darbību izpilde ir profesionālais pienākums, aprīkot ar aparāturu, kas fiksētu speciālās izmeklēšanas darbības laikā notiekošo, tamdēļ no otras puses patiešām rodas pamats šo personu liecību izmantošanai pierādīšanā. Jāatzīst, ka bez šaubām viens no būtiskākajiem trūkumiem speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas gaitā iegūto pierādījumu izmantošanai kriminālprocesā ir tieši valsts nespēja nodrošināt tiesībsargājošās iestādes ar tehnisko aprīkojumu. Diemžēl tieši šis apstāklis ir veicinājis tādu situāciju rašanos praksē, kas faktiski ir pretrunā ar likumā noteikto. Autoresprāt, šīs problēmas risinājums nav juridiskas, bet gan politiskas dabas, un jāatzīst, ka tas arī liecina, ka augstāk minēto situāciju izskaušana praksē lielākā vai mazākā mērā, bet iespējama vien apstākļos ar pietiekama tehniskā aprīkojuma nodrošināšanu.

Attiecībā uz iepriekš minēto ceturto personu grupu, tas ir, personas, kurām speciālās izmeklēšanas darbības veikšana ir profesionāls pienākums un kuru identitāte ir valsts noslēpums, jāatzīmē, ka to identitātes statuss izriet tostarp no Ministru kabineta noteikumiem Nr.887 "Valsts noslēpuma objektu saraksts"¹¹⁵, kas nosaka, ka informācija par operatīvās darbības subjektu īpaši pilnvaroto struktūrvienību, kas veic speciālo procesuālo aizsardzību un speciālo aizsardzību, operatīvās darbības pasākumus, speciālās izmeklēšanas darbības, izmantojot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, personālsastāvu, tajā skaitā šajās struktūrvienībās nodarbināto personu lietas, un dislokāciju (atrašanās vietu) ir valsts noslēpuma objekts. Tam, pirmkārt, it kā nevajadzētu radīt diskusijas par to, kāpēc operatīvās darbības subjektus, kas veic speciālās izmeklēšanas darbības, izmantojot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, kriminālprocesa ietvaros nevar pratināt liecinieka statusā. Otrkārt, gluži tāpat kā jebkurš cits speciālo izmeklēšanas darbību veicējs, kas analizēts iepriekš, operatīvās darbības subjekts ir darbības tiešais izpildītājs – persona, kas izpilda konkrētu iepriekš saskaņotu uzdevumu.

Praksē diskusijas par operatīvās darbības subjektu liecību izmantošanu pierādīšanā, autoresprāt, ir jau gadiem aktuāls jautājums. Bez šaubām praksē rodas situācijas, kurā tieši šo speciālo izmeklēšanas darbību tiešo izpildītāju liecības būtu neapgāzams pierādījums, jo pārskats vai protokols satur apstrīdamu informāciju. Nevar noliegt, ka, piemēram, organizētā noziedzība šobrīd ir daudz attīstītāka tādā izpratnē, ka tā darbojas ārkārtīgi augstā līmenī, nerunājot par to, ka šajā sfērā nav iespējams panākt, tā teikt, apsūdzībai vēlamo rezultātu ar tradicionālajām izmeklēšanas darbībām, bet šobrīd arī tāda speciālā izmeklēšanas darbība kā sakaru līdzekļu kontrole var nevainagoties panākumiem, jo sazināšanās pa sakaru līdzekļiem notiek tādā līmenī, ka nav iespējams iegūt nepieciešamos pierādījumus. Praksē ir nepieciešamas jaunas metodes, un nenoliedzami ir nepieciešama audio un video tehnikas līdzdalība speciālo izmeklēšanas darbību realizēšanā, kas zināmā mērā izslēgtu arī vajadzību pēc speciālo izmeklēšanas darbību tiešo izpildītāju liecību izmantošanas pierādīšanā.

Vācijas praksē Vācijas Kriminālprocesa kodeksa 250.papogrāfs satur principu, ka jebkura persona, kurai ir zināms kāds pierādīšanai nepieciešams fakts, ir jāpratina klātienē tiesā, ja vien saskaņā ar likumā atrunātajiem gadījumiem tas nerada briesmas personas dzīvībai vai profesionālai iespējai strādāt tālāk. Tā, piemēram, Vācijā tiesiski nostiprināts arī risinājums, kārtībai, kādā pratināmas personas (civildzīvotāji, tostarp slepenie palīgi), kas tikušas piesaistītas konkrēta uzdevuma izpildei un kurām zināmas pierādīšanā būtiskās ziņas –

¹¹⁵ Valsts noslēpuma objektu saraksts: Ministru kabineta 2004.gada 26.oktobra noteikumi Nr.887. Latvijas Vēstnesis, 2004. 28.oktobris, Nr.171.

“(..) šajā gadījumā pratina policijas darbinieku, kuram persona šo informāciju sniegusi”¹¹⁶, jo
“(..) jāliecina tam, kuram ir zināma lietai svarīga informācija neatkarīgi no tā, vai viņš to
ieguvis tieši redzot vai to stāstījis kāds cits”¹¹⁷. No tā gan izriet, ka pēdējais būs drīzāk
“ausuliecinieks” un nevis aculiecinieks, taču arī Latvijas kriminālprocess pazīst t.s. “netiešos
pierādījumus”, par kuriem var uzskatīt arī ECT atzīto praksi, ka operatīvās darbības subjekta
vietā, lai aizsargātu tā identitāti, pratināms subjekta tiešais priekšnieks. Kontekstā ar Latvijas
tiesisko regulējumu, jāsaka, ka modelim, kurā tiešā izpildītāja vietā liecības sniedz viņa tiešais
priekšnieks, autore varētu pievienoties, jo uzskata, ka jo sevišķi mazās valstīs, kāda ir Latvija,
kur arī operatīvo darbinieku skaits ir ierobežots, bet situācijās, kurās nav iespējams nostiprināt
pierādījumus bez informācijas par lietā būtiskiem apstākļiem, tiešā priekšnieka liecību
izmantošana ir, autoresprāt, objektīvākais vidusceļš, lai no vienas puses aizsargātu gan
operatīvās darbības subjektu identitāti, gan personas tiesības uz taisnīgu tiesu, kurā tā ir
vienlīdzīgos apstākļos ar apsūdzību, proti, dodot personai iespēju pratināt liecinieku un reizē
pret sevi vērstās speciālās izmeklēšanas darbības veicēju, taču nenoliedzami arī šādam
modelim ir savi trūkumi, jo ne vienmēr tiešais priekšnieks varēs atbildēt uz tādiem
jautājumiem, kuru atbildes objektīvu iemeslu dēļ nemaz nezina – jo nav piedalījies speciālās
izmeklēšanas darbības veikšanā. Protams, tieši operatīvās darbības subjekta tiešais priekšnieks
ir tā amatpersona, kas ir atbildīga un informēta par notiekošajām speciālajām izmeklēšanas
darbībām, ko veic viņa padotībā operatīvās darbības subjekti, taču tiešais priekšnieks ne
vienmēr ir pats piedalījies šo darbību izpildē, tātad faktiski var liecināt tikai par to
informāciju, ko tam sniedzis operatīvās darbības subjekts. Šādas tiešā priekšnieka liecības ir
ne vien netiešs pierādījums, bet arī pastarpināta liecība. Autoresprāt, šis apstāklis jāņem vērā,
rodot risinājumu iespējami objektīvākam situācijas noregulējumam.

Jāatzīst, ka jautājums par operatīvās darbības subjektu liecību izmantošanu pierādīšanā
ir aktuāls jau izsenis un ne vien Latvijas tiesiskajā regulējumā. Vienā no šajā jautājumā
vēsturiski nozīmīgākajām lietām ECT atzina¹¹⁸, ka policistu (tostarp operatīvo darbinieku
u.c.) kā anonīmo liecinieku izmantošanai ir jānotiek vienīgi izņēmuma gadījumos. Konkrētajā
lietā “(..) ar narkotiku tirdzniecību izmeklējamās lietas sakarā tika veikta ne tikai vēlākā
tiesājamā telefonsarunu noklausīšanās, bet pēc vienošanās ar izmeklēšanas tiesnesi tika
iesaistīts arī speciāli šim mērķim sagatavots policijas darbinieks, (..) iztiesāšanas laikā tika

¹¹⁶ Kavalieris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 10.lpp.

¹¹⁷ Turpat.

¹¹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 12433/86 Ludi v. Switzerland. Pieejams:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57784#{"itemid":\["001-57784"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57784#{) [aplūkots
2015.gada 3.aprīlī]

izmantoti slepenā aģenta rakstiskie ziņojumi un telefonsarunu skaņu ieraksti”¹¹⁹. Konsekventas atziņas ECT paudusi arī turpmākajās lietās, kas saistītas ar policijas darbinieku anonimitātes saglabāšanu un aizsardzību, jo bez šaubām jo sevišķi organizētās noziedzības vidē īpaši apmācītu policijas darbinieku un operatīvās darbības subjektu loma ir neatsverama. ECT lietā “Van Mechelen and Others v. Netherlands”¹²⁰ iesniedzēji “apšaubīja nepieciešamību saglabāt anonimitāti policijas virsniekiem, (...) apgalvoja, ka ne lieciniekiem, ne viņu ģimenes locekļiem nedraudēja briesmas”¹²¹. Autoresprāt, šāda tiesu prakse skaidri iezīmē problemātiku, kas saistīta ar policijas darbinieku un operatīvās darbības subjektu identitātes aizsardzību. Bez šaubām šī tiesu prakse attiecināma arī uz speciālajām izmeklēšanas darbībām, pirmkārt, operatīvās darbības pasākumu un speciālo izmeklēšanas darbību analogo raksturu, bet, otrkārt, arī to veicēju/izpildītāju identitātes dēļ. Ne velti šis jautājums plaši diskutēts dažādu valstu procesuālajā literatūrā¹²².

Autoresprāt, iepriekš iztīrīto argumentu kontekstā jāsecina, ka faktiski pastāv divas iespējas tādu speciālo izmeklēšanas darbību veicēju, kuru identitāte ir valsts noslēpums vai kuru identitātes atklāšana var apdraudēt ar likumu aizsargātas intereses, liecību izmantošanai pierādīšanā. Pirmā no tām ir sākotnēji analizētā tiešā priekšnieka insitūta izmantošana, savukārt otrā – anonīmu liecību izmantošana. Teorijā ne visai lielu popularitāti guvusi ideja, ka operatīvās darbības subjektiem gadījumos, kad nepieciešams viņu liecības izmantot pierādīšanā, būtu piemērojama speciālā procesuālā aizsardzība. Jāuzsver, ka KPL speciālo procesuālo aizsardzību operatīvās darbības subjektiem neparedz, saskaņā ar KPL 300.pantu personas dzīvības, veselības un mantas reāls apdraudējums, izteikti reāli draudi vai arī ziņas, kas procesa virzītājam dod pietiekamu pamatu uzskatīt, ka apdraudējums var būt reāls sakarā ar šīs personas sniegto liecību, ir speciālās procesuālās aizsardzības iemesls. Arī no Personu speciālās aizsardzības likuma¹²³ 4.panta izriet, ka tiesības uz speciālo aizsardzību ir sekojošām personām:

1. cietušajam, lieciniekam vai citai personai, kura liecina vai ir liecinājusi par smagu vai sevišķi smagu noziegumu;
2. nepilngadīgai personai, kura liecina par KL 161., 162. un 174.pantā paredzētajiem noziegumiem;
3. personai, kuras apdraudējums var ietekmēt kriminālprocesā liecinošo personu;

¹¹⁹ Pastille J.K., Rusanovs E. Operatīvajās darbībās iegūto pierādījumu izmantošana: problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 50.lpp.

¹²⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 22056/93 Van Mechelen and Others v. Netherlands. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58030#{"itemid":\["001-58030"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58030#{) [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

¹²¹ Kazaka S. Speciālā procesuālā aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008, 224.lpp.

¹²² Sīkāk skat. Kazaka S. Speciālā procesuālā aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008, 231.-232.lpp.

¹²³ Personu speciālās aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 31.maijs, Nr.85.

4. kā arī personai, kura neliecina kriminālprocesā, bet piedalās smaga vai sevišķi smaga nozieguma atklāšanā, izmeklēšanā vai iztiesāšanā, un personai, kura sakarā ar minēto personu darbībām ir apdraudēta.

No likumdevēja gribas skaidri izriet, ka speciālā procesuālā aizsardzība operatīvās darbības subjektiem, lai to liecības izmantotu pierādīšanā, nav piemērojama, jo tai nav pamata, protams, gadījumos, kad nepastāv likumā atrunātie nosacījumi par reālu draudu pastāvēšanu, taču autore darba ietvaros pievēršas tikai tām situācijām, kurās operatīvās darbības subjektu liecības nepieciešamas pierādījumu nostiprināšanai. Lai gan zināmā mērā nevar nepieņemt A.Kavaliera paustajam uzskatam¹²⁴, ka Personu speciālās aizsardzības likuma 4.panta otrās daļas izpratnē arī operatīvās darbības subjekta amatpersonas, kas veic, vada vai organizē operatīvās darbības pasākumus nozieguma novēršanā, atklāšanā un pierādījumu avotu apzināšanā, kā arī citu šajā lietā apdraudēto personu speciālai aizsardzībai, var savā ziņā uzskatīt par personām, kuras neliecina kriminālprocesā, bet piedalās smaga vai sevišķi smaga nozieguma atklāšanā, izmeklēšanā vai iztiesāšanā, tomēr, autoresprāt, jāņem vērā apstāklis, ka šo personu dalība augstāk minēto pasākumu īstenošanā ir šo personu profesionāls pienākums. Arī ECT atzinusi¹²⁵, ka aizstāvības interešu nostādīšana pret liecinieku anonimitātes saglabāšanu rada jo sevišķas problēmas gadījumos, kad šie liecinieki ir policijas pārstāvji, jo, lai gan arī šo liecinieku interesēm jābūt aizsargātām, jāievēro, ka viņu situācija būtiski atšķiras no citu liecinieku un cietušā situācijas, jo viņu pienākums ir pakļauties valsts izpildinstitūcijām, turklāt viņi ir saistīti ar apsūdzības pusi. Autoresprāt, pat tāda regulējuma ieviešanas gadījumā, ar kuru tiktu noteikta īpaša kārtība, kādā pratināmas personas, kuru identitāte ir valsts noslēpums un kuras piedalījušās speciālās izmeklēšanas darbības veikšanā, piemēram, līdzīgi kā, pratinot speciāli procesuāli aizsargājams personas, tas būtu pretrunā ar operatīvās darbības kā procesa mērķi. Jau iepriekš darbā sīki analizēts slepenības aspekts, kas viennozīmīgi attiecināms arī uz speciālajām izmeklēšanas darbībām. Operatīvās darbības subjektu loma operatīvās darbības pasākumu un speciālo izmeklēšanas darbību realizēšanā ir stingri ierobežota. Nav loģiski šīs personas pakļaut ne vien riskam, ka tiks apdraudētas viņu dzīvības vai veselības intereses, bet arī riskam, ka tiks atklāta šo personu identitāte, kas viennozīmīgi ietekmēs arī turpmāku šo personu dalību līdzīga rakstura pasākumos, ņemot vērā, ka šo personu darbības mērķis ir iegūt un apzināt pierādījumus un to avotus, kurus apsūdzības pusei jābūt spējīgai izmantot vainas pierādīšanā, nevis izmantot apstākli, ka iespējams nopratināt šo avotu ieguvušo personu, kas bez šaubām spētu par tiem liecināt

¹²⁴ Kavalieris A. Operatīvās darbības likuma komentāri. Rīga: RaKa, 1999, 46.lpp.

¹²⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 12433/86 Ludi v. Switzerland. Pieejams:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57784#{"itemid":\["001-57784"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57784#{) [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

visobjektīvāk, taču tāds nav operatīvās darbības subjektu uzdevums, turklāt likums šiem subjektiem paredzējis pavisam citus darbības mērķus. Autoresprāt, ne vien apstākļi, ka Latvija ir maza valsts, kurā iedzīvotāju skaits un operatīvās darbības subjektu skaits ir salīdzinoši neliels, bet arī fakts, ka operatīvās darbības subjektu liecību izmantošana ir pretrunā ar ODL un KPL 11.nodaļas mērķiem, ir jāņem vērā, analizējot varbūtību par šo personu liecību izmantošanu pierādīšanā, tamdēļ autore uzskata, ka operatīvās darbības subjektu tiešu liecību izmantošana pierādīšanā nav atbalstāma.

Iepriekš analizēto jautājumu kontekstā, autoresprāt, tikai strikti noteiktos izņēmuma gadījumos, kad rodas motivētas šaubas par speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūto rezultātu vai pašas darbības objektivitāti, būtu jāparedz, ka ir iespējams pierādījumus nostiprināt, pratinot speciālo izmeklēšanas darbību tiešos izpildītājus, bet, ja šis izpildītājs ir operatīvās darbības subjekts – viņa tiešo priekšnieku, bet ne pašu operatīvās darbības subjektu.

Neapšaubāmi, operatīvā darbība, tās pasākumi un vienlaikus arī speciālās izmeklēšanas darbības ir neatņemama komponente valsts pienākuma – noziedzības apkarošanas – īstenošanā. Ņemot vērā valsts iespējamās drošības apdraudējumus un noziedzības apkarošanas nepieciešamību, arī ECT atzīst¹²⁶ valstu tiesības paredzēt slepenus pasākumus, lai varētu nodrošināt valsts drošību, kā arī novērst sabiedriskās kārtības un drošības apdraudējumus vai noziedzīgus nodarījumus. Autore uzskata, ka šādas slepenas darbības nav iespējams īstenot bez operatīvās darbības subjektu iesaistīšanas, tomēr jāsecina, ka tieši operatīvās darbības subjektu kā speciālo izmeklēšanas darbību veicēju liecību izmantošanas pierādīšanā jautājums ir viens no tiem, kas visspilgtāk izpauž likumdevēja nostiprinātās, bet procesa virzītāju praksē atšķirīgi interpretētās KPL normas, turklāt iezīmē līdzšinējo valsts nespēju tehniski nodrošināt šādu darbību veikšanu, kā rezultātā praksē rodas pretrunīgas situācijas, kas turklāt apdraud kriminālprocesa norisi vispār. Fakts, ka šobrīd praksē pierādīšanā tiek izmantotas speciālo izmeklēšanas darbību tiešo izpildītāju liecības ir pamats ne vien virknei diskusiju, bet arī pamats aizstāvības pusei apšaubīt šo personu ticamību, piemēram, gadījumos, kad šīs liecinošās personas ir personas, kas piekritušas sadarboties, tādējādi mīkstinot sodu par pašu izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Autore gan uzskata, ka vēl šobrīd būtu pārsteidzīgi šā sakarā ierosināt veikt papildinājumus KPL 11.nodaļā, lai nostiprinātu tos izņēmuma gadījumos, kad pratināmi speciālo izmeklēšanas darbību tiešie izpildītāji, ņemot vērā, ka tas radītu virkni jaunu

¹²⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 5029/71 Klass and Others v. Germany. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510#{"itemid":\["001-57510"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510#{) [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]

problēmjaautājumu, tostarp par vienu no aktuālākajiem jautājumiem – tehniskā nodrošinājuma nepietiekamību speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai.

3.5. Speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās informācijas aizsardzība un iegūto materiālu glabāšanas kārtība

Speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā absolūtā vairākumā gadījumu tiek iegūta ne vien informācija jeb ziņas par faktiem, kas nepieciešamas kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanā, bet arī tāda informācija, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā. Turklāt, ņemot vērā lielu iespējamību, ka jebkāda informācija, kas iegūta speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā, satur ziņas, kas aizskar personu privātās dzīves noslēpumu vai skar citu ar likumu aizsargātu ierobežotas pieejamības informāciju, ne vien procesa virzītājam, bet arī jebkurai citai personai, kam šīs ziņas tādā vai citādā veidā kļuvušas zināmas (piemēram, operatīvās darbības subjekts, speciālo izmeklēšanas darbību tiešais izpildītājs u.tml.), jārīkojas tā, lai ierobežotu iegūto ziņu tālāku izplatīšanu vai izmantošanu citiem mērķiem, jo sevišķi, ja tās aizskar personas cilvēktiesības vai ierobežotas pieejamības rakstura informāciju. Tieši tamdēļ likumdevējs noteicis striktu kārtību attiecībā uz speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās informācijas aizsardzību un iegūto materiālu glabāšanas kārtību, taču praksē, jāatzīst, šīs likuma normas nedarbojas gluži tā, kā to tika paredzējis likumdevējs, kas, autoresprāt, ilgtermiņā var radīt risku arī paša speciālo izmeklēšanas darbību institūta apdraudēšanā.

Darbā jau iepriekš uzsvērts speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās faktiski visa rakstura informācijas īpašais statuss. No likuma izriet, ka attiecībā uz speciālajām izmeklēšanas darbībām var izdalīt sekojošas informācijas aizsardzību:

1. speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās ziņas par faktiem, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā, var izmantot attiecīgajā lietā par pierādījumiem tikai ar tā prokurora vai izmeklēšanas tiesneša piekrišanu, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, kurā attiecīgā darbība veikta (ierobežojums nav attiecināms uz attaisnojošu pierādījumu izmantošanu cita kriminālprocesa ietvaros);
2. speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtie pārskati, audioieraksti un videoieraksti, fotogrāfijas, citi materiāli, kuri fiksēti, izmantojot tehniskos līdzekļus, izņemtie priekšmeti un dokumenti, to kopijas, ja procesa virzītājs atzinis, ka tiem nav

pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, tiek aizsargāti ar prokurora vai izmeklēšanas tiesneša, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, pienākumu par tiem lemt tā, lai iespēju robežās mazinātu cilvēka tiesību aizskāruma sekas;

3. ziņas par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanas faktu līdz tās pabeigšanai ir neizpaužami izmeklēšanas dati (par to izpaušanu amatpersonas vai personas, kuras iesaistītas tās veikšanā, atbild saskaņā ar likumu);
4. speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās ziņas, kurām ir pierādījuma nozīme kriminālprocesā un tās aizskar personu privātās dzīves noslēpumu vai skar citu ar likumu aizsargātu ierobežotas pieejamības informāciju, tiek aizsargātas ar procesa virzītāja pienākumu lietot visus likumā paredzētos līdzekļus, lai ierobežotu šo ziņu izplatīšanu;
5. speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās ziņas, kurām nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, kurā šī darbība veikta, vai kuru izmantošana citā kriminālprocesā nav atļauta, vai kuras nav nepieciešamas sabiedrības drošības tūlītēja būtiska apdraudējuma novēršanai, ir valsts vai izmeklēšanas noslēpums (personas par to izpaušanu atbild KL noteiktajā kārtībā).

No šī uzskaitījuma vien secināms, ka informācija, kas iegūta speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā, kā arī informācija par pašas speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu, tiesiski tiek strikti aizsargāta. Šādai nostājai autore nevar nepiekrīst jau iepriekš darbā analizēto aspektu, piemēram, informācijas lomas personas pamattiesību aizsardzības kontekstā, dēļ. Arī ECT atzinusi¹²⁷, ka, ņemot vērā tādus principus kā cilvēktiesību garantēšana un vienlīdzības princips, ir jānosaka vismaz drošības pasākumu minimums, kas jāievēro nacionālajās tiesībās, lai izvairītos no cilvēktiesību aizskārumiem, tostarp šis drošības pasākumu minimums ietver to, ka valstīm jānosaka stingra un konkrēta kārtība, kādā izmantojama un glabājama informācija, kas iegūta, realizējot tādu valsts rīcību, kas saistīta ar iejaukšanos personas privātajā dzīvē. Pieminēšanas vērts gan, autoresprāt, ir arī jautājums par operatīvās darbības pasākumu un speciālo izmeklēšanas darbību ceļā iegūtās informācijas uzglabāšanu informācijas sistēmās. Lai gan pastāv viedoklis, ka personai nekādas sekas nerada pats fakts vien, ka atbildīgo iestāžu rīcībā ir tādas informācijas sistēmas, kurās tiek sistematizēta, analizēta, uzglabāta u.tml. informācija par personu, tomēr ECT norādījusi¹²⁸, ka iegūtās informācijas izmantošana pati par sevi nemaina apstākli, ka valsts iestādes ir

¹²⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 62540/00 Ekimdzhiev v. Bulgārija. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81323#{"itemid":\["001-81323"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81323#{) [aplūkots 2015.gada 16.martā]

¹²⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 13/1997/797/1000 Kopp v. Swīzerland. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58144#{"itemid":\["001-58144"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58144#{) [aplūkots 2015.gada 16.martā]

iejaukušās personas privātajā dzīvē. Šis, autoresprāt, ir viens no komplicētākajiem problēmjautājumiem saistībā tieši ar operatīvo darbību, jo viennozīmīgi nepieciešams nostiprināt detalizētu regulējumu saistībā ar šādu informācijas sistēmu uzturēšanu, ņemot vērā, ka ECT jau vairākkārt norādījusi uz informācijas apstrādes principu nozīmību cilvēktiesību kontekstā. Šim jautājumam autore gan sīkāk nepievērsīsies, ņemot vērā darba mērķi un saturu.

Speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās informācijas aizsardzība, kas paredz arī tās stingri reglamentēto glabāšanas kārtību, aizsākas ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu, proti, tieši speciālās izmeklēšanas darbības veicējs ir tieši saistīts ar šīs darbības rezultātā iegūtās informācijas virzību, fiksēšanu, kā arī attiecīgi pievienošanu vai nepievienošanu kriminālprocesam. Jau iepriekš izklāstīts, ka procesa virzītājs speciālās izmeklēšanas darbības rezultātus iegūst atspoguļotus protokola vai pārskata veidā. Bez šaubām šādiem procesuālajiem dokumentiem atkarībā no speciālās izmeklēšanas darbības veida var būt pievienoti audioieraksti vai videoieraksti kompaktdiska formā, citi materiāli, kas fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem, izņemtie priekšmeti un dokumenti u.c. Tieši procesa virzītājam likums uzliek par pienākumu izlemt, pirmkārt, kam no šiem materiāliem ir pierādījuma nozīme kriminālprocesā un kam nav, otrkārt, kā šos materiālus izdalīt un noformēt tā, lai krimināllietai pievienotu materiālus tādā formā, lai tie nesaturētu informāciju, kas nekā nav attiecināma uz kriminālprocesu, bet, treškārt, kāda būs rīcība attiecīgi ar krimināllietai nepievienotajiem materiāliem. Attiecībā uz pirmo nosacījumu skaidrs, ka tā ir procesa virzītāja kompetence, jo idejiski neviens cits labāk par procesa virzītāju pašu nespēs spriest, vai konkrētā informācija satur ziņas par izmeklēšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem. Kas attiecas uz otro nosacījumu, jāņem vērā KPL 231., 232. un 234.pantos noteiktais, kas neatļauj pievienot krimināllietai speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtos materiālus, kas nesatur ziņas par izmeklēšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem. Diemžēl jāmin piemērs no prakses, kad procesa virzītājs, saņemot kompaktdisku ar sakaru līdzekļu kontroles laikā veiktajiem sarunu audioierakstiem, vēl pirms to satura noklausīšanās šos kompaktdiskus pievieno kriminālprocesam kā lietiskos pierādījumus, un reizumis kompaktdiski pilnā apjomā tur arī paliek līdz lietas iztiesāšanai, lai gan sarunu audioieraksti nemaz nav saturējuši ziņas par pierādīšanā izmantojamiem faktiem vai izmantojamas pierādīšanā bijušas tikai, piemēram trīs minūtes no mēneša garumā veiktas sarunu noklausīšanās. Kā liecina prakse, pastāv ļoti pretrunīga procesa virzītāju rīcība ar saņemtajiem sarunu audioierakstiem:

- “tikai atsevišķos gadījumos kriminālprocesiem pievienoti operatīvās darbības iestādes pārskati par sakaru līdzekļu kontroli, kuros norādītas sarunas, kas attiecas uz

izmeklējamā nozieguma pierādīšanas priekšmetu un šo sarunu atšifrējumu, taču arī tad pārskatam pievienoti CD (*kompaktdiski – aut.piez.*) ar visiem sarunu ierakstiem;

- tikpat reti procesa virzītājs, noklausoties sarunu ierakstus, sastādījis par to protokolu, atspoguļojot tās sarunas, kuras izmantojamas noziedzīgā nodarījuma atklāšanai vai pierādīšanai, pievienojot protokolam tikai šo sarunu atšifrējumus un ierakstus CD atsevišķi no pārējām kriminālprocesam nepievienojamām sarunām;
- vairākos gadījumos kriminālprocesam nav pievienoti ne pārskati, ne protokoli par izmeklēšanas darbības rezultātiem, bet pievienots CD pilnā apjomā un atsevišķi sarunu atšifrējumi;
- atsevišķos gadījumos procesa virzītāji apskatījuši un pievienojuši krimināllietai saņemtos CD ar sarunu ierakstiem, bet speciālās izmeklēšanas darbības rezultāti lietas materiālos nav ietverti (..)»¹²⁹.

Lai gan KPL attiecīgo normu interpretācija, autoresprāt, patiešām var radīt atšķirīgu procesa virzītāju izpratni, tomēr, izpildot KPL nosacījumus, viennozīmīgi jāievēro, ka specializētās valsts iestādes pārskati un procesa virzītāja protokoli sastādāmi, noklausoties un izvērtējot sarunu audioierakstus, tajos atspoguļojams, kuri no šiem audioierakstiem satur ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem, pārskatam vai protokolam pievienojami tikai šie konkrētie ieraksti (pēc izvēles – audioieraksta veidā vai kopā ar teksta atšifrējumiem), krimināllietai pievienojamo sarunu ieraksti viennozīmīgi jāizdala atsevišķā audioierakstā un tikai šis atsevišķais audioieraksts pievienojams kā lietiskais pierādījums vai dokuments, savukārt viss pārējais materiāls ir krimināllietai nepievienojams.

Konstatējot, ka speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūti materiāli, kas nesatur ziņas par pierādāmajiem apstākļiem, procesa virzītājam jālemj par to rīcību, nepievienojot šos materiālus kriminālprocesam. KPL 231.panta pirmā daļa nosaka, ka pārskatus par speciālajām izmeklēšanas darbībām, kā arī ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētos materiālus, par kuriem procesa virzītājs atzinis, ka tiem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, nepievieno krimināllietai un glabā iestādē, kas pabeidz pirmstiesas procesu, savukārt KPL 412.panta otrā daļa nosaka, ka prokurors, nododot lietu tiesai, pierādīšanā neizmantojamus materiālus iekļauj arhīva lietā. Prokurors speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtos materiālus, kurus procesa virzītājs pirmstiesas izmeklēšanas stadijā atzina par attiecināmiem uz konkrētajā kriminālprocesā pierādāmajiem faktiem (tātad pievienoja krimināllietai), pabeidzot pirmstiesas kriminālprocesu, var nolemt tos neizmantot pierādīšanai un iekļaut arhīva lietā.

¹²⁹ Analītisks apkopojums par Latvijas Republikas Prokuratūras 2009.gada 1.pusgada darba plāna 3.punkta izpildi. Nepublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes un vadības departamentā

Šādā ceļā arhīva lietā nokļūst daļa no krimināllietas materiāliem, taču arhīva lietā nevar atrasties speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtie krimināllietai nepievienotie materiāli un tajā skaitā arī ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētie materiāli. KPL 231.panta pirmā daļa turklāt paredz, ka ne tikai ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētos materiālus, bet arī pārskatus par speciālajām izmeklēšanas darbībām, par kuriem procesa virzītājs atzinis, ka tiem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, nepievieno krimināllietai un glabā iestādē, kas pabeidz pirmstiesas procesu, taču attiecībā uz pārskatiem šo reglamentāciju, autoresprāt, nevar atzīt par pamatotu. Pārskati vispārīgi atspoguļo speciālās izmeklēšanas darbības rezultātus, un, pat ja tie nav nepieciešami pierādīšanai, prokurors, nododot lietu tiesai, ievieto tos arhīva lietā.

No iepriekš minētā izriet, ka faktiski pastāv trīs varianti procesa virzītāja rīcībai ar speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto informāciju:

1. pievienojot iegūtos materiālus krimināllietai, attiecīgi vēlāk nododot lietu tiesai;
2. kā pierādīšanā neizmantojamus, iegūtos materiālus iekļaujot arhīva lietā;
3. kā pierādīšanā neizmantojamus, nepievienojot krimināllietai un glabājot iestādē, kas pabeidz pirmstiesas procesu.

Tāpat jāuzsver, ka KPL 232.panta otrā daļa nosaka, ka pārskatus, kopijas, materiālus, kuri fiksēti, izmantojot tehniskos līdzekļus, iznīcina, ja noskaidrots, ka tiem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā. Kontekstā ar pārējām konkrētā panta daļām, kā arī KPL 231.pantu, autoresprāt, domājams, ka ar to jāsaprot šādu materiālu iznīcināšana ilgtermiņā, proti, iestājoties likumā atrunātiem gadījumiem, taču nedz šī norma, nedz pats KPL vai kāds cits likums to konkrēti neatrunā, kas, autoresprāt, ir likuma nepilnība. Piemēram, Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldes metodiskie noteikumi paredz, ka “procesu virzītājs par lietvedībā esošajiem speciālās izmeklēšanas darbības rezultātiem, kuriem nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, KPL 232.pantā minētajos gadījumos pieņem lēmumu par to iznīcināšanu”¹³⁰. Pēcāk procesa virzītājs konkrētai Valsts ieņēmumu dienesta struktūrvienībai “sagatavo ziņojumu par speciālās izmeklēšanas darbības rezultātu, kuriem nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, iznīcināšanu, kuram pievieno lēmuma kopiju un iznīcināmo materiālu”¹³¹. Jāatzīst, ka šāda kārtība, autoresprāt, ir pretrunā ar KPL 11.nodaļas nosacījumiem, jo procesa virzītājs izmeklēšanas iestādē, autoresprāt, var lemt par šādu materiālu iznīcināšanu tikai gadījumos, ja kriminālprocess šajā iestādē izbeigts, turklāt arī tādā gadījumā tas lemjams saskaņā ar KPL 232.panta piekto daļu, proti, izbeigtos

¹³⁰ Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldes 2012.gada 3.oktobra rīkojums “Par metodisko materiālu par speciālo izmeklēšanas darbību pielietošanu, veicot pirmstiesas izmeklēšanu kriminālprocesos, un to nodrošināšanu Finanšu policijas pārvaldes Izmeklēšanas daļu izmeklētāju darbā”. Npublicēts materiāls. Pieejams: Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldē

¹³¹ Turpat.

kriminālprocesos par rīcību ar šādiem materiāliem var lemt pēc lēmuma pārsūdzēšanas termiņa izbeigšanās, kā arī, autoresprāt, šādos gadījumos konkrētajam lēmumam nepieciešama uzraugošā prokurora piekrišana.

Autoresprāt, gadījumos, kad speciālās izmeklēšanas darbības veic specializētā valsts iestāde un procesa virzītājam tiek nodots pārskats un atkarībā no veiktās speciālās izmeklēšanas darbības veida arī ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētais, piemēram, jau minētie sarunu audioieraksti kompaktdiska formā, procesa virzītājam viennozīmīgi nepieciešams pieņemt lēmumu, kurā norādīts, kur, respektīvi, kādā iestādē tiks glabāti krimināllietai nepievienotie ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētie speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtie materiāli, protams, izvēloties tādu glabāšanas veidu, kas nodrošina šo materiālu pieejamību tikai likumā noteiktajām personām un informācijas aizsardzību pret tās nesankcionētu izpaušanu, bet tālāk, iestājoties KPL noteiktajiem priekšnosacījumiem, lemjot par rīcību ar tiem tā, lai iespēju robežās mazinātu cilvēka tiesību aizskāruma sekas, tostarp tos iznīcinot. Kārtība, kādā glabājami krimināllietai nepievienotie materiāli konkrētā iestādē, autoresprāt, būtu jānosaka ar iestādes iekšējiem normatīvajiem aktiem. Tātad procesa virzītājam, saņemot no specializētās valsts iestādes vai personas vai iestādes viņa uzdevumā pārskatu ar tam pievienotiem speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kas fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem, tie jāizvērtē un jālemj par to pievienošanu krimināllietai, izdalot atsevišķos audioierakstos, videoierakstos u.tml. tikai to informāciju, kas pievienojama krimināllietai, bet par pārējiem materiāliem jāpieņem lēmums par to nepievienošanu krimināllietai, kurā norāda iestādi, kurā šie materiāli tiks glabāti, izvēloties tādu glabāšanas veidu, kas nodrošina to pieejamību tikai likumā noteiktajām personām un materiālos esošās informācijas aizsardzību pret nesankcionētu izpaušanu. Uzteicams, autoresprāt, ir fakts, ka praksē atsevišķi procesa virzītāji, saņemot no specializētās valsts iestādes pārskatu, kam pievienots ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētais materiāls (visbiežāk kompaktdisku formā) veic šī kompaktdiska apskati, sastādot par to apskates protokolu¹³² saskaņā ar KPL 142. un 326.panta prasībām. Diemžēl ne visas izmeklēšanas iestādes izkopj šādu praksi. Apskates protokolā tostarp tiek uzskaitīts kompaktdiska elektroniskais saturs – failu daudzums, nosaukumi, datu kopējais apjoms u.c. Veicot šādu apskati, procesa virzītājs pārliecinās par kompaktdiska elektronisko datu satura atbilstību pārskatam, turklāt var arī izvērtēt nepieciešamību izdalīt elektronisko datu failus atsevišķi gadījumā, ja tas satur uz pierādāmajiem apstākļiem neattiecināmu informāciju.

¹³² Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas vecākās inspektora 2014.gada 11.augusta apskates protokols kriminālprocesā Nr.11815002114 un Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2014.gada 25.marta apskates protokols kriminālprocesā Nr.11815001914

Iepriekš analizētās KPL normas, respektīvi, 232.panta, kā arī KPL 211.panta un 230.panta sakarā jāmin arī, autoresprāt, likumdevēja ne visai veiksmīgais formulējums, lietojot frāzi “prokurors vai izmeklēšanas tiesnesis, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, kurā attiecīgā darbība veikta”. Nav šaubu, ka speciālās izmeklēšanas darbības sankcionē izmeklēšanas tiesnesis, bet neatliekamības kārtībā sākotnēji arī prokurors, taču ne KPL 11.nodaļa, ne pats KPL neatrunā faktu, ka kāda no šīm divām amatpersonām uzraudzītu speciālās izmeklēšanas darbības, turklāt likums nemaz nesatur norādes par atsevišķu uzraudzību šāda tipa izmeklēšanas darbībām. Drīzāk diskutējams ir apstāklis, ka minētās amatpersonas savā ziņā uzrauga šo darbību veikšanas atbilstību likumam (likumību), taču ne darbības kā procesu kopumā. Arī praksē, jāatzīst, vēl līdz šim ir neizpratne par šāda formulējuma mērķi. Autoresprāt, KPL 11.nodaļas 211.panta otrajā daļā, kā arī 230.panta pirmās daļas otrajā teikumā būtu veicami grozījumi, aizstājot iepriekš minēto formulējumu ar:

“izmeklēšanas tiesnesis (vai neatliekamības kārtībā – prokurors), kas sankcionējis speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā veikšanu, kurā attiecīgā darbība veikta”.

Šī formulējuma sakarā nav arī saprotams, kuros gadījumos KPL 232.pantā paredzētos lēmumus par rīcību ar pārskatiem, audioierakstiem un videoierakstiem, fotogrāfijām, ar citiem materiāliem, kuri fiksēti, izmantojot tehniskos līdzekļus, ar izņemtajiem priekšmetiem un dokumentiem, to kopijām, ja procesa virzītājs atzinis, ka tiem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, ko pieņem prokurors vai izmeklēšanas tiesnesis, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, kurā attiecīgā darbība veikta, pieņem prokurors un kuros – izmeklēšanas tiesnesis. Autoresprāt, likumā būtu jāizšķir konkrēti gadījumi, kuros lēmumus var pieņemt izmeklēšanas tiesnesis, kuros – prokurors, kā arī jānosaka gadījumi, kad šādus lēmumus pieņem cita amatpersona, proti, autore uzskata, ka idejiski KPL 232.pantā paredzēto lēmumu gadījumā, ja krimināllieta izbeigta, būtu jāpieņem prokuroram, savukārt, ja lieta nodota tiesai, tad tā jau atrodas tiesas lietvedībā un tajā prokurors vairs nevar un nedrīkst pieņemt lēmumus (izņemot attiecībā uz arhīva lietas materiāliem). Taču šīs KPL normas kontekstā jārunā arī par pārējām panta daļām, tostarp jau pieminēto trešo panta daļu, kas regulē kārtību par pārskatu, kopiju, materiālu, kuri fiksēti, izmantojot tehniskos līdzekļus, iznīcināšanu, ja noskaidrots, ka tiem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā. Autoresprāt, ņemot vērā šo materiālu iegūšanas veidu, proti, apstākli, ka tie iegūti, aizskarot personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kā arī faktu, ka KPL noteic striktu šīs iegūtās krimināllietai nepievienotajos materiālos ietvertās informācijas aizsardzību, nosakot tai valsts

vai izmeklēšanas noslēpuma statusu, par to izpaušanu paredzot kriminālatbildību, būtu nosakāma detalizēta kārtība, kādā lemjams jautājums par rīcību ar šādiem materiāliem, tostarp to iznīcināšanu. Autore uzskata, ka KPL 232.panta gadījumā par rīcību ar pārskatiem, audioierakstiem un videoierakstiem, fotogrāfijām, ar citiem materiāliem, kuri fiksēti, izmantojot tehniskos līdzekļus, ar izņemtajiem priekšmetiem un dokumentiem, to kopijām, ja procesa virzītājs atzinis, ka tiem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, attiecīgā lēmuma pieņemšana būtu jāizšķir trīs gadījumos:

1. ja saskaņā ar KPL 212.panta otro daļu speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai piekritušas visas publiski nepieejamā vietā šīs darbības veikšanas laikā strādājošās vai dzīvojošās personas, tātad speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai nav bijis nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums, par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, būtu jālemj prokuroram;
 - tātad prokurors par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, saskaņā ar KPL 232.panta pirmo daļu lemj tikai KPL 212.panta otrās daļas gadījumā.
2. ja saskaņā ar KPL 212.panta pirmās daļas, kā arī ceturtās daļas noteikumiem speciālā izmeklēšanas darbība veikta, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, līdz iztiesāšanas uzsākšanai par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, būtu jālemj izmeklēšanas tiesnesim;
 - tātad izmeklēšanas tiesnesis par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, saskaņā ar KPL 232.panta pirmo daļu lemj tikai KPL 212.panta pirmās un ceturtās daļas gadījumā.
3. ja saskaņā ar KPL 412.pantu pirmstiesas kriminālprocess pabeigts, nododot krimināllietu tiesai, lieta atrodas tiesas lietvedībā, lēmumus tajā vairs nevar pieņemt neviena cita amatpersona kā vien tiesas sastāvs (izņemot prokurora lēmumus attiecībā par arhīva lietas materiāliem), tādēļ par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, būtu jālemj tam pašam tiesas sastāvam, kas saskaņā ar KPL 27.panta otrās daļas ceturto punktu ir procesa virzītājs;
 - tātad tiesas sastāvs par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā,

saskaņā ar KPL 232.panta pirmo daļu lemj tikai gadījumos, kad krimināllieta nodota iztiesāšanai.

Autoresprāt, nosakot, ka tiesas sastāvs gadījumos, kad krimināllieta nodota iztiesāšanai, lemj par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, tas atbilstu KPL noteiktajam, ka iztiesāšanas laikā procesa virzītājs ir tiesas sastāvs, tāpēc nav pieļaujams, ka šādos apstākļos lēmumus par rīcību ar analizētajiem materiāliem pieņemtu kāda cita amatpersona. Autore uzskata, ka šā sakarā būtu papildināms arī KPL 514.pants, proti, tā pirmā daļa, papildinot to ar 14.punktu, nosakot, ka apspriedes laikā tiesa apspriežu istabā izlemj arī jautājumu:

“14. kā rīkoties ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kuri fiksēti, izmantojot tehniskos līdzekļus, ar izņemtajiem priekšmetiem un dokumentiem, to kopijām, kas nav pievienoti krimināllietai.”

Šā sakarā arī būtu jāveic grozījumi KPL 232.panta sestajā daļā, kas nosaka, ka kriminālprocesos, kuri nosūtīti izskatīšanai tiesai, par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības rezultātiem, kuriem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā un kas nav pievienoti krimināllietai, lemj pēc tiesas nolēmuma stāšanās spēkā, tas ir, veicot grozījumus šajā panta daļā, nosakot, ka:

“Kriminālprocesos, kuri nosūtīti izskatīšanai tiesai, par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības rezultātiem, kuriem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, lemj tas pats tiesas sastāvs, taisot spriedumu.”

Jāsecina, ka speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtās informācijas aizsardzība un iegūto materiālu glabāšana ir ne vien viens no komplicētajiem šobrīd pastāvošajiem problēmjautājumiem, bet arī viens no tiem, kas radījis patiesām atšķirīgas prakses veidošanos izmeklēšanas un prokuratūras iestādēs. Saprotams, ka informācijas apjoms, ko iegūst speciālo izmeklēšanas darbību gaitā, vairumā gadījumu ir ārkārtīgi liels, šīs informācijas analīze un apstrāde bez šaubām prasa jebkura procesa virzītāja laiku un enerģiju, taču, autoresprāt, procesa virzītājiem, ierosinot veikt speciālās izmeklēšanas darbības, jāapzinās to komplicētais raksturs, bet, kas svarīgāk – rezultāts, ko tās spēj sniegt, kas pēc autores domām ilgtermiņā attaisno darbu, kas tajās ieguldīts. Iespējams, tieši speciālo izmeklēšanas darbību galvenā atšķirība no analogajiem operatīvās darbības pasākumiem, proti, pēdējo gadījumā ievāktā

informācija lielākajā daļā gadījumu paliek operatīvās iestādes rīcībā, veido speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtās informācijas aizsardzības sava veida sarežģītību, jo šī informācija tiek izmantota kriminālprocesā, kas pieļauj salīdzinoši plašāka personu loka informētību par šādu darbību veikšanu. Fakts, ka atšķirībā no tradicionālajām izmeklēšanas darbībām speciālās izmeklēšanas darbības daudz lielākā mērā aizskar personu privātās dzīves neaizskaramību, ir nenoliedzams, tāpēc izskaidrojams ir arī likumdevēja striktais regulējums attiecībā uz konkrētās informācijas aizsardzību, lai gan, autoresprāt, arī šajā regulējumā, kā tas izriet no iepriekš analizētā, tomēr ir savi trūkumi.

KOPSAVILKUMS

Maģistra darba pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Personas privātās dzīves neaizskaramība kā viena no personas pamattiesībām tiek ierobežota gan ar tām darbībām, kas iekļautas operatīvās darbības pasākumu sarakstā, gan speciālo izmeklēšanas darbību sarakstā, tāpēc stabili izveidojusies tiesu prakse, kas atzīst, ka kriminālpārskāpuma pierādīšanai nav izmantojami operatīvās darbības pasākumu rezultāti, analogiski piemērojama attiecībā uz speciālo izmeklēšanas darbību rezultātiem, kuru izmantošana ir nesamērīga ar kriminālpārskāpuma bīstamību un tā radīto apdraudējumu, tādēļ Kriminālprocesa likumā 230.panta pirmās daļas otrajā teikumā veicami grozījumi, nosakot:

“Ja iegūtas ziņas par faktiem, kas norāda uz cita noziedzuma izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā, tās var izmantot attiecīgajā lietā par pierādījumiem tikai ar tā prokurora vai izmeklēšanas tiesneša piekrišanu, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, kurā attiecīgā darbība veikta.”

2. Sastādot ierosinājumus un lēmumus par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, to galvenais mērķis ir paredzēt, lai to rezultāti un iegūtā informācija būtu izmantojami pierādīšanā, kas nozīmē, ka izmeklēšanas tiesneša lēmumā obligāti jānorāda, kam uzdots veikt speciālo izmeklēšanas darbību, izvēloties tādu subjektu, kas praktiski to var arī izpildīt, savukārt pēc izmeklēšanas tiesneša lēmuma pieņemšanas procesa virzītājs vairs nav tiesīgs uzdot šo darbību veikt citai iestādei vai personai, kas nav norādīta izmeklēšanas tiesneša lēmumā.
3. Lai novērstu nesankcionētu sarunu noklausīšanās iespējamību, ierosinot veikt speciālo izmeklēšanas darbību – sakaru līdzekļu kontroli, uzdodot to tehniski nodrošināt specializētajai valsts iestādei, gadījumos, ja nepieciešama atļauja sarunu noklausīšanos tiešsaitē paralēli veikt arī izmeklēšanas iestādei, ierosinājumā norādāma konkrēta izmeklēšanas iestādes struktūrvienība, bet ne konkrēts izmeklēšanas iestādes darbinieks, kura ilgstošas prombūtnes laikā sarunu noklausīšanos nav tiesīgs veikts neviens cits izmeklēšanas iestādes darbinieks.

4. Operatīvās darbības pasākumu organizācija, metodika un taktika ir valsts noslēpums, tādēļ gadījumos, kad speciālās izmeklēšanas darbības realizācijai nepieciešams izmantot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, ierosinājumā un lēmumā par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu tas konkrēti norādāms, uzdodot darbību veikt un izmantojot formulējumu – “specializētā valsts iestāde”, bet pašam procesa virzītājam to var uzdot veikt vienīgi gadījumos, kad procesa virzītājs ir amatpersona ar operatīvā darba tiesībām.
5. Kriminālprocesa likums neparedz procesa virzītāja tiesības ne Kriminālprocesa likuma 212.panta ceturrtās daļas, ne citos gadījumos, ierosinot veikt speciālo izmeklēšanas darbību, pieņemt tādu procesuālu dokumentu kā procesa virzītāja lēmumu par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu, uz lēmuma pamata uzdodot veikt speciālo izmeklēšanas darbību kādai personai vai iestādei viņa uzdevumā, tādēļ ar iestādes iekšējiem normatīvajiem aktiem – metodiskajiem noteikumiem – jānosaka vienots mehānisms speciālo izmeklēšanas darbību veikšanā un jautājumu izskatīšanā par to nodrošināšanu, kas noteiktu, ka procesa virzītājam atļaujas saņemšanai jāraksta ierosinājums, nevis lēmums.
6. Pārskats par speciālo izmeklēšanas darbību praksē ir galvenais procesuālais dokuments, kas tiek izmantots speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūto pierādījumu nostiprināšanai, tādēļ veidojamas vienotas pārskata satura galvenās vadlīnijas, papildinot Kriminālprocesa 11.nodaļu ar šādu pārskata tiesisko reglamentāciju:

“Speciālo izmeklēšanas darbību izpildes gaitu, ja to veic specializētā valsts iestāde vai persona procesa virzītāja uzdevumā, fiksē šīs darbības pārskatā, kurā norāda:

- 1. darbības veikšanas tiesisko pamatu;*
- 2. darbības norises vietu, ja tas iespējams, un datumu;*
- 3. laiku, kad darbība sākta un pabeigta;*
- 4. atzīmi, vai tās gaitā izmantoti tehniskie līdzekļi;*
- 5. rīcību ar speciāli darbībai paredzētajiem finanšu līdzekļiem, ja tādi ir;*
- 6. darbības norises gaitu un konstatētos faktus;*
- 7. pārskatā izmantoto apzīmējumu atšifrējumu, ja tādi ir;*
- 8. jebkuru citu pierādāmajiem apstākļiem būtisku informāciju;*
- 9. pārskatam pievienotos priekšmetus un dokumentus, kas iegūti procesuālās darbības gaitā;*
- 10. pārskata parakstītāja amatu, vārdu un uzvārdu.”*

7. Ievērojot to, ka speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā krimināllietai pievienojamas tikai tās iegūtās ziņas, kas liecina par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem, kā arī faktu, ka speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtās ziņas par faktiem, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai pierādāmajiem apstākļiem citā kriminālprocesā, var izmantot attiecīgajā lietā par pierādījumiem tikai ar prokurora vai izmeklēšanas tiesneša piekrišanu, krimināllietai nav pievienojami speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtie materiāli par ziņām, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai nepieciešamas tūlītēja būtiska sabiedriskās drošības apdraudējuma novēršanai, bet katrā no gadījumiem sastādāms atsevišķs pārskats, tamdēļ Kriminālprocesa likuma 216.panta piektajā daļā veicami grozījumi, nosakot, ka:

“Par ziņām, kas norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai tā izdarīšanas apstākļiem, sastāda un iesniedz procesa virzītājam atsevišķu pārskatu, pievienojot ar tehniskajiem līdzekļiem fiksētos, ja tādi izmantoti, šīs ziņas apstiprinošos materiālus. Par šīm ziņām procesa virzītājs informē iestādi, kam piekritīga attiecīgā nodarījuma izmeklēšana.”

Savukārt 216.panta sestajā daļā veicami grozījumi, nosakot, ka:

“Par ziņām, kas nepieciešamas tūlītēja būtiska sabiedriskās drošības apdraudējuma novēršanai, iestāde, kas veic speciālo izmeklēšanas darbību, nekavējoties ziņo valsts drošības iestādēm.”

8. Tikai izņēmuma gadījumos,- kad rodas motivētas šaubas par speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūto rezultātu vai pašas darbības objektivitāti, gadījumos, kad speciālo izmeklēšanas darbību gaitā izmeklēšanu interesējošie fakti netiek fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem,- pierādījumus iespējams nostiprināt, pratinot speciālo izmeklēšanas darbību tiešos izpildītājus.

Bet, ja speciālās izmeklēšanas darbības veicējs ir operatīvās darbības subjekts, ņemot vērā tā likumā noteikto identitātes aizsardzību un turpmākas dalības līdzīga rakstura pasākumos apdraudējumu,- operatīvās darbības subjekta tiešu liecību izmantošana pierādīšanā nav pieļaujama, bet šī subjekta vietā pratināms operatīvās darbības subjekta tiešais priekšnieks.

9. Kriminālprocesa likums nenosaka prokurora vai izmeklēšanas tiesneša atsevišķu uzraudzību pār speciālajām izmeklēšanas darbībām, tāpēc, ņemot vērā, ka šīs amatpersonas uzrauga šo darbību veikšanas atbilstību likumam, taču ne darbības kā procesu kopumā, Kriminālprocesa likuma 11.nodaļas 211.panta otrajā daļā, kā arī 230.panta pirmās daļas otrajā teikumā, kas satur formulējumu “prokurors vai izmeklēšanas tiesnesis, kas uzrauga speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā, kurā attiecīgā darbība veikta”, veicami grozījumi, aizstājot iepriekš minēto formulējumu ar:

“izmeklēšanas tiesnesis (vai neatliekamības kārtībā – prokurors), kas sankcionējis speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesā veikšanu, kurā attiecīgā darbība veikta”.

10. Procesa virzītājam, saņemot no specializētās valsts iestādes vai personas vai iestādes viņa uzdevumā pārskatu ar tam pievienotiem speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kas fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem, tie jāizvērtē un jālemj par to pievienošanu krimināllietai, izdalot atsevišķos audioierakstos, videoierakstos u.tml. tikai to informāciju, kas pievienojama krimināllietai, savukārt attiecībā uz pārējiem materiāliem pieņemams procesa virzītāja lēmums par to nepievienošanu krimināllietai, kurā norāda konkrēto iestādi, kurā šie materiāli tiks glabāti, izvēloties tādu glabāšanas veidu, kas nodrošina to pieejamību tikai likumā noteiktajām personām un materiālos esošās informācijas aizsardzību pret nesankcionētu izpaušanu.
11. Ņemot vērā, ka Kriminālprocesa likums noteic striktu speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iegūtajos materiālos, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā un kas netiek pievienoti krimināllietas materiāliem, ietvertās informācijas aizsardzību, nosakot tai valsts vai izmeklēšanas noslēpuma statusu, par to izpaušanu paredzot kriminālatbildību, nosakāma detalizēta kārtība, kādā lemjams jautājums par rīcību ar šādiem materiāliem, tostarp to iznīcināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 232.pantu, tas ir, nosakot, ka:
- prokurors par rīcību ar minētajiem materiāliem lemj Kriminālprocesa likuma 212.panta otrās daļas gadījumā;
 - izmeklēšanas tiesnesis par rīcību ar minētajiem materiāliem lemj Kriminālprocesa likuma 212.panta pirmās un ceturtās daļas gadījumā.

12. Ja saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 412.pantu pirmstiesas kriminālprocess pabeigts, nododot krimināllietu tiesai, lieta atrodas tiesas lietvedībā, tādēļ par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kam nav pierādījuma nozīmes kriminālprocesā, jālemj tam pašam tiesas sastāvam, kas saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 27.panta otrās daļas ceturto punktu ir procesa virzītājs, un Kriminālprocesa likuma 514.panta pirmā daļa papildināma ar 14.punktu, nosakot, ka apspriedes laikā tiesa apspriežu istabā izlemj arī jautājumu:

“14. kā rīkoties ar speciālās izmeklēšanas darbības gaitā iegūtajiem materiāliem, kuri fiksēti, izmantojot tehniskos līdzekļus, ar izņemtajiem priekšmetiem un dokumentiem, to kopijām, kas nav pievienoti krimināllietai.”

Savukārt Kriminālprocesa likuma 232.panta sestajā daļā veicami grozījumi, nosakot, ka:

“Kriminālprocesos, kuri nosūtīti izskatīšanai tiesai, par rīcību ar speciālās izmeklēšanas darbības rezultātiem, kuriem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā, lemj tas pats tiesas sastāvs, taisot spriedumu.”

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. Analītisks apkopojums par Latvijas Republikas Prokuratūras 2009.gada 1.pusgada darba plāna 3.punkta izpildi. Nepublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes un vadības departamentā.
2. Autoru kolektīvs. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca „Tezaurs”. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=speci%C4%81ls> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]
3. Dombrovskis R. Speciālās izmeklēšanas darbības kriminālprocesa likumā. Jurista Vārds, 2005. 1.novembris, Nr.41. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/120221-specialas-izmeklesanas-darbibas-kriminalprocesa-likuma/> [aplūkots 2015.gada 9.martā]
4. [b.a.] Instrukcija Politiskās apsardzes aģentūrai. Politiskās apsardzes izdevums. Rīga: Kara Ministrijas Tipogrāfija, 1924, 100 lpp.
5. Kalējs J., Ābele M. Lietvedības pamati. Rīga: KIF “Biznesa komplekss”, 1998, 186 lpp.
6. Kavalieris A. Operatīvas darbības likuma komentāri. Rīga: RaKa, 1999, 84 lpp.
7. Kavalieris A. Izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā. Jurista Vārds, 2002. 12.februāris, Nr.3. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/58665-izmeklesanas-darbibas-kas-veicamas-seviska-veida/> [aplūkots 2015.gada 20.februārī]
8. Kavalieris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 128 lpp.
9. Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību būtība. Atbilde emeritētam profesoram Reinhardam Dombrovskim. Jurista Vārds, 2005. 15.novembris, Nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/121333-specialo-izmeklesanas-darbibu-butiba/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]
10. Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas taktikas pamati. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 2006, 59 lpp.
11. Kavalieris A. Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas taktika. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 2007, 54 lpp.
12. Kazaka S. Speciālā procesuālā aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008, 382 lpp.
13. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 259 lpp.

14. Latvijas Republikas ģenerālprokurora 2002.gada 22.aprīļa vēstule Nr.1/1-1-31-02 “Par likumprojektiem “Grozījumi Krimināllikumā” (reģ.nr.1069) un “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā” (reģ.nr.1070)”. Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā
15. Latvijas Republikas 7.Saeimas ziemas sesijas 13.sēdes 2002.gada 21.martā stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_2103/st2103.htm [aplūkots 2015.gada 25.februārī]
16. Latvijas Republikas 7.Saeimas ziemas sesijas balsojums par 48.priekšlikumu likumprojektā “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā” (2.lasījums) 2002.gada 21.martā. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002/st_2103/Balsoj/005.htm [aplūkots 2015.gada 3.martā]
17. Latvijas Republikas 8.Saeimas pavasara sesijas 11.sēdes 2003.gada 19.jūnijā stenogramma. Pieejams: http://saeima.lv/steno/2002_8/st_030619/st1906.htm [aplūkots 2015.gada 3.martā]
18. Luksa M. Cik daudz un kas maināms Operatīvās darbības likumā. Latvijas Vēstneša portāls, 2012. 13.janvāris. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/likumi-prakse/242744-cik-daudz-un-kas-mainams-operativas-darbibas-likuma/> [aplūkots 2015.gada 11.martā]
19. Makans L. Procesuālo un operatīvo darbību vienlaicīga pielietojuma problēma konkrētu noziedzīgu nodarījumu atklāšanā un izmeklēšanā. Grām.: Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas. Zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 2006, 259 lpp.
20. Materiāli no komandējuma Vīsbādenē, Vācijas Federatīvajā Republikā, 2000.gada jūnijā. Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā.
21. Matisāns L. Speciālo izmeklēšanas darbību institūtu rašanās. Jurista Vārds, 2010. 20.aprīlis, Nr.16. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/208166-specialo-izmeklesanas-darbibu-institutu-rasanas/> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]
22. Meikšāns J. Slēptā operatīvā novērošana. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1997, 64 lpp.
23. Pastille J.K., Rusanovs E. Operatīvajās darbībās iegūto pierādījumu izmantošana: problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 112 lpp.

24. Pličs I.R. Vai kriminālprocesā jāiekļauj sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 2002. 9.aprīlis, Nr.7. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/60971-vai-kriminalprocesa-jaiekļauj-seviska-veida-veicamas-izmeklesanas-darbibas/> [aplūkots 2015.gada 9.martā]
25. Statistiskais pārskats: Uzskātas speciālās izmeklēšanas darbības ar prokurora piekrišanu (KPL 212.p.4.daļa) (par periodu līdz 2011.gada astotajam mēnesim). Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā.
26. Statistiskais pārskats: Uzskātas speciālās izmeklēšanas darbības ar prokurora piekrišanu (KPL 212.p.4.daļa) (par periodu līdz 2015.gadam). Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā.
27. Statistiskais pārskats: Uzskātas speciālās izmeklēšanas darbības ar prokurora piekrišanu (KPL 212.p.4.daļa) (2015.gada 1.ceturksnis). Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā.
28. Tiesu informācijas sistēmas statistika. Krimināllietu statistikas pārskati. Izmeklēšanas darbību piemērošana pirmstiesas procesā. Pieejams: <https://tis.ta.gov.lv/> [aplūkots 2015.gada 4.aprīlī]
29. Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldes 2012.gada 3.oktobra rīkojums “Par metodisko materiālu par speciālo izmeklēšanas darbību pielietošanu, veicot pirmstiesas izmeklēšanu kriminālprocesos, un to nodrošināšanu Finanšu policijas pārvaldes Izmeklēšanas daļu izmeklētāju darbā”. Npublicēts materiāls. Pieejams: Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldē.
30. Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. Lithuania. Pieejams: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pcti_questionnaireReplies/Lithuanian%20reply.pdf [aplūkots 2015.gada 4.martā]
31. Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. Germany. Pieejams: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pcti_questionnaireReplies/GERMANY.pdf [aplūkots 2015.gada 7.martā]

32. Council of Europe. Reply to the questionnaire on special investigation techniques in relation to acts of terrorism. United States of America. Pieejams: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/pcti_questionnaireReplies/USA.pdf [aplūkots 2015.gada 7.martā]
33. Šileris E., Lebednykas D. e.c. The Guide of Special Police Investigative Methods in Baltic States. EU: Industrus UAB, 2012. 79 lpp.

Normatīvie akti

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, Nr.143/144.
2. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, Nr.43.
3. Operatīvās darbības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 30.decembris, Nr.131.
4. Valsts drošības iestāžu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 19.maijs, Nr.59.
5. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, Nr.199/200.
6. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, Nr.74.
7. Personu speciālās aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 31.maijs, Nr.85.
8. Valsts noslēpuma objektu saraksts: Ministru kabineta 2004.gada 26.oktobra noteikumi Nr.887. Latvijas Vēstnesis, 2004. 28.oktobris, Nr.171.
9. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LR likums. ZAUDĒJIS SPĒKU. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 2015.gada 25.februārī]
10. Latvijas Republikas ģenerālprokurora 2012.gada 31.maija pavēle Nr.36 “*Par prokuroru dežūrām rajonu (pilsētu) un tiesu apgabala prokuratūrās*”(2012.gada 31.maija redakcijā). Npublicēts materiāls. Pieejams: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības analīzes uz vadības departamentā
11. Lietuvos Respublikos baudziamojō kodekso patvirtinimo ir īsigaliojimo īstatymas [Lietuvas Kriminālprocesa kodekss] (2015.gada 24.marta redakcijā). Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=493995 [aplūkots 2015.gada 24.martā]

12. Republic of Lithuania Law Amending The Law on Intelligence [Lietuvas Pretizlūkošanas likums] (2012.gada 17.oktobra redakcijā). Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=450750 [aplūkots 2015.gada 4.martā]
13. Republic of Lithuania Law on Operational Activities [Lietuvas Operatīvās darbības likums] (zaudējis spēku, 2012.gada 4.jūnija redakcijā) Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=418795&p_tr2=2 [aplūkots 2015.gada 4.martā]
14. Kriminaalmenetluse seadustik [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss] (2015.gada 29.marta redakcijā). Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122014009> [aplūkots 2015.gada 29.martā]
15. Julgeolekuasutuste seadus [Igaunijas Valsts drošības iestāžu likums] (2015.gada 29.marta redakcijā). Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032015009> [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]
16. Strafprozessordnung [Vācijas Kriminālprocesa kodekss] (2014.gada 23.aprīļa redakcijā). Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf> [aplūkots 2015.gada 7.martā]

Juridiskās prakses materiāli

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 5029/71 Klass and Others v. Germany. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510#{"itemid":\["001-57510"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510#{) [aplūkots 2015.gada 11.martā]
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 12433/86 Ludi v. Switzerland. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57784#{"itemid":\["001-57784"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57784#{) [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]
3. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 22056/93 Van Mechelen and Others v. Netherlands. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58030#{"itemid":\["001-58030"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58030#{) [aplūkots 2015.gada 3.aprīlī]
4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 13/1997/797/1000 Kopp v. Swizerland. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58144#{"itemid":\["001-58144"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58144#{) [aplūkots 2015.gada 16.martā]
5. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 44/1997/828/1034 Teixeira de Castro v. Portugal. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58193#{"itemid":\["001-58193"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58193#{) [aplūkots 2015.gada 11.martā]

6. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 35394/97 Khan v. United Kingdom.
Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58841#{"itemid":\["001-58841"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58841#{) [aplūkots 2015.gada 11.martā]
7. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 62540/00 Ekimdzhiev v. Bulgaria.
Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81323#{"itemid":\["001-81323"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81323#{) [aplūkots 2015.gada 16.martā]
8. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011.gada 11.maija spriedums lietā Nr. 2010-55-0106. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010_55_0106.htm
[aplūkots 2015.gada 11.martā]
9. Igaunijas Republikas Augstākās tiesas Konstitucionālās palātas 2014.gada 20.marta spriedums lietā Nr. 3-4-1-42-13. Pieejams: <http://www.riigikohus.ee/?id=1496>
[aplūkots 2015.gada 11.martā]
10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013.gada 11.novembra lēmums lietā Nr.SKK-289/2013. Pieejams: <http://www.at.gov.lv>
[aplūkots 2015.gada 11.martā]
11. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013.gada 11.novembra lēmums lietā Nr.SKK-375/2013. Pieejams: <http://www.at.gov.lv>
[aplūkots 2015.gada 11.martā]
12. Jelgavas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2010.gada 22.februāra lēmums kriminālprocesā Nr.11221021410
13. Jelgavas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2011.gada 19.aprīļa lēmums kriminālprocesā Nr.11905008811
14. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses 2014.gada 17.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.11519000414
15. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses 2014.gada 11.jūnija lēmums kriminālprocesā Nr.11354015714
16. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2015.gada 15.janvāra lēmums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā pamatotību kriminālprocesā Nr.11519000515
17. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2015.gada 22.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.11519000715
18. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izmeklētājas 2007.gada 29.augusta speciālā izmeklēšanas eksperimenta protokols kriminālprocesā Nr.16870002407

19. Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurores 2008.gada 23.aprīļa ierosinājums par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu kriminālprocesā Nr.16870000608
20. Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas inspektore 2010.gada 19.februāra ierosinājums par sakaru līdzekļu kontroles veikšanu kriminālprocesā Nr.11221021410
21. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Ķengaraga iecirkņa vecākās inspektore 2011.gada 17.janvāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības – speciālā izmeklēšanas eksperimenta – veikšanu kriminālprocesā Nr.11089009711
22. Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas vecākās inspektore 2011.gada 2.februāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu kriminālprocesā Nr.11904002711
23. Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas inspektora 2011.gada 25.februāra apskates protokols kriminālprocesā Nr.11900002711
24. Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Sevišķi smagu un sērijveida noziegumu apkarošanas nodaļas vecākās inspektore 2011.gada 25.februāra protokols par speciālā izmeklēšanas eksperimenta gaitu kriminālprocesā Nr.11904002711
25. Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas biroja Organizētās noziedzības un noziegumu ekonomikas jomā apkarošanas nodaļas inspektore 2011.gada 19.aprīļa ierosinājums par sakaru līdzekļu kontroles veikšanu kriminālprocesā Nr.11905008811
26. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2013.gada 28.janvāra ierosinājums ar speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu kriminālprocesā Nr.11815000413
27. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2013.gada 28.janvāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu kriminālprocesā Nr.11815000413 (1)
28. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2013.gada 28.janvāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu kriminālprocesā Nr.11815000413 (2)

29. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektora 2013.gada 8.februāra ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības – sakaru līdzekļu kontrole – veikšanu kriminālprocesā Nr.11815000413
30. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2013.gada 15.februāra pārskats par speciālo izmeklēšanas darbību: “Speciālais izmeklēšanas eksperiments” gaitu kriminālprocesā Nr.11815000413
31. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Ziemeļu iecirkņa inspektora 2013.gada 26.marta ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11092029713
32. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Saulkrastu iecirkņa vecākās inspektores 2013.gada 13.maija ierosinājums kriminālprocesā Nr.11354012713
33. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektores 2014.gada 15.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519000414
34. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektores 2014.gada 15.janvāra lēmums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11519000414
35. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 17.marta pārskats kriminālprocesā Nr.11815001914
36. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektores 2014.gada 25.marta apskates protokols kriminālprocesā Nr.11815001914
37. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas inspektores 2014.gada 2.aprīļa ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības – sakaru līdzekļu kontrole – veikšanu kriminālprocesā Nr.11815001914
38. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 9.aprīļa ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519005114
39. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 10.aprīļa ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā apstiprināšanu kriminālprocesā Nr.11519005114

40. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas vecākā inspektora 2014.gada 16.aprīļa uzziņa par speciālās izmeklēšanas darbības – sakaru līdzekļu kontrole – veikšanu kriminālprocesā Nr.11815001914
41. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 22.aprīļa ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11519005514
42. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 22.aprīļa lēmums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11519005514
43. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 25.aprīļa ierosinājums par speciālo izmeklēšanas eksperimentu kriminālprocesā Nr.11519005714
44. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 29.aprīļa pārskats par speciālo izmeklēšanas darbību: “Speciālais izmeklēšanas eksperiments” gaitu kriminālprocesā Nr.11815001914
45. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 27.maija pārskats par speciālo izmeklēšanas darbību: “Speciālais izmeklēšanas eksperiments” gaitu kriminālprocesā Nr.11815002114
46. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 30.maija pārskats kriminālprocesā Nr.11815001914
47. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 3.jūnija ierosinājums par veiktā speciālā izmeklēšanas eksperimenta apstiprināšanu kriminālprocesā Nr.11519007314
48. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Saulkrastu iecirkņa Ādažu-Garkalnes iecirkņa vecākās inspektora 2014.gada 5.jūnija ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11354015714
49. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Kurzemes iecirkņa Kriminālpolicijas nodaļas inspektora 2014.gada 20.jūnija ierosinājums speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai kriminālprocesā Nr.11096148714
50. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Izmeklēšanas atbalsta pārvaldes 2014.gada 4.augusta pārskats kriminālprocesā Nr.11815002114
51. Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas vecākās inspektora 2014.gada 11.augusta apskates protokols kriminālprocesā Nr.11815002114

52. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 20.augusta ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519011014
53. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Zemgales iecirkņa inspektora 2014.gada 24.augusta ierosinājums par speciālo izmeklēšanas eksperimentu kriminālprocesā Nr.11095135514
54. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Centra iecirkņa Kriminālpolicijas nodaļas vecākās inspektora 2014.gada 9.oktobra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu kriminālprocesā Nr.11087164614
55. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas inspektora 2014.gada 9.oktobra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519013114
56. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektora 2015.gada 14.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības gadījumā kriminālprocesā Nr.11519000515
57. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektora 2015.gada 15.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanas neatliekamības kārtībā pamatotību kriminālprocesā Nr.11519000515
58. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes 1.biroja 3.nodaļas vecākās inspektora 2015.gada 21.janvāra ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu neatliekamības kārtībā kriminālprocesā Nr.11519000715

Maģistra darbs “*Speciālo izmeklēšanas darbību aktuālie problēmjaudājumi*” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ (*Lita Norenberga*)

2015.gada 15.aprīlī

_____ darbu aizstāvēšanai.

Vadītājs: _____ (*vieslektors Mag.iur. Jānis Maizītis*)

2015.gada ____.

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 2015.gada 15.aprīlī.

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2015.gada ____ un novērtēts ar atzīmi ____.

Komisijas sekretārs(-e):